

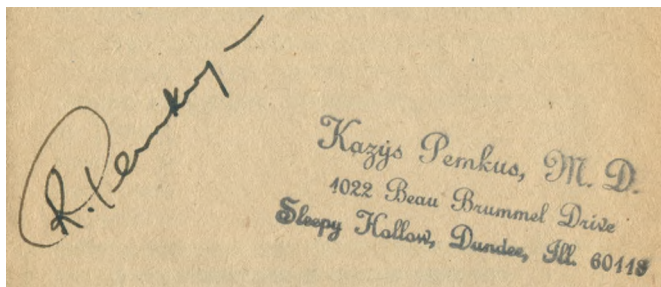
M. KRUPAVIČIUS

KRIKŠČIONIŠKOJI
DEMOKRATIJA

1948

M. KRUPAVI IUS

KRIKŠ IONIŠKOJI DEMOKRATIJA

T VYN S SARGO BIBLIOTEKA

T VYN S SARGO BIBLIOTEKA Nr. 2
Išleido Verlag „L U X“ G. m. b. H. Stuttgart'e
Spaudos darb atliko leidykla „VENTA“
1948 ra. Tiražas 3.000 egz. Kaina 2 DM.
Spaud Schweinfurter Druckerei u. Verlagsanstalt
G m. b H.

1. KRIKŠ IONYB IR DEMOKRATIJA

Senas demokratijos vardas. Jis gim dar prieškrikš ioniškaisiais laikais. Stabmeldiškoji Graikija — jos motina, ir savo motinos respublikoms ji prad jo tarnauti. Stabmeldiškoji demokratija — gležna ir neturininga, nors patraukli — ir tuomet jau daug kam vil i k l . Tai buvo žiedas be kvapo, forma be turinio.

Kas gi buvo an laik pirmųjų ioji demokratija? Etimologiniai — žmoni valdžia — demos kratein. Praktikoje iš t r m ji neiš jo. Dargi ir ta žmoni valdžia buvo labai apr žta. Ne visi žmon s buvo žmon s. Vergija ir demokratin se respublikose klest te klest jo. Moteris žmoni veislei nepriklaus . Vaikas buvo nuo t vo valios visiškai priklaus s daiktas. Už jo gyvyb s si lo nutraukim jis prieš niek nebuvo atsakingas. Demokratija nedaug atmain neš an laik pasaul . Tiesa, ir aname sename pasauly atsirasdavo broli grakch , kurie k sindavosi vargstan iam pasauliui palengvinti varg našt , bet ir jie ne demokratinimotyv skatinami tai dar . Grakchai ne demokratijos padaras, ne jos aukl tiniai.

Su tokia demokratija krikš ionyb per m an sen j pasaul . Krikš ionyb atnaujino pasaulio veid — renovavit faciem terrae . Tas atnaujinimo procesas vyko laipsniškai, kaip

laipsniškai krikščionijai pati žmonija. Ji dav visoms gyvenimo sritims naują kryptį ir naują turinį. Naują turinį dav ir toms formoms, kurias pasisavino iš stabmeldystės. Ir demokratija, iš krikščionybės mokyklos išjusi, suskambėjo kitokiais balsais ir plačiau meilės glėbiu apglėbė visą žmoniją be išimties, Nei graiko, nei žydo, nei vergo, nei laisvojo, nei moters, nei vyro jai nebuvo. Buvo tik Dievo Tavo lygūs vaikai, kurie lygiomis teisėmis galėjo naudotis visomis, Dievo duotomis, gėrybėmis. Ir daktaras Gayraud daro visai teisingą išvadą, sakydamas, jog „moderni demokratija savo esmine koncepcija ir pagrindiniais dėsniais yra išplaukusi iš tikrąjį Dievą, kaip visą žmoniją, ir iš krikščioniškosios brolybės dogmos. Demokratinė lygybė yra Kryžiaus medžio vaisius“ (Les Democratres Chretiens. Paris, 1899, psl. 28). „Demokratija yra faktas, pažanga, Evangelijos pasaka“ (ten pat, 9 psl.).

Tai pasako ir visa eilė žymi pasaulininkai, kurie su tuo klausimu susidūrę, jį studijavo ir savo žodžiu tuo klausimu tarė. Pagal buvusį JAV prezidentą Rooseveltą (1939 m. sausio mėn. 4 d. kalba): „Demokratija yra žmogaus asmens gerbimas, laisvė, geras tarptautinis pasitikėjimas, turintis tvirtiausius pagrindus religijoje. Religijai demokratija duoda geriausią garantiją.“ JAV buvusio viceprezidento Wallace'o teigimu, „demokratija yra krikščionybės vienintelė ir tikra išraiška.“ Žinomas filosofas Bergsonas (nekatolikas) priėjo išvados, kad „demokratija savo esme yra evangeliška, o jos variklis — meilė.“

Geriausio m s laik filosofo Jok bo Maritaino teigimu, „demokratija susiformavo tik evangeliškojo raugo veikiamą. Demokratinis pasist m jimas apsireiškia istorijoj, kaip evangeliškos inspiracijos manifestacija laiko tekme.“

Didžiausias mums autoritetas — Šv. Sostas. Roma locuta — causa finita. Jo žodis mums sprendžiamas, kad ir ne ex cathedra tartas. Bendra popieži mintis kalbamu klausimu — demokratija yra tiek sveika ir tikra, kiek remiasi krikšč ionybe. Leonas XIII, kalb damas pranc z darbinink maldininkams (1899. X. 8), kiek kitais žodžiais t mint taip išreišk : „Jei demokratija panor s b ti krikšč ioniška, ji duos j s t vynei laim s, gerov s ir taikos ateit.“ Vadinasi, demokratija tiek tik prasminga ir naudinga, kiek yra krikšč ioniška. Iš to aišk ja m s „katalikišk naujovinink“, norin i ir demokratij ir bendrai politik padaryti aideologine, teigimo — „demokratija, atsir musi ideologijos, n ra demokratija“ — vert . Jis yra griežtai priešingas popieži mokymui.

Buv. Tarptautinio Darbo Biuro prie Taut S jungos pirmininkas, socialistas Albertas Thomas, enciklikos „Quadragesimo anno“ paskelbimo proga, savo kalboje taip yra pasak s: „Aš noriu priminti t labai didel vaidmen , kur krikšč ioniškas mokslas suvaidino vergijos panaikinime laipsniškam darbinink išvadavime ir t. t. Ar reikalinga priminti, kad krikšč ioniškoji tradicija kas kart vis stipr ja ir stipr ja? Ar reikia priminti, kad naujosios enciklikos mintys duoda milžiniškos pagalbos toms pastangoms,

kurios vis darbinink vieningai dedamos išpildyti taikos sutarties XIII daliai,“ kurioje kalbama apie darbo slyg pagerinim (H. du Passage. Socialisme et Catholicisme social. Paris, 1938, 50 p.). Kitas, mums visiems gerai žinomas, socialistas, dabartinis Anglijos min. pirmininkas Attlee, 1945 m. JAV parlamente pareišk, kad „pasaulis išsigelb s, tik sugr ž s prie Evangelijos d sni .“ Tuo b du, ir žym s socialistai, unisonu su popiežiais ir katalikais bei objektyviais nekatalikais, tvirtina, kad pasaulio sudemokratinimas — krikš ionyb s nuopelnas, kad toki milžinišk laim jim galima pasiekti tik krikšioniškosios demokratijos pagalba, kitaip tariant, tos demokratijos, kuri yra pagr sta ir persunkta Evangelijos d sniais ir dvasia.

Š trump terpim savo tem noriu užbaigt dabartinio popiežiaus Pijaus XII žodžiu. T klausim jis specialiai gvildeno savo tradicin j 1944 m. Kal d išvakari kalboj. Jis kategoriškai tvirtina, rodin damas, kad „tikrosios demokratijos pagrindas yra Dievo autoritetas. Jei viešosios valdžios tur tojas savo valdžios tikslu nelaikys Dievo norimos tvarkos gyvendinimo, tai tuš ios ir grynai formalios demokratijos vardas, kuriuo jis dangstosi, bus tik kauk jo nedemokratiniam veiksmams pridengti. Jei ateitis turi priklausyti demokratijai, tai esmin jos uždaviniai turi tekti Kristaus religijai ir Bažnyiai, kuri yra Išganytojo mokslo skelb ja bei mokytoja ir Jo išganyto pasiuntinyb s t s ja. Juk ji, iš tikr j, skelbia ir gina tiesas, teikia viršgamtin s malon s j gas Dievo nustatytai buities ir tikslo tvarkai gyvendinti.

Toji gi, Dievo nustatyta, tvarka yra kiekvienos demokratijos esminis pagrindas ir kelrodis.“

„Bažny ios uždavinys yra,“ t sia toliau ten pat Pijus XII, „tobulesni laisv s form trokštan iam pasauliui skelbti kilniausi ir reikalingiausi , kokia tik gali b ti, ties , b tent: žmogaus kilnumo , jo pašaukimo b ti Dievo vaiku fakt . Tai yra galingas šauksmas, kuris nuo Betl jaus prakart l s iki pat vis pasaulio pakraš i skamba vis ausyse kaip tik tais laikais, kada žmogaus kilnumas taip apgail tinai yra pažemintas.“

Kun. V. Bagdonavi ius (N. Gyvenimas. 1948 m. 3 nr. Žmonijos organizavimas), gvildendamas žmogaus asmens problem , duoda lyg ši Pijaus XII žodži ir bendrai bažny ios mokslo platesn paaiškinim . „Bažny ia asmen laiko,“ rašo kalb tas autorius, aukš iausiu g riu iš vis sukurt g ri . Nei pasaulis su visomis savo g ryb mis, nei žmoni sukurta kult ra n ra aukštesn už asmen . Asmuo yra Dievo atvaizdas ir panašumas. Kristus at jo pasaulin asmen gelb ti, asmenims išlaisvinti yra steigta Bažny ia. Asmuo — Dievo k rybos vainikas.“ — „Kas laiko ras , ar taut , ar valstyb , ar valstyb s form , ar valdžios laikytojus, ar kitas žmoni bendruomen s organizacij vertybes aukš iausia viso ko norma, net aukš iau religiniu vertybi , ir jas stabmeldiškai sudievina, tas iškreipia ir gadina Dievo sukurt ir Jo sakyt tvark ,“ sako Pijus XI (Acta Apost. Sed. 1937 m.). Tuos žodžius pakartojo ir Pijus XII savo 1945 m. birželio m n. 12 d. konsistorin j kalboj.

Žinomas vokiečių žurnalistas ir filosofas Teodoras Haeckeris sako, kad „didžiausias bėgtis ir aukščiausias gėris šiame sukurtajame pasaulyje yra asmuo.“ Ir visa pasaulio istorija, ir visi vykliai yra ne kam kitam, kaip tik žmogui, jo vedimui išganyman.

Bažnyčios mokslas apie žmogaus asmens vertingumą esąs, nors ir labai trumpai, lyg praeinomis, palietęs ne be reikalo. Iš to lengvai suprastume, kodėl Bažnyčia visuomet rėmė demokratinis idealus, kuomet dar tas vardas nebuvo taip linksniuojamas, kaip dabar, ir kuomet jis nebuvo net minimas. JAV garsaus arkivyskupo, Leono XIII intymaus draugo ir artimo bendradarbio, Irelando žodžiais tariant, „krikščionyb paėmė savo pradžią jau buvo tikra demokratija“ (Le Fraineau. La Démocratie Chretienne. La Rochelle, 1395 m., 11 pusl.). Juk tik demokratinė krikščioniška turiniu ir supratimu tvarka gali garantuoti žmogiškam asmeniui jam skirtą vertingumą ir pagarbą bei deramą vietą visuomenės susitvarkyme; tik taip suprasta demokratija apsaugos nuo vairiausi pasiksinim ir pavojų žmogaus asmenį ir neleis jį pavergti ir pažeminti net ir tokiam galingam veiksniumi, kokis yra valstybės, kuri visuomet turėjo norą žmogaus asmenį pavergti valstybės interesams. Tas noras ypatingai sustiprėjo ir pasirėmė šiuo dvidešimtojo amžiaus metu partijomis, luomais ir asmenimis diktatoriškomis. Leonas XIII savo enciklikoje *Graves de communi* (1902 m. sausio mėn. 18 d.) tai aiškiai patvirtina šiais žodžiais: „Reikalinga ištos vokos (demokratija)

pašalinti visas politines idėjas, kad ji reikšt tik krikščionišką darbą, dirbam žmoni naudai... kad darbininkai galėtų laisvai ne tik savo šeimų židiniuose, bet ir viešumoje praktikuoti dorybes ir atlikti savo religines pareigas, kad jie galėtų jaustis žmonėmis, ne gyvuliais, krikščionimis, ne pagonimis.“ Instrukcijose, kurias Leono XIII vardu 1902 m. sausio mėn. 27 d. paskelbė kard. Rampolla enciklikai *Graves de communi* gyvendinti (*Instruction sur l'action populaire chretienne ou la democratie chretienne en Italie*), tik kaip pacituoti kalbamos enciklikos žodžiai taip paaiškinami: „Visi veiksmai, kurie siekia žmoni gerovei teisingumo triumfo ir meilės praktikos . . . sudaro tikrą krikščioniškosios demokratijos objektą“ (L. Roure, *Anarchie Morale et Crise Sociale*. Paris, 1903 m., 388 pusl.). „Niekas visuomenėje negali gyventi tik sau; kiekvienas atsako ir už viešuosius visuomenės interesus,“ pabrėžia Leonas XIII kalbamoj enc. *Graves de communi*. Leonas XIII, norėdamas, kad tas jo žadinamas darbas žmoni gerovei būtų našesnis ir vaisingesnis, tą darbą drausmina ir organizuoja, pavesdamas jį vyskupų priežiūrai: neprivaloma pamiršti, kad „kiekvienas socialinį srity dirbamas darbas, ar tai paskiriamas asmenis ar organizacijai, turi būti dirbamas visiškai pasiduodant vyskupų autoritetui ... Nors, kuris stumia tai klusnumo pareigai nepasiduoti, nėra nei švarus, nei naudingas, nei Dievui malonus“ (*Graves de communi*). Min toj Instrukcijoj detalizuojama vyskupų šioj srity vaidmuo: vadovauti, apšviesti,

dr sinti ir skatinti (L. Roure, op. cit. 395 p.). Šis privalomas nuostatas galioja ir dabar. Jis saisto visus tikinčius ir drausmingus katalikus.

2. KRIKŠ IONIŠKOJI DEMOKRATIJA

Kas yra demokratija

Kas gi yra ši m s krikš ioniškosios eros demokratija? Vienu trumpu ir tikslu aptarimu apimti demokratij yra nelengvas dalykas; toli gražu, ne vis ji vienaip suprantama. Demokratijos supratimas priklauso ne tik nuo paskirkrašt , bet ir nuo pasaul ži r ; yra socialdemokratiška, krikš ioniškai demokratiška, liaudiniškiška ir dar kitokia demokratija. Ypatingai tai sunku padaryti šiais sunkiais demokratijos bandymo laikais. Bijau, kad tas klausimas neb t tolygus klausimui — kas yra gražu, ar kas yra skanu. Kiek galv , tiek -koni ir tiek atsakym . Nesimu tod l ia to paineraus klausimo analizuoti ir spr sti. Pasitenkinsiu, tik padav s keleto vyr demokratijos aptarimus.

Min tas Le Fraine u demokratij aptaria pozityviai ir negatyviai. Pagal š autori , „demokratija n ra nei revoliucija, nei demagogija, nei socializmas, nei anarchija, bet tik liaudies ar žmoni valdžia, kuri nori ginti ir saugoti savo teis tus interesus taikingomis priemon mis, paremtomis aiškiu savo teisi ir pareig supratimu“ (14 p.). Tas pats autorius j kitoj vietoj dar kitaip aptaria, o gal, teisingiau pasakius, tik papildo pirm j aptarim , tvirtindamas, jog „demokratija yra teisingumas lygyb je, meil

brolyb je ir vis pagerbimas laisv je“ (24 pusl.). Šis pastarasis aptarimas yra labai talpus, t sus ir sultingas. Tai ap iuopiama ir vaizdinga krikš-ioniškoji demokratija. Tuose keliuose žodžiuose sutalpinta visa, kas apie j prirašoma ištisuose traktatuose.

Albertas Gortais, vienas akting j Pranc z MRP nari , apie demokratij taip rašo (L'Aube. 1945. XII. 15): „Demokratija yra režimas, pagr s-tas visišku ir bes lyginiu žmogaus asmens gerbi-mu, režimas, kuris organizuoja gamtos turt iš-naudojim ir kuris darbinink pastangas tvarko tokiu b du, kad laisvam ir visuomenin atsako-myb jau ian iam žmogui b t visose srityse už-tikrintos politin s, kin s, socialin s s lygos materiališkai ir dvasiškai pl totis.“ Toliau Gor-tais pabr žia: „Mes esam demokratai, nes mes tikim laisv !“ Šis paskutinis aptarimas be ryšio su pirmuoju b t labai nepilnas ir neatvaizduot jokios demokratijos, nes gali b ti laisv s šalinin-k ir ne demokrat ir, antra vertus, vien t i k laisve pagr stas režitas gali palikti dirbant j luom išnaudotoj sauvalei ir sudaryti dar sun-kesnes gyvenimo s lygas. Napoleonas I Suvalki-jos lietuviams panaikino baudžiov , bet nedav jiems žem s; vadinasi, dav laisv , bet nedav teisingumo, ir baudžiauninkai bevelijo vilkti bau-džiaivos naš toliau, kol Aleksandras II juos iš-laisvino iš dvarinink vergijos, apr pindamas žeme.

Pranc z 1789 m. deklaracijoj buvo rašyta: l'egalité, la liberté et la fraternité — lygyb , laisv ir brolyb , bet s moningai ar nes monin-gai ne raš j u s t i c e — teisingumo. Ir kokios

iš to kilo pas kos? Žmoni darbo klas pasidar kapitalo verg . Visos demokratin s laisv s taip ankštai tarpusavy sujungtos, kad, vien suardžius, kitos tur s ž ti. J tarpe labai svarbi viet užima teisingumo doryb . Tai pagrindas visoms demokratin ms laisv ms: kur bus teisingumas, tur s b ti ir laisv . Ta iau laisv nesu-ponuoja teisingumo. D lto visai teisingai kard. Saliege (La Croix, 1946. IV. 11) teisingum vadina „vienu iš Dievo vard ir vienu Jo veidu.“

Kokios yra demokratin s laisv s? Trumanas, kalb damas Panamerikos vienyb s direktori komitete, išvardijo šias: „žodžio laisv , spaudos laisv , susirinkim laisv , s žin s laisv ir žmoni laisv išsirinkti savo valdži .“ Bet ir šis garbingas vyras neišvardijo vis demokratin laisvi Pamin tinos dar — korespondencijos laisv , kilnojimosi laisv , mokymo laisv ir t. t. Be to ir garantuota laisv gali b ti bereikšm ir tuš ia s voka, jei ji n ra atremta krikš ionybe. D l to visai teisingai yra pasak s visam pasauliui žinomas didysis Šveicarijos prezidentas Motta, kad „krikš ionyb pasauliui yra nemirštamoji laisv s s kla“ ir, žinoma, jos turinys.

„Mes nesutiksim su jokia diktat ros forma,“ toliau t sia Gortais, „nei valstyb s, nei žmogaus, nei j gos, nei ras s, nei klas s, nei pinigų.“ Visai teisinga. Nuo to momento, kai demokratij vedama bet kuri diktat ros r šis, demokratija nustoja b ti demokratija.

Piet Afrikos vyriausyb s galva gen. Smuts sprendžia santyk tarp demokratijos ir autoriteto (1943. XI. 20 kalba, pasakyta Imperijos parla-

mentin s Asociacijos pos dyje): „Šiandien daug kalbama apie demokratij ,“ sako jis. „Mes kovojame d l demokratijos, d l laisv s. Bet tie žodžiai dažnai pasidaro šablonas, jie tampa stiliaus formomis ir blankiais š kiais. Kiekvienam... turi b ti visiškai aišku, kad ne manoma pasiekti praktišk sprendim ... Didžiojoje Britanijoje j s suk r te didžiausi demokratij , gal b t pa i nuostabiauši demokratij visoje istorijoje. Bet j s supratote, koki vert turi autoritetas, ypa pavojaus metu. Be autoriteto viena laisv neveiksminga. Laisv s, kaip ir patriotizmo, nepakanka.“ Prisiminkim Fraineau teigim , kad demokratija n ra anarchija. Ir d lto joje reikalingas autoritetas, dar stipresnis, negu bet kuriam kitam režime. Demokratija be autoriteto labai lengvai iškrypsta netvark ir anarchij .

Paryžiaus taikos konferencijos metu žurnalistai paklaus Australijos užsieni reikal minister Herbert Vere Evatt , kas yra, jo supratimu, demokratija. Jis jiems taip atsak : „Aš žinau, kas yra demokratija, nes aš užaugau demokratin j sistemoj. Kiekvienas vyras ir kiekviena moteris turi teis balsuoti. Tai reiškia, kad žmon s turi teis patys išsirinkti savo vyriausyb . Tai yra elementarinis dalykas.“ Toliau jis kalb jo, kad demokratija reiškia teis rinkim metu tur ti daugiau, negu vien kandidat ar vien s raš . Jei kandidat pasirinkimo teis n ra apsaugota, rinkimai negali b ti tikri, ir tai negalima laikyti demokratine sistema.

Kai žmon s savo valia išrenka vyriausyb , jie turi j pripažinti ir gerbti. M ginti nuversti žmo-

ni vyriausyb , arba vyriausybei stengtis nusikratyti opozicija — yra aiškiai priešdemokratiška. Rinkimuose nugal tieji pralaim jim privalo priimti be pyk io ir nenustoti vil i laim ti kit rinkim metu konstitucijos nustatyta tvarka.

Bet ir ia dar ne visa. Rinkimai negali b ti tikrai demokratiški, jei krašte n ra spaudos, žodžio ir kritikos laisv s. Tie, kurie mano, kad vyriausyb blogai elgiasi, turi tur ti teis tuos blogumus nurodyti.

Labai svarbu demokratijai, kad jos teis mis galima b t naudotis be baim s ir kad joje netur t vietos joks favorizavimas. Demokratin j santvarkoj negali b ti joki diktat , jokios diktat ros.

Kas yra pasakyta, teisinga. Bet Evattas per žurnalist galvas paskait paskait apie demokratij Maskvai, kuri, netur dama demokraty b s n šeš lio, daugiausia ja giriasi. Jis pa m tik vien demokratijos pus , tod l jo aptarimui daug ko tr ksta. Jis dav tik demokratijos r mus ir nurod keli demokratin tvark , pla iau nepaliesdamas jos turinio. Jo aptartis — r mai be paveiksl o.

Šia proga pravers priminti ir bolševik demokratijos supratim . Kas jiems yra demokratija, jie pasisako „Mažoj Soviet Enciklopedijoje“, skyriuje apie demokratij . „Demokratija,“ rašoma ten, „yra tokia valdžios forma, kurioje valdymas formaliai priklauso tautai. Demokratija yra apibr žta valstyb s forma, o kiekviena valstyb yra juk viešpataujan io sluoksniu aparatas, nepaisant

formalinio vis pilie i teisi sulyginimo “ (Algirdas Zrba, „Demokratyczne“ oblicze Z. S. R. R., Jeruzal, 1946, 12 pusl.). Bolševikin dialektika šiuo atveju nereikalinga ilgo šifravimo. Kas pasakoma pirmu apyteisingiu demokratij apibudinaniu sakiniu, antruoju visa sugriaujama. Rezultate — demokratija tai Stalinas su savo kruvinu režimu. Pilie i teisi sulyginimas atmetas. Tautos valdymas yra tik formalinis dalykas, ne faktinis. Tautos viet užima „viešpataujantis sluoksnis“. Tas „viešpataujantis sluoksnis“ formaliai yra bolševik partija, o faktinai — bolševik partijos generalinis sekretorius Stalinas. Tai visiems yra žinoma ir aišku, nors nuo 1941 m. birželio 21 d. Soviet Rusija „kovoja“ už „pasaulio demokratij“, o karui pasibaigus, visos pasaulio valstybės, neišskiriant ir jos karo bendradarbi JAV ir D. Britanijos, pasidar fašistinės. „Tikros demokratijos“ nešioja ir saugotoja pasiliko tik Soviet Rusija su savo susovietintais satelitais. O angl „fašist“ vadas, Didžiosios Britanijos ministeris pirmininkas ir to pat krašto socialist žymus atstovas Attlee darbie i mitinge, vykusiame 1946 m. Newcastle — Upon-Tyne, Stalino atstovaujant komunist partij pavadino „iš esmės antidemokratine, nors ji ir pretenduojanti tarnauti demokratijai“ (Le Croix, 1946. IV. 30.). Attlee pasak tai, k galvoja apie komunistus visas nekomunistinis pasaulis.

Labai plaiai visuose pasaulio kraštuose demokratinis režimas aptariamas, kaip tautos suverenumo režimas, kaip žmoni valdžia. „Democratia id est potestas populi“ (Šv. Tomas Akviniētis, Sum. Theol. 1, 2 q. 105 a 1). Tokia pažiūra vy-

ravo ir m s Steigiamajame Seime, kuris tai raš savo išleist Lietuvos valstyb s konstitucij . Jos pirmas paragrafas taip skamba: „Lietuvos Valstyb yra nepriklausoma demokratin Respublika. Suverenin valstyb s valdžia priklauso tautai.“ Aptarimas iš esm s teisingas. Bet, išeinant iš krikš ioniško asmens supratimo, apie k esame anks iau kalb j , jis reikalingas tam tikro patikslinimo. Jok bas Maritainas apie tok demokratijos aptarim taip rašo: „Šis demokratijos apibudinimas turi dviprasmiškumo, nes iš tikr j demokratijoje n ra nei suvereno, nei absoliutaus valdovo. Geriau tikt pasakyti, kad demokratija yra toksai režimas, kur tauta, naudodamosi savo socialiniu ir politiniu subrendimu, pati save tvarko, arba dar—demokratija yra tautos valdžia per taut ir tautai.“ Tai reikšt , kad tauta yra valdoma žmoni , skirt jos pa ios numatyto pob džio funkcijoms ir jos pa ios nustatytam laikotarpiui, ir kuri veism ji kontroliuoja reguliariai per savb atstovus ar t atstov r mus („Krikš ionyb ir Demokratija“, skyrius „Tikroji demokratijos esm “).

Moderniosios krikš ioniškosios demokratijos šaltiniai

Moderniajai, dabar gyvenamajai, krikš ioniškajai demokratijai pradži dav garsiojo Leono XIII enciklika *R e r u m n o v a r u m* . Klausimas buvo tiek pribrend s ir laukiamas visame katalikiškajame pasaulyje, kad tos enciklikos balsas pastat ant koj pasaulio katalikiškosios visuomen s vadus ir sužadino kraštuose pla i krikš-

ioniškosios demokratijos veikl , nors enciklika to vardo visai n ra min jusi, ir bendrai, rekomenduojamos veiklos varginamai ir išnaudojamai darbinink klasei pad ti n ra surišusi su bet koku pavadinimu. Išvystyta karštligiška enciklikos nurodyta veikla darbinink naudai suk l nemaža ir tarpusavi gin tos veiklos vad tarpe. Gin ai dažnai išeidavo iš rimtumo ir broliškumo rib . Karšt gin objektu buvo taip pat tos veiklos pavadinimas. T pavadinim tam pa iam krašte buvo dažnai keletas, pvz.: krikš ioniškasis socializmas, krikš io niškoji liaudies veikla, socialiniai krikš ionys, socialin demokratija, krikš ioniškoji demokratija, kata likiškoji demokratija, krikš ionys demokratai, katalikaidemokratai ir kiti.

Kuo tuos gin us išaiškinti? Kod l enciklika ne steng taip klausimo pastatyti, kad jis iš karto b t vis ir vienaip suprastas? Savo raštuose popiežius kalba iš karto keliems šimtams milijon tikin i j , kurie gyvena visame pasauly ir labai skirtingose kult rin se ir ekonomin se bei politin se s lygose. Tokios darbo s lygos, kurios gali b ti tinkamos viename krašte ir viename klimate, gali visai netikti kitam kraštui. Kas b t labai naudinga aukštos kult ros tautai ar valstybei, gali b ti perankstyva ir net žalinga kult riniai atsilikusiam kraštui. Štai kod l socialiniais klausimais enciklikos, skiriamos visam pasauliui, skelbia tik bendrus, principinio pob džio nurodymus, o ne detales ir ne konkre ius klausim sprendimus. ia reikalinga ieškot ir t gin

šaltinio. Socialinis klausimas bendrai priklauso prie opijeilės. Be to, ir katalik tarpe yra vairi interes ir paži r žmoni : nuo stambiai turting j sluoksni — pramoninink , prekybinink , finansinink , dvarinink — ligi nuskurusi vargingiausi proletar , ir vairiausi nusiteikim ir nusistatym — nuo demokratiškiausio ligi konservatiškiausio. domus dalykas, kad turtingumo laipsnis bei titulai nebuvo, kaip ir dabar n ra, nusistatymo rodikliu, mastu ar akstinu. Jau tas pats faktas, kad krikš ioniškos demokratijos s j džio pirmataikai, taip vadinami Socialiniai Reformatoriai, ir v liau enciklikos Rerum novarum paskelbtos veiklos darbinink gerovei vadai labai dažnai buvo, kaip pamatysim v liau, žmon s aukštos kilm s — kunigaikš iai, baronai, markyzai ar finansiniai didikai ir dvarininkai. Tas pats reiškiny s metasi akis ir socialdemokrat s j džio istorijoj. Juk pats Karolis Marksas buvo buržuazinio sluoksniu pasitur s žmogus. Ir Lietuvoje socialdemokrat ne tik nuskur lius proletarus telk savo partijoj, bet tur jo ir lietuviškojo masto „miljonieri “. Toki pasiturin i žmoni , šalia pliko darbininko, buvo ir krikš ioni demokrat eil se.

Tuos gin us Bažny ia sek ir tyr , nesiskubindama daryti sprendim ir juos pasauliui skelbti. Ji pagal savo sen praktik dav patiems žmon ms pasireikšti savo iniciatyva, savo metodu ir turiniu. Ir tik po ilgesnio laikotarpio pasak savo žod : kas gera — pagyr ir paliko, kas bloga — papeik ir pašalino.

Beveik dešim iai met praslinkus po Rerum novarum paskelbimo, 1901 m. sausio 18 d.

Leonas XIII prabilo kilusi gin ir kov reikalu kita enciklika, vadinama *Graves de communi*. Tad ir šis faktas parodo t nuomon , kurie vaizduojasi Rom su savo visagaliniu popiežium — Bažny ios centru ir motoru, kuris suka ir varo vis katalikišk j gyvenim , esant klaiding . Roma n ra visa varantis ir sukantis motoras. Ji yra tik katalikiškojo gyvenimo centras, kuris koordinuoja visus reiškinius ir s j - džius (Max Turmann, *Le Développement du Catholicisme Social*. Paris, 1900 m.).

Ne ia vieta pla iau apsistoti prie enciklikos *Graves de communi*. Apie j bus kalbama v liau. ia pasitenkinsiu tik konstatavimu, kad ji: 1. nustat krikš ioniškajai demokratijai aiškesnius veikimo k lius, 2. pašalino gin priežastis ir, tuo b du, numalšino kilusias katalik tarpe kovas, 3. aiškiau ir tiksliau nustat krikš ioniškosios demokratijos tiksl ir charakter ir 4. sudar palankias s lygas sistiprinti k r i k š - i o n i š k o s i o s d e m o k r a t i j o s v a r d u i .

Kalbamoji enciklika, *Graves de communi*, specialiai vardo klausimo nesprenđ ir joki nurodym tuo reikalu nedav , ta iau ty - lomis pro j neprajo. Pirmiausia, nedviprasmiškai ji pasisak prieš krikš ioniškojo socializmo vard . „Nieko n ra bendra tarp socialdemokratijos ir krikš ioniškosios demokratijos ... Kažkieno vestas krikš ioniškojo socializmo vardas pagr stai nustota vartoti,“ rašoma joje.

Kit , tuo metu vartot , vard klausimu enciklika taip rašo: „Daugelis ne be pagrindo t

veikl vadina Krikšioniškja liaudies veikla. Kai kuriuose kraštuose vyrauja oficialini krikšioni vardas ... Šis vardas palankiai priimtas... Krikšioniškosios demokratijos vardas daugelio garbing vyr ausyse skamba blogai, ir jie linkžirti jame dviprasmiškumo bei pavojingumo.“

Ar iš t Leono XIII žodži galima daryti išvad , kaip kai kurie nor t tai daryti, kad krikšioniškosios demokratijos vardas popiežiaus buvo atmestas, kaip jam nepriimtinas? Ne. Tokia išvada klaidinga. Enciklika iš krikšioniškosios demokratijos s vokos išmet tik politin turin . Pat gi vard paliko. „Pagaliau su juo kitaip pasielgti jau ir nebuvo galima, nes daugeliui tas vardas buvo perdaug brangus, ir jis perdaug giliai buvo šaknis suleid s,“ kaip teisingai pastebi L. Roure (Op. cit. pusl. 357—9. Iš jo cituoju ir enc. Graves de communi).

Kada ir kur krikšioniškosios demokratijos vardas buvo atsirad s? Vienodos nuomon s n ra. Vien manymu, jo t višk esanti Belgija. 1891 m Malino katalik kongrese jau buvo vartojami žodžiai „demokratija“ ir katalik „demokratin lyga“. Kiti gi teigia, kad tas vardas buv s piliietintas 1890 m. katalik Liege'o kongrese, o jo t vas es s belg parlamento narys prof. Helleputtas. Kit gi tvirtinimu, to krikšioniškosios demokratijos vardo t vo garb priklausanti žinomam šv. Vincento a Paulio draugij organizatoriui pranc zui Friderikui Ozanamui. Jis 1848 m. taip raš : „Tik jau ir toliau tikiu krikšioniškosios demokratijos galingumu ir politin j srityj

net nieku kitu netikiu “ (St. Sapicki, *Chrzescijanscy demokraci*. London, 1946, 5 pusl.). Tas vardas tuomet jo tikrai buvo vartojamas, tik kita, b tent — politine, prasme. V liau, po Ozanamo, krikš ioniškosios demokratijos vardas pranc zuose prad ta vartoti tik 1896 metais. Laikas vis vienodai nurodomas. Ta iau d l vietos kyla gin . Vien teigimu, t vard pirmas prad jo vartoti kun. Naudet Paryžiaus krikš ioni darbinink suvažiavime. Kiti gi t garb skiria t pat met Reimso katalik kongresui. Tais paiais metais ir italai prad jo vartoti krikš ioni demokrat vard (Vermeersch, *La Nouvelle Encyclique sociale*. Bruxelles, 1911 m. pusl. 8—12; Antoine, *Kurs ekonomji s polecznej*. II t. Warszawa, 1909 m., 58 p.; Szymanski, *Szkice i Studja społeczne*. Warszawa. 1913 m. 7 pusl.).

Toliau Graves de commun i, kaip matyti iš pirmiau paduot jos citat , nustat krikš ioniškosios demokratijos socialin charakter , reikalaujama pašalinti iš jos vis politin element , ir jos tiksl — tarnauti žmon ms, ginti j teisingus reikalavimus.

Dvejopa krikš ioniškoji demokratija

Ši socialin krikš ioniškoji demokratija šian dien identifikuojama su socialine katalikybe, apie kuri Paryžiaus kardinolas Suhard labai gražiai yra nupasakoj s 1947 m. Socialin j Savait t j. „Socialin s katalikyb s terminas,“ sako kardinolas, „yra kartu teisingas ir kartu klaidingas. Jei socialin katalikyb n ra veidu nusi-

kreipusi artimo meil, tai ji n ra socialin katalikyb. Yra tik viena katalikyb ir ta pati yra socialin. Jei ji n ra socialin, ji neb ra katalikyb. Bet, nelaimi, yra krikštyt j, kurie n ra socialiniai, ir d lto jie faktinai yra tik vardu katalikai. Ir tik d l šios r šies katalik reikalinga vartoti šis pleonazmas ir jungti altruistiniam terminui tok epitet, kuris j tik silpnina “ (La Croix, 1947. VIII. 7.).

Toji socialin katalikyb turi b ti pažangi. Pagal Tulzos kardinol Saliege, skubus ir neatid liojamas darbas — pašalinti iš katalikyb s konservatyvizmo nuos das. N ra katalikas tas, kas yra konservatorius. N ra konservatorius tas, kas yra katalikas.“ O Lyono kardinolas Gerlier ragina „imti giliai šird darbinink kan ias ir j teis tus reikalavimus.“

Klausimas, ar ši krikš ioniškoji demokratija, ar socialin katalikyb yra naujas padaras? Ar tai yra tik dvidešimtojo amžiaus atneštoji vargo žmon ms dovana? Ne. Kas taip mano, stambiai klysta. Jau esu min j s Irlando teising teigim, kad „krikš ionyb pa ioj savo pradžioj jau buvo demokratija“. O min toji kardinolo Rampollos Instrukcija (p. 9.) taip sako: „ krikš ionišk j demokratij negalima ži r ti kaip nauj išradim. Ji yra tiek sena, kiek yra seni Evangelijos sakymai ir mokymas... Visuomet ir visais laikais Bažny ia yra nuoširdžiai susir pinus pavarg liais ir darbinink luomu ... K Bažny ia mok ir dirbo anais laikais, ji tai skelbia ir stengiasi gyvendinti ir šiandien. Bažny ia pagr stai gali didžiuotis savo nuo pat gyvenimo pradžios

vedamomis socialiniais studijomis, kurias kaip kas nori prezentuoti kaip naujienas“ (L. Roure, op. cit. 373—4 pusl.).

Ši socialiniais krikščioniškoji demokratija, išjusi praktišką gyvenimą, išleido naują atžalą, kuriai buvo duota politinio atspalvio ir tikslas. Ši naujoji krikščioniškosios demokratijos atžala pavadinta politine krikščioniškoja demokratija, krikščioniška demokratija, arba analoginiai su Katalikiškoja Akcija — Pilietine Akcija — Action catholique civique, kuri yra tiek privaloma, kiek ir katalikiškoji akcija, nes, teisingu Dauliaus teigimu, net grynai politinė katalikiška akcija sudaro Katalikiškosios Akcijos dalį. „Akcijos katalikiškumas apima visas katalikiškojo gyvenimo sritis. Visur katalikiškoji akcija turi prasiskverbti, kaip specifiškai dvasinis raugas“ (Auka, Nr. 2. 1947 m 9 pusl.).

Politinė krikščioniškoji demokratija pavadinau socialiniais krikščioniškosios demokratijos atžala visais moningais. Kaip kiekviena atžala turi savo kamieną prigimtį ir charakterį, taip ir socialiniais krikščioniškosios demokratijos atžala — politinė krikščioniškoji demokratija — paveldėjo iš savo kamieno visą prigimtį ir charakterį, nieko iš jo neišleisdama ir nieko nepakeisdama. Krikščioniška Demokratija savo esmę pasiliko socialiniais. Jos tikslas — taip suorganizuoti ir sutvarkyti valstybę, kad jos visos pajogos būtų jungtos darbo žmonių gerovės paklimo veikloms. Lietuviška Krikščioniška Demokratija savo tikslą pirmame programos punkte taip nusako: „Sutvarkyti visą Lietuvos gyvenimą

Kristaus mokslo dsniais darbo žmoni b - viui pagerinti.“ Tie patys lietuviai krikš ionys demokratai plaiai tuo reikalu kalba j išleisto j knygel j „Kas yra Lietuvi Krikš ioni Demokrat Partija ir ko ji nori“ (Voronežas, 1918). „Krikš ionys demokratai, matydami did darbo žmoni skurd , jau senai prad jo r pintis vargdieniais ... Krikš ionis demokratas — vargdieni užtarytojas ... Krikš ionys demokratai mokina ir reikalauja, kad visi žmon s gal t gerai ir patogiai gyventi. Kadangi daugiausia vargsta ir skursta kapitalistin s tvark s slegiami darbo žmon s, tai krikš ionys demokratai stengiasi pirm pirmiausia pagerinti j j b v.“ Tad j tikslas — vis žmoni ge ro v , o pirmoj eil j darbo žmoni gerov .

Politin krikš ioniškoji demokratija, kaip partija, privalo b ti socialiniai ekonomin dar ir d lto, kad negalima atskirti politin s valdžios nuo socialini ir ekonomini krašto gali , kurios eina kiekvienos politin s partijos siekim srit . Bet kaip partija ji yra ir politinio charakterio. Taiau jos politinis charakteris užima jos gyvenime antraeil viet . Politiniai tikslai nesudaro jos tikslo, o tik priemones. Min toj (Kas yra Krikš ioni Demokrat Partija) knygel j tuo reikalu taip pasisakoma: savo tikslo kr. demokratai gal s pasiekt tik tada. „kai darbo žmon s dalyvaus šalies valdyme, kai jie patys valdysis,“ vadinasi, tikslas bus pasiektas tik vedus reikiam tikslui priemon — politin šalies sutvarkym . Politika belieka tik priemon . Kr. demokrat partija kalba ir kovoja už visuotin balsavim , už parlamentarizm , už t ar kit

valdžios form tik d lto, kad, jos supratimu, visa "tai yra tinkamos ir b tinos priemon s jos min - tam tikslui pasiekti.

Išeidami iš visa to, kas pasakyta, pranc z kr. demokratai savo 1896 m. suvažiavime Reimse yra padar tok sprendim : „Krikš ioni demokrat srov , manydama, kad socialiniai reikalai yra didesn s reikšm s, negu kiti, palieka savo skyriams teis laisvai nusistatyti — imtis politikos darbo ar ne. Bet, jei bet kuris j imasi politikos, turi aiškiai stoti ant demokratin s respublikos pagrindo.“

Lietuvi Krikš ioni Demokrat Partija taip pat yra respublikin . Bet respublikin valdžios forma n ra b tinas demokratijos pažymys, kaip lygiai ir parlamentarizmas n ra demokratijos reiš k jas. Tai patvirtina ir pranc z socialist vadas Leonas Blumas: „Angl ir belg pavyzdys ir patyrimas rod ,“ rašo jis, „kad monarchija neišskiria tikros demokratijos ... taip pat parlamentarizmas n ra vienintel , išimtina ir b tina demokratijos forma... Demokratija ir parlamentarizmas, toli gražu, n ra vienreikšmiai terminai ... Tad parlamentarizmas — tai neb tinai demokratija. Iš kitos pus s, demokratija — tai neb tinai parlamentarizmas“ (A. L'Echelle Humaine. Lenk vertimas. Roma. 1947 m. 38 ir 68 pusl.). Leonas XIII tvirtina, kad krikš ioniškoji demokratija n ra b tinai siejama su respublikine valstyb s lytimi, ji „neprivalo bent labiau vertinti vien valstyb s form už kit “ (Graves de communi). „Jokia valstyb s forma iš principo n ra smerktina“ (Immortale Dei). „Liaudis gali

sau nusistatyti toki valstyb s tvark , kokia geriausiai tinka jos b dui, pro iams ir pranok j papro iams“ (Diuturnum illud). „Bažny ia neneigia n vienos iš yairi valdžios form su slyga, kad toji valdžia b t paj gi tarnauti pilie i gerovei“ (Libertas). Pijus XII lygiai taip pat teigia, kad demokratija gali b ti gyveninama ne tik respublikoje, bet ir monarchijoje. „Demokratin valstyb , monarchija ar respublika, kaip ir kiekviena kita valdymosi forma, turi tur ti tikr ir veiksming autoritet “ (1944 m. Kal d išvakari kalba). Gyvenimo pavyzdžiai š Bažny ios teigim dažnai ir ryškiai patvirtina. Absolutin s ir labai konservatyvin s monarchijos Rusijos neapr žtas valdovas Mikalojus II su savo režimu prieš Soviet Rusijos „demokratin s respublikos“ vad , „saul ir t v “ Stalin tampa šviesiu ir patraukliu demokratu. Pranc z Šv. Liudviko monarchija vargšams žmon ms buvo gailestingesn ir palankesn , negu Waldecko-Millerando respublikin s valdžios (Roure, Op. cit. 631 pusl.). Susta ius Smetonos diktat r su Paleckio „demokratija“, Smetona laim s dar daugiau, negu laim jo Mikalojus prieš Stalin . D lto nieks nedaro priekaišto ir neneigia demokratiškumo Belgijos krikš ionims demokratams, kurie gina savo karali ir dinastijos reikalus, kaip lygiai nieks nesmerkia Anglijos darbie i partijos už jos promonarchistin nusistatym .

Išvados

Pasišvais ius po vairius krikš ioniškosios demokratijos užkaborius ir geriau siži r jus jos

veid , galima gr žti prie jos turinio nustatymo. Manydamas, kad krikšioniškosios demokratijos priimti ir gyvendinami dsniai duos geresn apie j vaizd , negu kad ir mantriausia aptartis, nesileidau filosofin s definicijos k rim ir ieškujim , o pasitenkinau konstatavimu t ideal , kurie yra bendri vis krašt krikšioniškosioms demokratijoms. Žinodamas ta iau, kad atsiras žmoni , kurie vis d lto nor s ir jos aptart tur ti, klausim suskirs iau dvi dalis: kas yra demokratija ir kas yra krikšioniškoji demokratija. Demokratijos aptart gal s pasirinkti iš mano pirmiau paduotos aptar i eil s. Jos visos, išskyrus bolševikin , yra teisingos, nors joms visoms šio bei to tr ksta. Definicij — aptar i m g jas gal s tuos tr kumus užpildyti iš kit aptar i ar mano paduot demokratijos nušvietim .

Kas yra tikroji, ortodoksin krikšioniškoji demokratija? Kok turin apima tas vardas? tuos klausimus atsako enciklika *Graves de communi*. „Aliud nihil significatum proferat,“ sakoma joje, „nisi hanc ipsam beneficam in populam actionem christianam.“ Vadinasi, krikšioniškoji demokratija yra ne kas kita, kaip s kminga krikšioniškoji veikla žmoni ar liaudies gerovei. Ši veikla, pagal t pa i enciklik , turi b ti „suderinta su prigimta ja ir dieviška ja teise, o jos vienintelis tikslas yra sukurti geresn gyvenim tiems, kurie gyvena iš savo rank darbo.“

Žinomoji kardinolo Rampollos Instrukcija taip aiškina nagrin jam enciklikos tekst : „Krikšioniškosios demokratijos institucijos, ko-

kios r šies jos beb t , turi b ti laikomos tik kaip krikš ioniškosios veiklos liaudies gerovei pasireiškimas, paremtas prigimt ja teise ir Evangelijos sakymais.“ Toji pati Instrukcija, išeidama iš šio teigimo, sako, kad „krikš ioniškai demokratiškoji veikla yra tiek sena, kiek yra senas Evangelijos mokslas ir jos sakymai.“

Labai tiksliai kalbamosios enciklikos mint apie krikš ionišk j demokratij išaiškino Lombardijos provincijos vyskupai savo ganytojiniame laiške tikintiems apie enc. *Graves de communi*, paskelbtame 1901 m. rugpi io m n. 15 d. „Krikš ioniškoji demokratija,“ rašoma joje, „yra ne kas kita, kaip socialinio pob džio organizacija, kurioje visi, proporcingai savo išgal ms, siekia visuomen s gerov s, bet su specialiniu nuoširdžiu r pes iu pad ti maž j ir silpn j interesams, dabojant, kad viršujis g ris b t palenkiamas vidiniam, šis gi b t kreipiamas amžin j g r “ (L. Roure, Op. cit. pusl. 372—4).

Štai autoritetingas, nes paties Šv. T vo, socialin s krikš ioniškosios demokratijos aptarimas.

O kas yra politin krikš ioniškoji demokratija, arba krikš ioni demokrat partija? Iš to, kas buvo pasakyta apie politin krikš ionišk j demokratij , nesunku pastatyt j klausim atsakyti. Politin krikš ioniškoji demokratija, arba krikš ioni demokrat partija, yra tokia politinio pob džio organizacija, kuri politin - mis priemon mis realizuoja socialin s krikš ioniškosios demokratijos siekimus ir uždavinius. Krikš ioni Demokrat Partijos tikslas yra gry-

nai socialinio pobūdžio: valstybė taip sutvarkyti, kad visos jos pajogos būtų jungtos darbo žmonėms gerovės pakilimo veiklė. Iš to neseka, kad krikščioniškoji demokratija rėpinasi tik vienu lumu. Ne. Ji nėra bet kurio luomo organizacija, bet vis luomų, visos visuomenės. Ji pravers priminti kiek anksčiau tilpus Liet. Krik. Dem. Partijos tuo reikalu pasisakymą: „Krikščionys demokratai moko ir reikalauja, kad visi žmonys galėtų gerai ir patogiai gyventi. Kadangi daugiausia vargsta ir skursta kapitalistinės tvarkos slegiami darbo žmonys, tad krikščionys demokratai pirmiausia stengiasi jį bėgti pagerinti“ (Kas yra Liet. Kr. Dem. Partija, Op. cit. 6 p.). Šiuos savo siekimus ji apima šiuo: „Vis valdžia vis gerovei.“

Politinė krikščioniškoji demokratija, kaip partija, turi savo uždavinių programoje ir politini momentą. Tačiau tie politiniai uždaviniai nėra tikslas, bet tik priemonė tikslui siekti. Nėra jos tikslas net tokis dalykas, kaip valstybės forma. Ji, kaip ir kitas politines priemones, krikščioniškoji demokratija daro priklausomas nuo savo socialiniai-ekonominių siekimų. Jas renkasi tokias, kurios trumpiausiu keliu veda prie minėto tikslo pasiekimo. Jei krikščioniškoji demokratija kovoja už visuotinį balsavimą, už decentralizaciją, už tarybų valdžios formą, tai tik todėl, kad mato tamė tinkamas ir būtinas priemones pasiekti savo tikslui — darbo žmonių bėgti pagerinti.

3. KRIKŠ IONIŠKOSIOS DEMOKRATIJOS VEIDAS

Krikš ioniškoji demokratija internacionale

Krikš ioniškoji demokratija nesistengia susi-uniforminti, sukurti visam pasauliui vien program pagal t pati kurpal. Ji nori, kad kiekvienas kraštas tur t sav reali ir, veiksming krikš-ionišk j demokratij . Tokia ji gali b ti tik tuomet, kai yra priderinta prie savojo krašto reikal ir savo tautos psichologijos bei praeities ir dabarties. Tod l ji netur jo ir neturi tokios valdžios ar tokio organo, kuris krikš ionišk j demokratij valdyt , skelbt jai sakymus ir patvarkymus, j vienodint . Po Didžiojo Karo Paryžiuje buvo kurta krikš ioniškosios krypties demokratini partij tam tikros r šies s junga, kuri kai kurie vadino Utrechto internacionalu, o pikti jos priešai — juoduoju internacionalu, prie kurio priklaus ir Lietuvi Krikš ioni Demokrat Partija. Antrojo karo metu Londone veik Tarptautin Krikš ioni Demokrat Unija — International Christian Democratic Union su savo leidžiamu m nraš iu People and Freedom — Liaudis ir Laisv . Karui pasibaigus, Šveicar krikš ioni demokrat iniciatyva, tas tarptautinis krikš ioni demokrat institutas atnaujintas. Pirmas jo kongresas vyko 1947 m. Belgijos mieste Liege. Tas pasaulio krikš ioniš-

kosios demokratijos susibrimas pavadintas prancūziškai *Nouvelles Equipes Internationales*, sutrumpintai vadinamas NEI, vokiškai — *Internationale Christlich-soziale Vereinigung*, o sutrumpintai — ICSV, lietuviškai gi vadinsime Krikščioniškosios Demokratijos Internacionalo vardu. Su juo užmezg santykius ir Lietuvi (tremties) Krikščioni Demokrat Partija. Bet nei viena paminėt institucij n m gint nem gino vienodint program ar veiksm . Kalb - tasai Londono internacionalas savo statute patalpino visiems krikščionims demokratams bendrus septynis d snius, b tent:

1. etikos primatas politiniame ir social-ekonominiame gyvenime;
2. žmogaus asmens ir jo teisi apsaugojimas ir gerbimas;
3. pilietin laisv ir derama pusiausvyra tarp valdžios ir laisv s, o taip pat tarp asmens ir visuomen s teisi ;
4. demokratin sistema, atremta visuotin rinkim išrinktu parlamentu, gali geriausiai apginti asmens teises;
5. vis taut ir mažum teis laisvai vystytis;
6. taut bendradarbiavimo b tinumas, tarptautin s statymdavyst s didinimas ir to bendradarbiavimo ir tarptautini santyki reguliavimo institucij stiprinimas ir
7. vis taut tarpusav priklausomyb ir iš ia sek s b tinumas panaikinti visas kli tis laisvai keistis žmon mis ir g ryb mis.

Krikšioniškoji demokratija gyvenime pasireiškia vairiomis formomis ir vardais. Jos vardai dažniausia yra sud tiniai. Pirmu vardu ji atžymi savo religin charakter , antru — socialin . Pirmam tikslui pasiekti ji vartoja „katalik “ ar „krikšioni “ pažymini , o antram — „liaudies, demokrat “ ir kit. Kai kur religinis veidas visai nepabr žiamas varde. Dar kitur varde pažymi ir savo tautin charakter . Tam skai iui priklauso ir Lietuvi Krikšioni Demokrat Partija. Krikšioni Demokrat Partijos yra nepriklausomos ir kiekviena j savystoviai nustato programinius siekimus ir taktik . D lto ir j programos yra vairios. Bet visose randama kai kas ir bendra. Be pamin t 7 punkt , randama dar šie bendrieji nuostatai:

1. laikymasis krikšioniškosios etikos d sni privatiniam ir kolektyviniame gyvenime,
2. gynimas Bažny ios teisi ir
3. didžiosios socialiniai-ekonomin s reformos, teis s ribose.

Du pirmieji d sniai Krikšioni Demokrat Partij skiria nuo t partij , kurioms yra svetima bet kuri religija ir krikšioniška ideologija. Tretysis — atriboja nuo konservatori katalik ir krikšioni , kurie ne žvelgia didži j ekonomini ir socialini reform reikalo.

Krikšioniškoji demokratija ir radikalumas

Šia proga pravartu pabr žti, kad krikšioniškoji demokratija savo reformomis yra radikali. Bet ji radikali tik ten, kur to radikalumo

reikalauja gyvenimas. Socialinis ir bet kuris kitas radikalumas jai nėra nei sportas, nei propagandos priemonė. Ji žino, kad kiniame gyvenime radikalumas yra tolygus chirurginiam peiliui. Chirurginis peilis žmogui vartojamas tik tada, kai, kitokios išeities nebūna ir kai jis pasilieka vienintelė priemone grąžinti žmogaus organizmui normalų funkcionavimą, t. y. sveikatą. Ji taip pat žino, kad ir laimingiausiu atveju chirurginis peilis išmuša iš pusiausvyros vis žmogaus organizmą ir kuriam laikui sutrikdo jo funkcionavimą. Tą pačią pergyvenimą ir pavojų socialiai ekonominiame gyvenime sukelia radikaliosios socialinės reformos. Nepaisant to, kur socialinis teisingumas yra pažeistas ir kur jis reikalingas atstatyti, vargo žmonėms gerovei ir naudai krikščionių demokratų reformos vedamos drąsiai, su pasitikėjimu ir viltimi bei džiaugsmu, kad ta didžioji pareiga žmonėms naudai jiems lemta atlikti. Toki milžiniškos reformos — operacijos su tokiu šviesiu nusiteikimu — padarė lietuviai krikščionys demokratai Lietuvos nepriklausomybės pradžioje, atitaisydami nuo amžių darytą lietuvių tautai skriaudą. Kalbu apie žemųjų reformų.

Krikščioniškoji demokratija ir etika

Eidami prie trumpo krikščioniškosios demokratijos paminėtinio paaiškinimo, pirmiausia turime konstatuoti, jog krikščioniškoji demokratija atmeta tą klaidingą pažiūrą, kad krikščioniškoji etika turinti tvarkyti tik santykius tarp pavienių asmenų, dar kartais — tarp

asmens ir valstybės, bet nieku gyvu tarp valstybi ir tautų, nes, girdi, kai krikščionyb atsirado, tai santyki nes būv. Tokia pažiūra iš pagrind klaidinga, nekatalikiška ir nepriimtina. Negali būti skirtingos etikos luomams, tautoms ir valstybėms. Yra tik viena krikščioniškoji etika. Ji saisto visus, visada ir visur. Kas skaitoma nedorybe ir nusikalstamu darbu akmeniui, tas pasilieka nedorybe ir nusikalstamu darbu ir valstybei. Asmens veiksmai ir valstybės ar kito kolektyvo veiksmai vienodai etikos vertinamas ir kainojamas.

Jei politikoj — vidaus, užsienio ir tarptautinij — nebūt galima laikyti krikščioniškos etikos dsnį, tai negalėtų būti ir tikrai katalikišk, o juo labiau švent ir palaimint valstybės vyr. O tuo tarpu žinome, kad Bažnyčia iškil aukuro aukštumas daugel karalių, kunigaikščių, ministerių ir kit valstybės vyr. Jei politika iš tikrųjų būtų purvina, tai kaip gi tie šventieji politikai galėtų dirbdami, nesuteršti savęs žini? Jei politikoj melas, suktyb, apgaul ir smurtas būtų b tini palydovai ir neišvengiamos priemonės, tai kokių būdu eil politik būtų pakliuvę šventųjų eiles?

Politika pati savyje yra abejingas, indiferentus dalykas. Gera ji padaro geri, krikščioniška etika besivaduoja, politikai. Ji supurkina tie, kurie eina jos dirbti su purvinom rankom ir purvinom sąžinim, kurie, eidami politin veikl, savo katalikiškus principus palieka rbinij, jei ji bet kada yra turij, arba tie, kurie pa i politik nori išvaduoti iš krikščionišk

d sni , versdami j akrikš ioniška ir bendrai aideologine.

Šveicarijos Fryburgo vyskupas Fr. Charriere ne be pagrindo tvirtina, kad politika geram krikš ioniu yra gera mokykla tapti šventuoju, nes, dirbant politikos darb , dažnai reikia sav s daugiau atsižad ti, negu bet kuriame kitame darbe, ir prisiimti žeminan i pralaim jim ir nepasisekim našť , kuri prislegia ir platesn visuomen , d lto yra daug sunkesn už asmenin . Politikoj krikš ionis susiranda Dievo malon , kuri jam padeda atsipalaiduoti nuo sav s ir stipriau prisirišti prie Kristaus ir kuri sudaro atmosfer daugiau r pintis kitais, negu savim, bei užkerta keli gr žti atgal pat save . . . (241 pusl.). Tas pats autorius ne be pagrindo atkreipia d mes tai, kad politikoj galima sutikti ir š ton , gal dar pavojingesn ir piktesn , negu kitose žmogiškos veiklos srityse, kuris gali politik lengvai nukreipti nuo Dievo (Problèmes d'aujourd'hui. Fribourg. 1945 m. 290 pusl.). To piktojo politikos parazito — š tono auk politikos istorija žino daug. Jis neaplenk ir krikš-ioniškosios demokratijos. Visa eil šviesi ir visais atžvilgiais labai verting vyr , j tarpe ir kunig , ia surado savo moralin gal . Toki pavyzdži , deja, žino ir Lietuva. Bet tai yra tik išimty; išimty s gi taisykl s nenaikina.

Krikš ioniškoji demokratija ir Bažny ia

Pasir musi krikš ioniška ja etika, krikš ioniškoji demokratija gina ir Bažny ios teises. Krikš-ioniškoji demokratija sutinka su Bažny ios nuo

valstybės atskyrimu, žinoma, ta prasme, kuria, anot Du Passage, pirmas pravedė pats Kristus, mokydamas atiduoti cezariui, kas yra cezario, ir Dievui, kas yra Dievo (Leçons Familières de Sociologie. 1946 m. 191 pusl.). Bet ji niekad nesutinka ir kietai kovoja prieš tokį Bažnyčios atskyrimą, kuris iš tikrųjų reiškia ne ką kita, kaip Bažnyčios suvaržymą, nor išplėsti iš jos teises ir turtus ir, bendrai, sugriauti jos egzistencijos pagrindą. Šiandien, kad Europoje būtų tokio atskyrimo obalsiai turi galvoje tik visiškai Bažnyčios sunaikinimo tikslą. Būdinga yra taip pat, kad tie, kurie garsiausiai kalba apie laisvą, apie demokratiją, apie piliečio teises, šias pagrindines piliečio teises nori sugriauti ir paminti. Jie nori neleisti tavam spręsti apie savo vaiką auklėjimą, draudžia kurti katalikiškas mokyklas, kliudo tuoktis pasirenkamąja bažnytine tvarka ir t.t. ir t.t. Kur sigali tokia politika, lengvai leidžiamos kurti draugijos net nemoraliniais tikslais, bet religiniais jungos ir bet kokie katalikai susibūrimai kurti — tušią svajonę.

JAV neturi konkordato, neturi ir savo nuolatinio atstovo Vatikane. Bet, nepaisant to, Katalikų Bažnyčia tame krašte turi pakeningas gyvenimo ir darbo sąlygas. Krikščioniškosios demokratijos idealas šiame klausime — darnus Bažnyčios su valstybe sugyvenimas ir bendras, sklandus jų bendradarbiavimas. Šitoks šiandien, labai svarbi, pasaulio veiksnis santykis yra labai naudingas ir Bažnyčiai ir valstybei. „Būkite visi geri krikščionys, ir būsite tikri demo-

kratai,“ yra pasak s kardinolas iaramonti, v -
 liau popiežius Pijus VII (Krupavi ius, M s
 Keliai, Kaunas, 1921 m. 18 pusl.). Pijus IX pa-
 skelb toki negin ytin ties : „Geras, gyven s
 katalik mokslo nurodymais, katalikas yra ge-
 riausias pilietis“ (Blanchet, L'Eglise, la cité et
 les citoyens. Lille, 16 pusl.). JAV j zuitas B. L.
 Masse, apvažin j s pokarin Europ ir pagrindai
 susipažin s su jos gyvenimu, štai k pa-
 reišk laikraš io A m e r i c a korespondentui:
 „Sekuliarizuota Europa, kuri krikš ionyb buvo
 uždariusi zakristij , toliau neb ra galima.
 Jeigu krikš ionims nebus leista užpildyti drau-
 gijinio ir politinio pokarin s Europos gyvenimo,
 tai j užpildys Karolis Marksas arba ta kruvina
 jo išraiška, kuri yra pavergusi rus taut ir ki-
 tas ryt Europos tautas“ (Naujasis Gyvenimas.
 1947 m. 11—12 nr. 183 pusl.).

Krikš ioniškoji demokratija ir šeima

Krikš ioniškoji demokratija visuomet gina
 šeim . Šeima — jos nelie iama visuomenin
 tvirtov , pagrindin visuomen s l stel . Leo-
 nas XIII savo enc. R e r u m n o v a r u m paskel-
 b , jog darbininkas privalo tiek uždirbti, kad
 to uždarbio užtekt pragyventi ne tik jam, bet
 ir jo žmonai ir vaikams. Išeidama iš to d snio,
 krikš ioniškoji demokratija ir tebereikalauja
 visuose kraštuose darbinink šeimai socialin s
 globos, šeimynini pried vedimo, gausi šei-
 m t vams pirmenyb s ir kitokios r šies pa-
 ramos. Šios katalikiškos minties taka sta-
 tymdavyst buvo milžiniška. Šioj srity krikš-

ioniškoji demokratija gal daugiausia yra laimėjusi. Tuo būdu, šeimos klausime krikščioniškoji demokratija labai skiriasi nuo liberalinio kapitalizmo teoretikų, kurie rėpė tik paskirti asmenį laisve ir teisėmis, ir nuo komunistų, kurie siekia šeimai visai sunaikinti.

Šie, tik ką paminėti, krikščioniškosios demokratijos trys pagrindiniai dėsniai: krikščioniškoji etika, bendradarbiavimas su Bažnyčia ir šeimos apsauga yra pakankamas atsparus bellum su bolševizmu, kovai ne bet kokiai, bet žmogui, atkakliai, kovai ligi laimėjimo arba mirties. Gyvenam tuos laikus, kada pasaulyje susigrąmė didžiausios jėgos — katalikybė ir raudonasis komunizmas. Visos kitos jėgos traukiasi iš kovos arenos ir nyksta. Vienas tas milžinas šioje žmogui kovojant paturs žūtį. Kuris? Tai jau priklauso nuo mūsų — krikščioniškosios demokratijos — valios ir pasiryžimo. Kova tarsi jau dešimtmečius, ir nėra jokios galimybės ją nutraukti. Su socializmu kartais galima buvo sudaryti kovos paliaubas bent kuriam laikui. Bet komunizmas yra toks fanatiškas ir beatodairinis krikščionys priešas, religijos naikinimas ir bedievybės platinimas taip stipriai ir neatskiriamai spraus tas jo ideologijas, kad jokios paliaubos ir nuolaidos iš jo pusės yra ne manomos, ir kovai ligi galo su komunizmu krikščioniškoji demokratija privalo laikyti savo šventą ir pagrindinę šią laikpereiną. Tas faktas, kad taip pavojingas krikščioniškajai civilizacijai ir pasaulio taikai bolševizmas turi kai kuriuose kraštuose bauginant savo šalininkus, yra mūsų gyvenamojo

laikotarpio pavojingiausias ir li dniausias reiškinys. Pasaulis susilauks taikos, ramybės ir laisvės tik tada, kai bus kirstas lemiamas mirties smgis bolševizmui. Pasaulis žengs savo svajojam normal gyvenim tik per bolševizmo lavon . Jokios taikos su juo, jokie kompromisai yra ne tik ne manomi, bet ir nepriimtini. Jei bolševizmas kartais ir sutikt juos daryti, tai tik tuo tikslu, kad, kiek pasiils j s ir stipriau savo j gas išrikiav s, kirst mirtin sm g visam nekomunistiniam pasauliui, o pirmoj eil j savo rimiausiam ir pavojingiausiam priešui — krikš ioniškajai demokratijai.

Krikš ioniškoji demokratija ir nuosavyb

Socialiniai ekonomin j srityj krikš ioniškosios demokratijos idealus ir siekimus galima išreikšti vienu žodžiu — teisingumas — justitia . Liberalizmas skelbia laisv , o socializmas lygyb . Suprantama, toks subrukimas visos socialiniai ekonomin s programos vien žod , toli gražu, n ra nei pilnas, nei tikslus tos programos atvaizdavimas, nes nei socializmas, pvz., n ra teisingumo priešas, nei krikš ionims demokratams n ra abejingos laisv ir lygyb . Bet vis tik yra faktas, kad socialistai m gsta dažniausiai kalb ti apie lygyb , krikš ionys demokratai — apie teisingum . o liberal vyriausias obalsis — laisv .

Skirtingos yra paži ros nuosavyb . Praeito amžiaus ekonominio liberalizmo teoretikai skelb , kad, jei, pvz., turi kas žem s nuosavyb , tai iš jo jos nusavinti negalima, nors jis t nuosavyb ir piktnaudot , ištaisais metais nedirbt ir daryt

tuo skriaudos ir valstybei ir visuomenei. Jei turi fabrik , gali atleisti visus darbininkus iš darbo ir už fabriko darbo sustabdym imti iš suinteresuoto sindikato stamb pinigini atlyginim . Liberalams nuosavyb yra šventas ir nelie iamas dalykas. Jie skelbia jus utendi et abutendi.

Krikš ioniškoji demokratija toki paži r nuosavyb atmeta. Ji reikalauja iš valstyb s tokios intervencijos, toki reform , tokio privatin s nuosavyb s teisi apr žimo, kad toji nuosavyb tarnaut ne tik savininkui, bet ir visuomenei. Jus utendi et abutendi, labai skaudus savo pas komis, Bažny ios yra pasmerktas ir atmetas. Jis neegzistuoja ir krikš ioniškajai demokratijai. Bet tai nereiškia, kad krikš ioniškoji demokratija bendrai nuosavyb s nepripaž sta. Atvirkščiai, ji nuosavyb pripaž sta, bet tik jos naudojimo ir paskyrimo teises apr žia. „Ne žmogaus statymas, bet gamta dav žmogui asmens nuosavyb s teises, tad vyriausyb neturi teis s jos panaikinti, bet tik gali jos naudojim apr žti ir taikyti su visuomen s gerov s reikalavimais“ (Rerum novarum). Šie Leono XIII žodžiai yra krikš ioniškajai demokratijai privalomoji taisykl .

Liberalai tepripaž sta asmen gerov , nepaisydami visuomen s gerov s. Valstyb nuosavyb s srity jiems vaidina tik sargo vaidmen . Marksizmas, atvirkš iai, asmen teises subordinuoja visuomen s interesams ir nuosavyb s teis s normavim duoda valstyb s rankas be joki apri-

bojim . Krikš ioniškoji demokratija eina vidurio keliu: kiek deda valstybei pareigos saugoti asmen teises, tiek reikalauja iš jos, kad tos teisės būtų normuojamos visuomenės gerove.

Krikš ioniškoji demokratija išvermingai ir be pertrauk eina reikaling ir išminting reform keliu. „Juo blogiau, juo geriau“ — ne j kelrodis. Revoliucija — ne j priemon gerinti darbo žmoni gyvenimo sąlygoms. Jie, nuolatos plėsdami socialinį statymdavytį, atitinkama mokesi politika ir agrarinėmis reformomis kelia ir tebekelia masi gerovę .

Teisingesnis turtų padalinimas ir toliau pasilieka pagrindiniu krikš ioniškosios demokratijos obalsiu. Jos reikalavimas padidinti valstybės socialiniai ekonominį gyvenimą — stovi pirmose programos vietose. Vairuojamasis kisas — l'conomie dirigée — jos populiarus obalsis. Tai krypiai jie akstin gavo iš Pijaus XI, kuris savo enciklikoj *Quadragesimo anno* 1931 m. taip rašė: „Kaip visuomenės vienybės negalima remti visuomenini luom kova, taip kins santvarkos negalima palikti laisvajai konkurencijai.“

Krikš ioniškoji demokratija ir ateities problemos

Nauji laikai neša ir nauj reform reikal . Nauj reform reikal didina ir tokios ršies karai, kuriems priklauso ir šis paskutinysis. Visa eil toki reform jau yra pribrendęs reikalas:

40 darbo valand savait , visuotinis ir vispusiškas draudimas, sumažinimas pensij amžiaus ir t. t. -ir t.t. Bolševik okupacija m s t vyn j socialin ir ekonomin gyvenim tik gadina, deformuoja ir griauja. Išvadavus Lietuv iš raudonojo priešo okupacijos, prieš akis stos didel ir sunki krašto atstatymo ir pataisymo problema. Kas konkreiai ir kaip reiks daryt, šiandien sunku tiksliai pasakyti, nes neturima tiksli duomen , kiek yra bolševik nušeimininkauta, ir kokio dydžio yra karo padaryti nuostoliai.

Po Didžiojo Karo nemaž neigiam vaidmen taut santykiavimo srity vaidino tautinio antagonizmo išbujojimas. Tautin id ja, iš esm s teisinga ir graži, pasireišk didele ir dinamiška j ga. T gaivaling j g kai kuriuose kraštuose pa m savo rankas kraštutiniai nacionalistai, kurie dievino kar ir niekino taik . Tai buvo priežastis tos didžiosios nelaim s, kurios pas k pasaulis dar n ra išgyven s, b tent — paskutiniojo karo. Jei ir po šio karo nesuvaldomas, brutalus, žv riškas ir beatodairinis nacionalizmas atkust ir paimt savo vadovyb n kai kuriuos kraštus, tai visokie, kad ir geriausi, vairi ekonominiai socialiniam gyvenime reform planai nedaug tepad t . Iš ia seka nauji uždaviniai krikš ioniškajai demokratijai. Jei ji nenori pralaim ti, jei nenori v l nusileisti požemius, turi daugiau ir rimtesnio d mesio kreipti tautinius jausmus ir siekimus ir tarpusavius taut santykius. Ji neprivalo tenkintis tik socialini enciklik žinojimu ir studijavimu. Jai reikalinga žinoti ir vaduotis ir kitomis enciklikomis, o t

tarpe ir 1920 m. Benedikto XV enciklika *P a c e m, D e i m u n u s*, kurioje taip rašoma:

„Evangelija nežino vienokio gailėstingumo ir artimo meilės statymo pavieniam žmogaus asmeniui ir kitokio — valstybės ir tautoms, kurios yra ne kas kita, kaip pavieni asmen rinkinys, kolektyvas. Šiuo metu, pasibaigus karui, žmonės yra raginami prie bendros taikos ne tik dėl artimo meilės, bet ir dėl batinumo.“

Prieškariniame pasaulyje dėl ydingos ekonominiai socialinės santvarkos iš bado ir skurdo mirdavo daugelis tūkstančių žmonių. Karas gi nusineš daug milijonų gyvybių. Tai ryškiai parodo, kad tarptautinės politikos problemos nėra mažesnės vertės už kienes ir socialines problemas, kad karo ir taikos problemos turi būti pagrindiniai, su dideliu atsidėjimu, studijuojamos, kad pašalinimas tarpusavyje neapykantos iš tautų tarpo yra svarbus ir skubus uždavinys. Bet ir pat lygiagrečiai reikalinga garsiai ir kietai užacentuoti, kad, jei kuris kraštas smurto ir klastos keliu yra pagrobęs kitas valstybes, atimdamas iš jų laisvę, jei politiniu terorizmu ir apdujusiais kiniais eksperimentais kasmet žudo pavergtą tautų milijonus žmonių, tai yra ne tik gada, bet nepateisinamas nusikaltimas abejingai žiūrėti tokius reiškinius ir nesiimti jokių priemonių tiems reiškiniams pašalinti ir sulaužytam teisingumui atstatyti. Juk su kardu. Saliege visi turi sutikti, kad: „Jei gana nėra teisė. Ir gali nams ne visa yra leidžiama. Jūsų piktnaudojimas, kokios rūšies jis bebūt, turi sukelti žmogaus s -

žin je pasipiktinim ir pasibiaur jim “ (La Croix, 1946. IV. 11.).

Štai kai kurios t problem , kurias artimiausioj ateity teks spr sti. Nuo tinkamo j išsprendimo priklausys ir krikš ioniškosios demokratijos ateitis. Krikš ioniškoji demokratija n ra vienintel politin s veiklos forma katalikiškoj visuomen j. Tad ne ji viena spr s savo ir kit likim . „Sen kult rini norm ,“ rašo paskutinysis Ateitinink vadas prof. K. Pakštas (laiškas M. Krupavi iui 1948 m. sausio m n. 7 d.) „atremt Dekalog ir Evangelijas, dabar nebeišgelb s nei vieni katalikai, nei protestantai, nei liberalai, nei socialistai... Jei katalikiškosios Europos grup s nueit ekskliuzyvistiniu keliu ir nebetekt artimo ir draugiško kontakto su kitais krikš ionimis ir su tolerantiškais liberalais ir socialistais, tai laisvojo žmogaus likimui jie žymiai mažiau patarnaut ; tad kartais vienas sau ir pagalvoju, kad lietuviams krikš ionims demokratams savo platformon tekt priimti ir visus kitus krikš ionis ir bent kiek krikš ioniškai nusiteikusius liberalus.“ Kyla tad didesnio apsvienijimo, krikš ionyb s, ne konfesijos, pagrindu j g sub rimo klausimas tai ž tbtinei kovai su bolševizmu, kuris, kaip kadaise turkai — arabai, anot Pakšto, yra užsimoj s sunaikinti visas pakely sutiktas kalbas, religijas ir kult ras (Min tas laiškas M. K.). Pirmaeilis klausimas yra ir vad parinkimas. Juk nuo vad tinkamumo, j patyrim , sugeb jim , darbingumo ir pasiaukojimo bei pasišventimo žymia dalimi priklauso kovos rezultatai ir žmonijos likimas.

Krikšioniškoji demokratija ir religija

Didelį krikšioniškosios demokratijos įgaidą — tai religiniai pagrindai, ant kurių kuria ateitį ir žmonijos gerovę. Daug pasaulis matė doktrinas ir teorijas, kurias be religinio pagrindo. Jos pasidarydavo garsios, daugiau ar mažiau triukšmą sukeldavo, bet po 5—10, ar keli dešimimėtai metų pasitraukdavo iš gyvenimo, nepalikdamos jokių pozityvių rezultatų. Katalikybė gyvena per amžius. Ji viena po trumpesni ar ilgesni kovų išsina laimtoja ir dar gražesnė ir stipresnė bei karingesnė, negu yra buvusi prieš tai ar kitą kovą.

Stebėtina, kad po eilės tokių skaudžių patirčių vis dar atsiranda mągytojai, kurie kurti teisingas konstrukcijas be religinio pagrindo. Norėdami tvarkos ir taikos, turime gerinti teisingą gerbimą. Jei bet kada teisus bus gerbiama, tai jau tikrai ne ta, kuri pats žmogus bet kada išsikombinavo ir paskelbė, bet tik ta, kuri plaukia iš Dievo teisyne ir kuri yra paremta religija.

Išsila plaukia religinio atgimimo reikšmė, bet atgimimo ne laikino, kuris gali pasireikšti karo nukamuotose ir ramybės pasiilgusiose masėse, bet pastovaus, paremto sėmoneg krikšionys visose jos platumoje pažinimu ir tvirtu pasiryžimu grįsti juos savo gyvenimo veiklą ir visas jos sritis, žodžiu, gyventi krikšioniškai. Kas yra gyventi krikšioniškai? Tą klausimą vykusiai atsako R. Latu (Rome au Moscou. Paris, Bonne Presse, 122 pusė.): „Tai reiškia priimti,“ rašo jis, „visus krikšionys reikalavimus — asmeninius, šeimyninius, pilietinius, socialinius ir

juos gyvendinti praktikoje — štai ta tikroji ir vienintel priemon kurdinti krikš ioniškajai tvarkai ir nugal ti komunizmui be joki junta- mesni sukr tim ir kraujo praliejimo.“

Tas pats autorius vaizdingai nupasakoja, k pavyzdingas ir pilnutinis krikš ioniškas gyvenimas gali duoti pasauliui: „Šioje tvarkoje neb ra tvarkos, ir, jei mes nenorime, kad j nušluot revoliucija, mes patys privalome pakelti t v a r - k o s revoliucij .

Revoliucij ? Gerai, bet su viena s lyga. Ta revoliucija turi b ti C l e m e n c e a u nurodytos krypties revoliucija: p r a d t i g y v e n t i k r i k š i o n i š k a i .

Revoliucija bus baigta t dien , kai visi krikš- ionys prad s gyventi, kaip reikalauja j krikš- ionyb ... Jei visi formal s, iš vardo, krikš io- nys tapt faktiniais krikš ionimis, socialinis klau- simas išnykt .“

Dvasinio renesanso, krikš ioniš- kosios etikos sigal jimo kolekty- v i n i a m e g y v e n i m e , p i l n u - t i n i o a t s i n a u j i n i m o K r i s - t u j e — štai ko labiausia reikalinga n - dienei žmonijai. Be to nei statym ir pakt rie- tuv s, nei policijos ir kariuomen s armijos ne- apsaugos žmogaus asmens nuo smurto, išnau- dojimo ir skriaudos, neišgelb s pasaulio nuo nauj katastrof . Dvasinis atgimimas — tai s lyga: tikros pažangos, visuomeninio saugumo ir pastovios taikos, kuri turi b ti ne kompromisas su neteise ir tiranija, bet visiškas teisingumo

laimėjimas ir triumfas. Tuo keliu veda krikščioniškoji demokratija — ir socialinė ir politinė. Tiesa, politinės krikščioniškosios demokratijos tikslas yra sukurti krikščioniškais dėsniais pagrįstas valstybes, bet ji, kurdamas tokias valstybes, sudaro joje geras sąlygas augti, tarpti ir veikti Bažnyčiai, o tuo patim tiesiai keli Evangelijos triumfui žemėje.

4. KRIKŠ IONIŠKOJI DEMOKRATIJA POLITIKOJE

Visa tai, kas buvo ligi šiol pasakyta, mums padeda suprasti, kod l net Bažny ios galvos — popiežiai ragina ir pareigoja visus savo tikin uosius be išimties — vyrus ir moteris — dalyvauti krikš ioniškoj politin j akcijoj. Nesidairydami praeit , prisiminkim tik dabartinio popiežiaus Pijaus XII tuo reikalu pareigojimus ir kartu. bent trumpai išsiaiškinkim, kod l Bažny ia susir pinusi katalik politine veikla, ir koku b du katalikas savo politin veikl privalo reikšti.

1948 m. kovo m n. 10 d. popiežius Pijus XII pasak savo tradicin gav nios kalb Romos klebonams ir gav nios pamokslininkams. Tarp kit klausim , jis paliet ir mums r pim klausim , kuriuo taip yra pasisak s: „Bažny ia gyvena virš ir šalia politini partij , bet ji negali pasilikti abejinga ten, kur lie iama religija. Kai gyvenamasis momentas tiesioginiai lie ia žemišk j tvark , Bažny ia gali palikti t klausim spr sti politikos žmon ms. Ta iau, kai parlamentas imasi spr sti žmogaus sielos klausimus, bažnytin vyresnyb turi duoti tam tikr nurodym .“

Šiuo atveju Pijus XII dav Italijos tikintiesiems toki nurodym :

1. Šiuo metu italai katalikai turi svarbi ir griežt pareig — visi, kas turi balsavimo teis , privalo eiti balsuoti.

2. Kiekvienas rink jas privalo balsuoti pagal savo s žin s bals , vadinasi, jis privalo atiduoti savo bals už tokius kandidatus, kurie duoda garantij siel gerovei apginti (Kipa, La Liberté. 1948. III. 11.).

Kai italai, nusikrat fašistiniu režimu, reng si pirm kart eiti demokratinius rinkimus, Konsistorij Kongregacija paskelb pasaulio tikintiesiems deklaracij , kurioje pavedama jiems balsuoti už tokius kandidatus ar kandidat s - rašus, „d l kuri turima tikrumo, kad jie respektuos ir gins Dievo statym laikym si ir religijos bei Bažny ios teises viešajame ir priva iame gyvenime“ (La Liberté, 1948. III. 5).

Tarptautiniam Jaun Kataliki Moter suvažiavime Romoj 1947 m. rugs jo m n. 7 d. Pijus XII savo kalboj pareigojo visas moteris susir pinti politine veikla, pažinti t darbo srit , o tas moteris, kurios yra laisvos nuo savo tiesiogini pareig — pasišv sti politikos darbui ir, ten dirbant, pad ti realizuoti savo idealus viešajame ir privatiniame gyvenime.

Pijus XII nesitenkina nurodydamas, kas reikalinga daryti katalikams politikos srityje, bet sp ja taip pat, kas toje srityje nedarytina ir vengtina. „Dezertyras ir išdavikas bus kiekvienas,“ sako Šv. T vas savo 1947 m. Kal d išvakari kalboj, „kuris teiks medžiagin param , savo pastangas, savo gabumus, savo pa-

galb , savo bals partijoms ar valdžioms, kurios neigia Diev , kurios teis s vietoje stato j g , laisv s vietoje — gr mojimusi ir teror , kurios iš melo, nesantaikos, mini kiršinimo daro savo politikai ginklus, kurios padaro vidin ir viršin taik negalimu dalyku“ (Naujasis Gyvenimas, 1948, Nr. 3).

Pijaus'XII pirmatak primintinas Pijus XI. Jo mokymu, „dalyvavimas politiniame gyvenime pilnai sutinka su socialinio gailestingumo ir meil s pareiga, kad ir d lto, jog kiekvienas pilietis visomis savo paj gomis privalo pad ti siekti savo šalies bendrosios gerov s.“ Vysk. Blanchet, komentuodamas šiuos popiežiaus žodžius, rašo, kad „kai krašt ištinka rimti sunkumai ir pavojai, ši pareiga virsta neatid liojama ir privaloma. Ta pareiga, suprantama, ne visus vienodu laipsniu pareigoja, bet kiekvienas pilietis jos turi tam tikr dal .“

Religija turi reikal ne tik ten aukštai, bet ir ia žemai, tod l ji privalo ieškoti galimybi daryti savo tak ir ia žem je, net politikos srityje.

Ar tai reikia suprasti, kad Katalik Bažny ia, kaip tokia, siekia tiesioginio veikimo šioje srityje? Nieku b du. Savo vaidmens ji nerealizuoja konkre iu veiksmu politin j dirvoj, tik moko ir primena dorovinius d snius, kurie yra privalomi ir šioj srityje, ir moko vadovauti žmoni veiksmingumui didžiausiai vis gerovei pasiekti.

Bažny ia nedaro politikos, bet katalikai turi teis s ir pareigos daryti politik , persunkt

krikštoniškaisiais dėsniais (Karl Marx ou Jesus Christ. Paris, 1946 m. p. 45).

Valstybė su jos politiniu gyvenimu šiandien yra tos rėšios veiksnys, kuris apima ir liečia bei sprendžia visus piliečio reikalus. Jis gali jį, kaip žmogaus asmenį, pagerbti ir iškelti, bet gali pavergti ir pažeminti. Jis gali sudaryti palankias sąlygas jam gyventi ir tenkinti visus jo pašaukimo ir gyvenimo reikalus, net vyriausiojo tikslo

— amžinojo gyvenimo siekimo srityje, bet gali jį ir apsunkinti ligi visiško panaikinimo, kas yra padaryta Sovietų Rusijoje ir kitose jos takai priklausančiose valstybėse. Tad, suprantama, apšleisti katalikams politinį veiklą yra tolygu atiduoti savo likimą — ne tik kūną, bet ir sielą —

svetimas, katalikams nepalankias rankas, nes katalikybės priešai, gerai vertindami politikos reikšmę gyvenime, visomis jėgomis ir priemonėmis stengiasi jį paimti savo rankas. Kur katalikai, dėl savo apsileidimo ir dėl permenko susirpinimo ta sritimi jį užleidžia savo priešams, turi brangiai už tą savo apsileidimą apmokėti. Neiti politikos gyvenimą katalikui su savo katalikiška programa, arba eiti be katalikiškojo veido ir katalikiškų principų, be ideologijos, — yra ne visa, bet tik kaip atnaujinti Kristuje.

Katalikas yra pilietis, bet katalikybė nėra pilietybė. Katalikas yra bet kurios valstybės narys, bet valstybė nėra Bažnyčia. Bažnyčia gyvena šalia valstybės, bet ne valstybėje. Bažnyčia, kaip ir valstybė, yra lygiai tobula organizacija. Katalikas tad gyvena dviejose tobulose organizacijose:

viena j organizuoja ir tvarko žem s gyvenim , antra rengia gyvenim danguje. Kataliko, kaip Bažny ios pilie io-nario, pozicija yra tokia pat, kaip katalikyb s, nes katalikas yra ta b tyb , kurioj yra sik nijusi katalikyb . Kataliko, kaip valstyb s pilie io—nario, yra kitokia pozicija, negu katalikyb s.

Iš to seka, kad katalikui privalu atlikti dvi-gubas uždavinys: Bažny ios nario ir valstyb s pilie io.

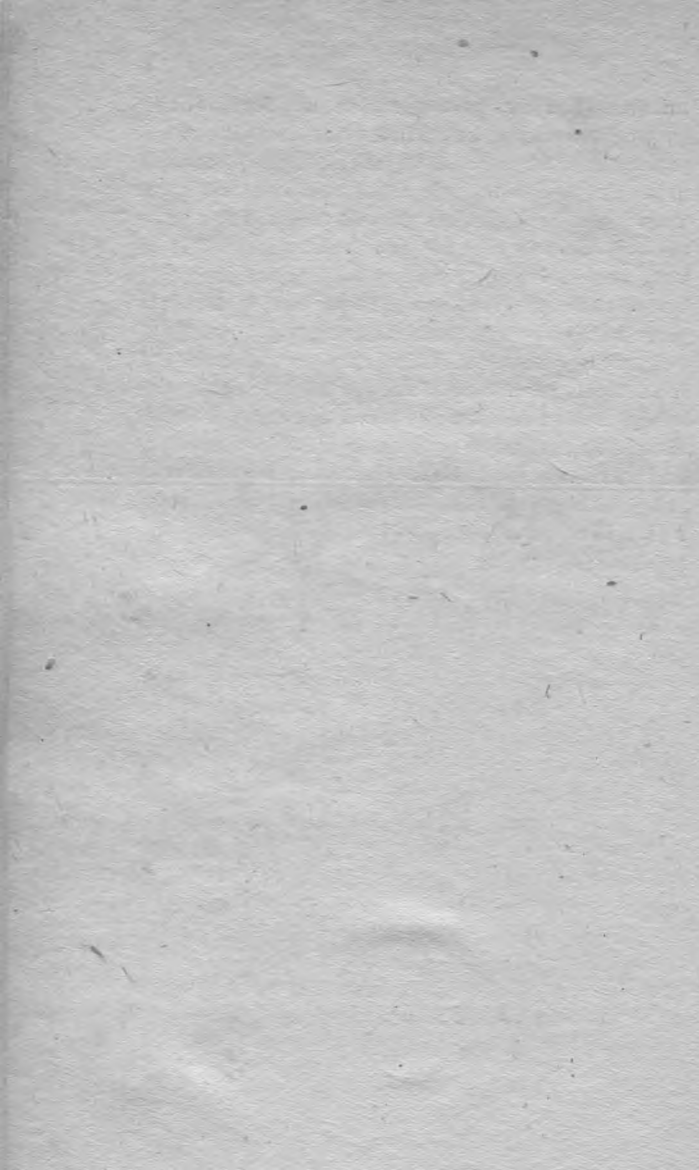
Kur katalikas pasireiškia ne kaip Bažny ios narys, bet kaip valstyb s pilietis, kur jo veiksmi yra skirtingi nuo katalikyb s veiksm , jie privalo b ti suderinti su katalikyb s d sniais, nes katalikas yra ne alternatyviškai Bažny ios narys ir valstyb s pilietis, ne subatos vakar l — valstyb s pilietis, o sekmadien — Bažny ios narys, vienu metu toks, kitu kitoks — pagal reikal , aplinkybes ar nor , bet simultaniškai — tuo pat metu ir kartu visuomet, ir „subatos vakar l ir ned lios rytel“, visomis savait s dienomis ir visomis dienos valandomis, visur ir visuomet jis pasilieka ir valstyb s pilietis ir Bažny ios narys. Kaip negalima, nepanaikinus žmogaus, atskirti k no nuo sielos, taip lygiai negalima atskirti valstyb s pilie io nuo Bažny ios nario, kol jis pats tai Bažny iai priklauso. Žmogus niekad ir niekur negali pasireikšti tik kaip valstyb s pilietis. Tuo b du, jis niekad ir niekur negali abstrahuotis ar atsipalaiduoti nuo j saistan i ir jam privalom katalikyb s d sni . Jei tad b ti pilie iu n ra tas pat, kas b ti Bažny ios nariu, jei v l pilie io veiksmas n ra tas pat, kas kataliko

veiksmas, tai yra negin ijama tiesa, kad yra katalikiškas b das b ti pilie iu ir yra katalikiškas b das savo pilietiniam aktyvumui reikšti. Štai d l ko, kai norima nustatyti kataliko pozicij modernioj valstyb j, reikalinga nustatyti katalikišk paži r t klausim , išskirti du jo uždaviniu: kataliko uždavin , kuris yra katalikyb s uždavinio dalis, ir kataliko pilie io uždavin , kuris, nors iš katalikyb s pasiuntinyb s rib išeina, bet privalo sustapti, sugyventi ir vaduotis jos d sniais.

Pilietin kataliko akcija, arba politin veikla, atiduoda cezariui, kas yra cezario, nepamiršdama ta iau, kad ir cazaris turi pareig Dievo atžvilgiu. Ji, kaip kiekviena žmogiškosios veiklos r šis, kad nenukrypt nuo savo amžinojo tikslo, privalo ir savo žemiškosios veiklos dirvoje respektuoti ir vaduotis moraliniais d sniais, kurie katalikui yra ne kas kita, kaip katalikyb s d sniai. Pilie io veiksmi yra labai vair s ir gaus s. Jie visi privalo subordinuotis katalikyb s d sniams ir su jais susiderinti. Pagrindinis dalykas katalikui modernioj valstyb j — visur ir visuomet b ti tikru kataliku, širdy ir galvoj visuomet saugoti abiej uždavini vadovaujam g rybi hierarchin eil , niekad neužmiršti net materialistiškiausiuose ir žemiškiausiuose savo veiksmuose, kad jis yra atsakingas ir už kit gyvenim — b tent: amžin j gyvenim — ne tik t ateities amžin j gyvenim , bet ir esam j, kur ypatingai ir pirmoj eil j reikia saugoti. Katalikas privalo gyventi, kaip ta moteris, kuri žino, kad savo s iuje nauj gyvyb nešioja. Ji eina, ji dirba, ji valgo, ji geria, ji

miega, nes ji turi savo gyvenim tvarkyti ir savo gyvyb palaikyti; bet ji visa tai daro labai r - pestingai, stengdamosi nepakenkti tai paslaptin - gajai gyvybei, kuri joje auga ir kuri ateit kurs. Taip lygiai ir katalikas pilietis, kuris dirba savo politin darb , niekad neprivalo pamiršti ir iš aki išleisti fakto, kad savo nemirštamo joj sieloj turi dieviškojo gyvenimo gemal , kur kiekvienas jo veiksmas, net materiališčiausias, gali išugdyti, bet gali ir sunaikinti. Taip lygiai jis gali pasielgti ir su tomis broliškomis, nors ir neregimomis, sie - lomomis, kurias jis sutinka savo žemiškoj veikloj. Katalikas turi gerai suprasti ir giliai sis moninti, kad jis savyje nešioja dieviškosios valstyb s ateit (Pla iau ži r k: Bruno de Solages, P our rebâtir une chrétienté. Paris, 1938 m. 167—228 pusl.).

5. KRIKŠ IONIŠKOSIOS DEMOKRATIJOS KELIAIS

Dabar žvilgtelkim bent viena akimi krikštoniškosios demokratijos gimtą vietą ir risisia, nedarydami ekskursijų pašalius ir negaišdami laiko atsikvėpimams bei pasiganymams, perbėgimais, ligomis laiką, jos išėjimą keli.

Demokratijos gimtoji vieta — Betlėjus praeitais laikais. Demokratijos karys — Kristus. Jo atneštoji Geroji Naujiena, jo paskelbtasai Mandatum Novum — demokratijos kodeksas. Krikštoniškosios demokratijos Autorius ir Skelbėjas — pasaulio valdovas, bet ne šio, ne žemiškojo pasaulio. Jis atėjo pasauliui ne ekonomini, socialini ar politini problemų spręsti, ne valstybių ir tautų santvarką reformuoti, bet išmokyti žmones būti tobulais, kaip Jėzus danguje yra tobulas, išmokyti vienas kitą mylėti, kaip Jis visus mylėjo, atėjo grąžinti žmonėms prarastą dievišką pavidalą, ir nuvesti juos pas Dievą, į aukštesnį gyvenimo tikslą. Bet jis, naujindamas žmogų, atnaujino žmoniją ir pasaulį. Jo Geroji Naujiena — ne paragrafuotas civilinis kodeksas ir ne socialiniai reformų planai, bet tik vadovas dangui, receptas — tapti Dievo vaikais.

Liberalas istorikas M. Vernes tokia liudijimą išrašė krikščionybei: „Visuomeniniai reformų sričiai krikščionybė nemanė vesti bet kokią atmainą

savo laik organizacijoj, kurios paliest , pvz., vergij , moters pad t , teisin našli , našlai i ir seneli glob , darbo s lygas, kov su ligomis ir ydomis. Bet ji suk r šilumos ir tikros brolyb s židin , kur paniekinti vargšai jaut si gal laimingesni, negu turtuoliai ir didikai; krikš ionyb suk r t dvasinio spinduliavimo židin , kurio nariai atsid jo artimo meilei tarnaut, susivaldymui, skaistybei, išsižad jo šio pasaulio g rybi , židin , kur gailestingumo ir pagalbos pareigos tur jo garb s viet “ (cit. M s Keliai, 11 pusl.).

Pavasaris nei s ja nei aria, o ta iau, jam at - jus, žiemos pan iai nukrinta, ir visa pražysta, suželia ir pakvimpa. Taip lygiai vyko su Ger ja Naujiena. Kur ji nuskamb jo ir žmoni širdis pasiek , nukrito priespaudos ir vergijos pan iai, ir meil s, brolyb s, lygyb s bei teisingumo žiedai sužyd jo su visomis žmogui ir visuomenei pas - komis. Geroji Naujiena n jo žmones su statymo kietumu, šarvuotu policininku ir geležiniuotais langais kal jimu, bet, anot A. D. Sertillanges, su dvasios taka, šventumo žavumu ir broliškais patarnavimais. Nieko nekeisdama rastuose socialiniuose santykiuose, ji broliškos meil s ugnyje palaipsniui sutirpd vergij , paskui baudžiov , o dabar garina jos liku ius. Ji visur neš taik , tvark painias situacijas, formavo protus ir kultivavo šiurkš iausias sielas. Galutinam rezultate krikš ionyb , žygiuodama savo amži keliu, dav pasauliui šias g rybes: žmogaus asmens turin ir jo pilnutin kilnum , autoriteto s vok , kaip vieš j tarnyb , brolyb , kaip pilie i santykiams mast , pagarb šeimos sujungtam nesuardomam židiniui, moter , kaip vyro lygiateis draug , bet

ne verg ir ne smaguriavimo priemon , vaik gerai šeimoje kurdint , apsaugot ir apr pint su nustatyta tokia jo priklausomybe — pirmiausia Dievui, paskui t vams, paskui valstybei, išlaisvint , apsaugot , apr pint ir savo darbu patenkint darbinink , nuolatin socialini luom nelygyb s švelninim ir lyginim abipus s pagarbos ir pagalbos keliu. Krikš ionyb atneš mi nioms ekonomin ir dorin išvadavim . Ji pasauliui dav demokratyb , tikr j , pilnutin , sulting ir veiksming , koki vien krikš ionyb tegali duoti (Pla iau ži r k: A. D. Sertillanges, *Role de l'Église au temps présant*. Hommes et Mondes, 1946 m. 5 nr.). K kita duoti ji negal jo, nes „ji pati pa ioj savo pradžioj jau buvo demokratyb “ (Ireland).

Tas savo dovanas krikš ionyb dalino žmo nijai ne kaip linksma, besišypsanti ir triumfaliai per d king pasaul žygiuojanti deiv , bet kaip ujama, persekiojama, pašiepiama, per savo geriausi vaik lavonus ir krauj einanti kankin . Nieks jos sustabdyti negal jo, nes ji perdaug žmog buvo pamilusi. Savo kan iose ir savo ger j vaik persekiojimuose ir kankinimuose ji s m si j g , atsparumo, nuolatinio entuziazmo, spinduliuojan io skaistumo ir stebinan io pasiaukojimo bei neišsemiamos energijos ir k rybingumo.

Eidama savo istoriniu keliu, ji nevienodu metodu naudojosi ir nevienodos programos laik si — pagal aplinkybes ir reikal .

Pirmus tris savo gyvenimo šimtme ius, priešo suvaryti požemius, pirmykštieji krikš ionys

patys švietėsi Kristaus mokslu, stiprinosi malda ir dorybomis ir, viešuose forumuose kankinami, piktą žvėrį draskomi, kryžiuojami bei vairiais torturankiais plėšomi ir laužomi, gyn savo garbę, griovė skleidžiamus apie juos šmeižtus ir jį tikėjimo dieviškum savo krauju liudijo. Laimėjo. Iš jo iš požemių ir imperatorių tarybas pasiekė, nešdami demokratinę dvasią imperatorių rėmus, statymų leidyklas, administraciją staigas bei švietimo šventoves, o krikščioniškieji rašytojai savo folijaluose klostė krikščionišką mokslą, tikindami Kristaus mokslo dvasias taikyti visose gyvenimo srityse. Taip apaštalaudami, jie šalino smurtą, skriaudą ir išnaudojimą, o jį vieton statė teisingumą ir taiką.

Ypatingai domus ir savo pasiekimus turtingas buvo vadinamas Bažnyčios Tėvų ir Doktorų laikotarpis. Auksaburniai, Ambrozijai, Augustinai ir plejados kitų paliko pasauliui turtingą kėlinį, kurių daugybė ir šiandien savo vertę nenustojo. Jie buvo nenumaldomi priešai viso, kas buvo neteisinga, klaidinga, kas buvo skriauda, melas, apgaulė, smurtas, kas buvo priešinga krikščionybėi, vadinasi, ir demokratybei. Visa tai smerkė be pasigailėjimo, kietai ir sistemingai. Kiek jie buvo kieti ir nenumaldomi senos tvarkos griovėjai, tiek buvo radikalūs savo sielovėda, nors ir nesisteminga, pozityvėne programa. Nemaža ir šiandien iš jų galima pasimokyti. Buvo atsiradę nemaža rašytojų ir reformatorių iš nekrikščioniškosios krypties, kurie mėginė to laikotarpio Tėvus ir rašytojus sau pasisavinti, skelbti juos savo pirmatakais, norėdami sumažinti Kristaus mokslo nuopelnus ir Jo Bažnyčios naudingumą šio pa-

saulio reikalams. Bet atkando dant. Ne steng atskirti j socialini užsimojim nuo krikš ioniškos dvasios r bo, kur jie buvo vilkti, nes jie visa dar d l Nukryžiuotojo. Kasdieninio gyvenimo negeroves griov tam, kad tuose griuv siuose pastatyt Kryži su Jo atneštu teisingumu ir meile, kad praktišk j pagonyb pakeist praktišk ja krikš ionybe, m siškai vadinama krikšionišk ja demokratybe. Pam gino ir pasitrauk . Paliko Kristui, kas Jam priklaus , kas Jo steigtosios Bažny ios buvo pelnyta. Bet ankstyvesni ir vidurini amži krikš ionyb nesitenkino tik gyvu ir rašto žodžiu naujinti pasaulio veid demokratine linkme. Ji m si ir veiksmo, aniems laikams tinkam priemoni , organizuoto darbo.

domu, kad ano meto darbininkija ar iau savo idealo stov jo, negu m s laik . Bažny ios suorganizuota cechus, n dieniais terminais kalbant — profesines s jungas, naudodamosi pla ia autonomija net miest ir valstybi administracijose, visai paken iamai buvo išsprendusi atlyginimo, poilsio, profesinio parengimo, draudimo nuo išnaudojimo ir kitus klausimus. Daugiausia ir ia pad davo Bažny ia, pvz., poilsio klausimo nesprend valstyb nei cechai. J išsprend Bažny ia savo nustatytomis privalomomis švent mis, maldomis ir, net be bažnytinio pob džio, darbo nutraukimu vakarais, pietums, pavakariams ir t.t. Meisteriai, meisteri kandidatai, gizeliai ir kitos darbinink r šys buvo lyg darbdavio sava šeima. Šeimyniški santykiai sudarydavo ir šeimynišk sugyvenimo atmosfer . Be to, cech kontroliuojamieji organai apsaugodavo darbinink nuo šefo - darbdavio gobšumo ir išnaudojimo. Pagaliau pati

vidurini amži kio sistema buvo palankesn darbininko geresnei b klei susikurti. Darbas buvo sujungtas su nuosavybe arba kapitalu. Rankpelnis dirbo savo mon j. O kuris darbinink , kaip, pvz., gizelis, nebuvo aktualiu mon s savininku, jis buvo tokiu savininku bent potencialiai. Tai veik darbdavio ir darbininko santykius teigiamai. Atsiradus mašin pramonei, kapitalas su darbu išsiskyr , ir susidar tokia darbininko b kl , koki mes dabar matome gyvenamoj kapitalistin j sistemoj.

Mokslas buvo sutelktas vienuolynuose. Universitetai, aukštesnysis mokslas ir pradžios mokykla plito ir pasiek ger rezultat . Pasaulieiams kardas, vienuoliams plunksna ir knyga. Bažny ia moksl ir civilizacij k r ir jai vadovavo. Valstybei tokie reikalai arba visai ner p jo, arba labai mažai. Tais laikais dažnas karalius buvo beraštis, o paprastas vienuolis kruopš iai, su dideliu r pestingumu ir meniškumu, perraš n jo svetimus raštus ar savuosius k rinius k r . Vienuolynas išsaugojo tuo b du ir pagoniš k j laik knyg .

Bažny ios rankose susitelk ir kitos gyvenimo r šys. Broliai tiltininkai ties per upes ir prarajas tiltus. Kiti vienuoliai lyd davo keliauninkus per mažai apgyventas vietas. Dar kiti r pinosi j maitinimu ir prieglaudomis kelion s metu. Žem s kio mokymas taip pat priklaus vienuolyn broliams. Vokietij ir Pranc zij arti ir ak ti ir bendrai naudoti žem išmok vienuolis.

Bažny ia su savo staigomis suk r Europai civilizacij . Ne be reikalo ji vadinama krikš io-

nišk ja. Švi s ir ties ji neš visiems be išimties
— darbininkui ir didikui, vyrams ir moterims.
Demokratiškoji krikščionyb visas jos rankose
susitelkusias kultūros priemones ir visus loby-
nus demokratino. Visos dvasinės ir medžiaginės
gerovės buvo visiems skiriamos. Jos nebuvo tik
kai kam rezervuotos. domu, an laik universi-
tet profesori tarpe buvo visa eil ir moter ,
net teologijos ir filosofijos katedrose. Kai kurios
savo srityse tiek pasižymėjo, kad mokslininkai
pro jas tylomis praeiti negali ir šiandien. Daug
giriamas savja demokratybe. Bet savojoj pasi-
gendame daug to, k turjo vidurini am-
ži demokratyb .

6. KRIKŠ IONIŠKOJI DEMOKRATIJA KAPITALIZMO AMŽIUJE

Didžioji Pranc z revoliucija galutinai užbaig feodalin istorijos laikotarp ir prad jo nauj j — kapitalizmo. nauj j er žengta su šviesiomis viltimis ir džiaugsmingais š kavimais. Bet greit nusivilta — liberalizmas darbo žmon ms dav nauj j vergij , iš kurios ne stengiam galutinai j išlaisvinti ligi m s gyvenam j laik . Vidurini j amži demokratija buvo krikšioniška. Europai išsivystyti ir krikšioniškai civilizacijai išugdyti ji tur jo milžiniškos teigiamos takos. Ji padar nemaža tiesiogini reform ekonomin j ir socialin j srity, bet pagrindini , toki , kokios dabar daromos, reform nebuvo reikalo daryti, nes gyvenimo s lygos j nereikalavo: nei žem s bado nebuvo, nei darbinink rankoms darbo nestigo.

Nauja situacija

Devynioliktajame amžiuje susidar nauja situacija. Prekyba ir pramon labai išbujojo ir išaugo. Liberalizmo sukurtos gyvenimo s lygos pagimd didel be nuosavyb s darbinink luom , kur negailestingai paverg naujos eros j ga — kapitalizmas. Bažny ios taka sumaž jo ligi minimumo. Valstyb s vadai ir vair s reformatoriai buvo nepalank s Bažny iai žmon s.

Bažnyios pozicijas pradėjo palaipsniui užimti lajikinės institucijos. Gyvenim pradėjo monopolizuoti ir galutinai savo rankas paėmė materialistinės doktrinos žmonės ir institucijos. Materialistinės srovės vedė žmonis masės prieš krikščionybę, kaip tariamą „kapitalizmo ir reakcijos“ bendrininką ir talkininką. Triukšmingas obalsis — religija — žmonis opiumas — buvo tos krypties išraiška. Pirmu pažvelgimu atrodo, kad pasaulis pasidalino dvi priešingas stovyklas: iš vienos pusės atsistojo plačios, gerai suorganizuotos, materialistinės nusiteikimais žmonis vadovaujamos, masės, siekiančios valstybi valdžias paėmti savo rankas, o iš antros — išimtinai krikščioniškojo pasaulio atstovai, pertekurtais ir norais neišleisti valdžios iš savo rankų, kad tomis priemonėmis apgint savo privilegijas ir jiems palankų senąjį režimą. Bet taip tik atrodo. Tokis buvo pirmo pažvelgimo spindis, sudarytas ne tikrovės, bet prieš propagandos.

Toks krikščionybės siejimas su seno režimo gynimu buvo paradoksalus, ypatingai pavojingas ir iš pagrindų neteisingas. Tai buvo antikrikščioniško elemento propagandos padaras. Valstybi sutvarkymo reikalas pasidarė bėtinasis ir neatidliojamas momentas, kai visuomeninį struktūrą vyko milžiniškas pasikeitimas. Tęgi pakeitimas neš devynioliktą amžių, vesdindamas mašinų gamybos darbą, gamybos būdų pakeitimą ir pagimdė labai didelį darbininkų luomą, kuris, be rankų raumenų, jokio kitokio turto neturėjo. Krikščionybė nebuvo ir nėra susieta su jokia valstybės santvarka. Kas ji su ta ar kita santvarka siejo, kas stengėsi ją kinkyti sen

arba neteising santvark gynim , ypa toki , su kuriomis buvo ankštai surišti jo asmeniškai ar jo luomo interesai ir nauda, krikščionybei dav milžiniškos žalos. Tokie savanaudiški ponai, prisideng kilniu krikščionio vardu, o iš tikr j b - dami savo kapitalo garbintojai ir vergai, išstatydami krikščionyb atakuojan ioms mas ms tairkiniu, duodami stipr ginkl rankas tiems, kurie troško j sunaikinti, ir tiems, kurie, nesugeb dami atskirti ties nuo melo ir pa i krikščionyb nuo krikščionio spekulianto, kapitalo vergo ar kitokio išskryplio, prad jo sieti ir tapatinti krikščionyb su visuomenine reakcija, kapitalizmo stiprove, turtuoli gyn ja, darbinink skriaud ja ir t.t., o užmiršdami, kad krikščionyb nuo seniau yra revoliucionieriškiausias pasauly s j dis, ir kad revoliuciniai pradai joje neišbl so ir niekad neišbl s, kol pasauly bus blogio, kol bus išnaudotoj ir išnaudojam j , melo, smurto ir neteisingumo. Vienu tarpu nekritiškai akiai atrod , kad krikščionyb gina ir j praktikuoja tik konservatyvin s sferos. D lto buvo daroma ir klaiding išvad .

Yra iš pagrind neteisinga tvirtinti, b k plaliosios mas s esan ios nusiteikusios nekrikščioniškai ir net antikrikščioniškai, o krikščionyb s atspara ir tvirtov es pasaulio turtuoliai, konservatininkai ir, bendrai, tik inteligentiškasis luomas. Giliau patyrin jus t klausim ; lengva sitikinti, kad kaip tik atvirkščiai — dirban i j mas se visuomet yra stipraus religinio instinkto, o skepticizmas ir religinis nykimas visuomet pirmiausia prasideda pasituriniuose ir inteligentiškuose sluoksniuose. Aštuonioliktajame amžiuje religinis skepticizmas prad jo plisti aristokrat

„senojo režimo“ salonuose. Bet tie patys „pažangieji aristokratai“ liaudyje ir darbo žmonės stengėsi religiją palaikyti, kaip, jų supratimu, konservatinę, socialinę instituciją. To reikalavo jų nevisai švarūs interesai ir išskaičiavimai.

Devynioliktojo amžiuje plačios antireliginės srovės gimė taip pat ne darbininkų, ne liaudies masėse, bet intelektualinėse sferose, kurias apstulbino labai pasistmęjusi mokslo pažanga. Bet tuose buržuaziniuose sluoksniuose buvo toki „geraširdžiai“ žmonės, kurie buvo radę galimybę ir reikalingų dalykų palikti darbo masėms religiją sušlygiuoti, kad jie atsižadėtų reikalaujamų socialinių reformų, kurios nemaloniai paliestų jų kišenes. Tokie mainai jiems šypsojosi gražiu pelnu. Buržuaziniam bedieviui Dievas nereikalingas, bet jis noriai sutinka, kad Dievas atlygintų jo skolas darbo žmonėms danguje, ir kad darbo žmonės sutiktų jiems priklausomą socialinio teisingumo gyvendinimą žemėje pakeisti danguje skirtu geriams žmonėms teisingumu. Pozityvistinis kapitalistas, progai pasitaikius, neatsisako ir Dievo išdėdži išnaudoti savo pajamoms padidinti. Deja, nuo jo nelabai nori atsilikti ir dažnas „krištoniškas“ kapitalistas.

Štai kame glūdi vienas devynioliktojo amžiaus socialiniuose sluoksniuose sukultojo bedieviškumo šaltinis. Taip jau susiklostė, kad didieji perversmai tautose socialinę struktūrą vyko tuo metu, kai intelektualinėse sferose sigalėjo ateizmas ir materializmas. Tada ateizmas ir materializmas pasivandavo tuo metu, kai socialiniai sąlygiai, nes jie dalyviai šioje srityje norėjo susilyginti su savo

vadais, o religij atmesdavo, nes jiems j pozityvistiniai-materialistiniai vadai kal , kad ji esanti žalinga j tikslams siekti.

Ateizmo ir materializmo sigal jimo priežastys

Tuo b du, devynioliktajame amžiuje gimst didieji socialiniai s j džiai, ypatingai tie, kurie ap m pla ias darbinink mases, atsir m ateizmu ir materializmu d l dviej priežas i .

1. T s j džiai vadai, j doktrinos ir išsivystymas brendo tuo metu, kai intelektualin se sferose pla iai ir beveik nekliudomai leido savo šaknis ateizmas ir materializmas, ir kai materialistin s ir ateistin s paži ros ir nusiteikimai virto gyvenamojo laikotarpio išraiška ir mada. Žmon s palinko tik ti, kad žinojimas ir mokslas be doros ir tik jimo pagalbos gali išstobulinti žmonij ir panaikinti pasireiškiant gyvenime blog . Pravers ia pamin ti t vad bent žymesniuosius. Pranc zijos Augustas Comteas (1798—1857) atmet visoki metafizik ir išvyst savo pozityvizmo filosofij . Vokietijoje materializmo filosofas Liudvikas Feuerbachas (1804—1872) teigė, kad žmogus es s tai, k jis valgo: „Der Mensch sst, was er ißt.“ Liudvikas Büchneris (1824—1899) platino savo materialistines paži ras. Ernestas Haeckelis (1831—1919) skleid materialistin monizm . Paviršutiniai ir klaidingai suprastos, populiarinamos ir platinamos Darvino (1809—1882) teorijos žmog sulygino su beždžione. Ernestas Renanas (1823—1892) raš savo „Kristaus gyvenim “, kuriuo Dievo S n nudievino ir kompromitavo. Tuo pa iu metu Karolis Marksas (1818—1883), buv s

tuo metu epochos mada ir pasididžiavimas, ateistin materializm pritaik istorijai ir materialistin ideologij veddino gaivalingai kylan i socialini s j dži praktik . Tai tik maža nuotrupa iš didel s ateistini ir materialistini rašytoj ir mokslinink eil s. Visi jie buvo laiko dievai iai, mados žmon s, kuri žodžius visi gaud , ir nebuvo kam jiems rimtai pasipriešinti. Štai d l ko jie užd jo antspaud visam savo gyvenamam devynioliktajam amžiui. Devynioliktasis amžius — materializmo, ateizmo ir pozityvizmo amžius.

Lietuva gyveno labai skirtingose s lygose. Nuo Europos ji buvo izoliuota. Rusija buvo atsilik s kraštas, ta iau laiko dvasia siskverb ir jos didžiulius plotus, o iš ia ir Lietuv . Devynioliktojo amžiaus negausi Lietuvos inteligentija nuolankiai nusilenk laiko dievai iui ir pasidar jo ištikima verg . Vienas kitas inteligentas tepasiliko ištikimas katalikas ir tetur jo dr sos, nepasidav s mados diktat rai, pasireikšti viešai, kaip katalikiškas veik jas. Iš j ypa pamin tini a. a. adv. Antanas Tumas ir gyd. Bukantas, abu anuo metu dirb Zarasuose.

2. Kalbamuoju metu, kai pasauly vyko min ti visuomeniniai pasikeitimai, katalik tarpe atsirado labai tartino katalikiškumo paskir žmoni ir kai kuri sluoksni didesni b riai, kurie panaudojo religij kaip priemone ginti savo finansiniams reikalams ir savo luomo privilegijoms. Tam klausimui pranc z mokslininkas j zuitas Enrikas de Lubac pašvent vis savo mokslin studij , pavadint Proudhon et le

Christianisme, kuri 1946 m. pasirod Paryžiaus knyg rinkoje. Lubakas šaltai, bešališkai ir objektyviai bei pagrindinai joje išanalizavo žinomo pranc z socialisto ir anarchizmo teoretiko Petro Proudhono gyvenim ir veikal. Proudhonas — katalik pabaisa. Kovojo su religija — kietas, nenumaldomas ir žiaurus. Jis gausiai švaistėsi šiais, kurie ir dabar nepamirštami, pvz.: „Nuosavyb yra vagystė“, „Dievas — štai kur blogyb“ ir kt. Nagrinėdamas Proudhono veikal, Lubakas plačiai palietė ir aplink bei atmosferą, kurioje teko Proudhonui dirbti ir gyventi. Tad turėjo išnagrinėti ir klausimėlius žmones, kurie, nebūdami patys nuoširdūs ir pilnutiniai katalikai, stengėsi religijos pagalbai ginti privilegijuotąjį interesus. Labai domus klausimas, dar domiau jis autorius išgvildentas. Gaila, kad negalima jo plačiau paliesti. Iš autorius knygos aiškėja, kad antireliginei veiklai dirva buvo parengta. Dirva jai buvo palanki. Ir veikiant katalik daug buvo padaryta klaid. Viena svarbi klaid — nesugebėjimas tiksliai suderinti tikros krikščionybės esmės ir Bažnyčios mokslo su Bažnyčios vardu skelbiamomis teorijomis. Tų teorijų — teorijų li buvo daug. Jų autori tarpe buvo toki, kurie neatrodė, kad galėtų nueiti tokiais klaidingais keliais. Šis faktas pakankamai išaiškina, kodėl iš kitos pusės būta tokios audringos reakcijos. Suprantama, kad tokios antireliginės akcijos priežastis nebuvo tik nepagarbimas iš pačių katalik pusės katalikiškos minties ir panaudojimas religijos autoriteto ginti savo, katalikiškoms akimis žiūrėti, negintiniems interesams. Ir be to

ji būtų buvusi. Šis faktas yra ne kas kita, kaip liejimas degamojo skysio jau sukurtą ugnį. Autorius daro teisingą išvadą, kad Proudhonas ne vien tik su šešiais liais kovojo.

Proudhonas nebuvo Bažnyios draugas. Jo sitikinimu, Bažnyia ir katalikybė buvusi pamerkta visiems amžiams neatšaukiamai. Kad ir nenuoširdži katalik ir neleistinu būdu buvo skelbiamos jos nevisai katalikiškos teorijos, bet Proudhonas su savo vienminiais jomis naudojosi, kaip Bažnyios oficialiu mokslu, ir tais faktais grind savo teigimą, kad ji ginanti absoliutizmą ir veikianti kartu su ta buržuazija, kuri kliudo gyvendinti socialinį teisingumą. Tuo pat būdu elgiasi ir kiti ateizmo vadai ir skelbėjai. Jiems pavyko tikinti visuomenę, kad Bažnyia esanti socialinio teisingumo priešininkė, ir kad, jos mokymu, socialinis neteisingumas yra patvirtinamas pats Dievas, kuris paliecia tik gailėstingumo priemone socialinį nelygybę šurkštumams lyginti. Mes žinom gerai, kad toks teigimas yra iš pagrindų klaidingas. Bet anuo metu iš katalikiškosios pusės apie tai buvo labai mažai kalbama ir rašyta.

Devynioliktojo amžiaus Europos katalikų nelaimė, kad jie nedavė būtinai reikalingų socialinių reformų vadų ir kad jie to darbą atlikti paliko socialistams ir kitiems Bažnyios n draugams, kad net nesugebėjo iš savo tarpo duoti Bažnyios socialinį minties pakankamai gerai išreikšti ir apologetus. O kai jie atsirasdavo, pasistengdavo iš kalbėti katalikų konservatininkus ir savanaudžių lagerio juos veikti kliudyti ir paralyžuoti, kaip tai buvo atsitikę Prancūzijoje su Oza-

namu (1813—1853), Lacordairu (1802—1861), su žurnalu tai miniai populiarinti L'E re Nouvelle (1848 m.) ir daugeliu kit .

Viso šito rezultatai štai kokie: devynioliktasis amžius pareng , nustabavo ir tvirtino socialiniams s j džiams teistin ir materialistin charakter . Devyniolikto amžiaus pabaigoj ir dvidešimtojo pradžioj t charakter per m valstybi vidaus, o paskui ir užsienio politika. Toliau, Bažny ios priešai užd jo Bažny ios mokslui labai juod ir kenksming darbinink luomo priešininko antspaud , kuriam nuplauti reik jo labai daug auk ir pastang pad ti. Proudhonas, besidžiaugdamas savo antibažnytin s veiklos laim jimu, šauk : „Bažny ia jau nebemyli pavarg li ,“ o Pijus XI suspausta širdimi guod si, kad didžiausia jo laik Bažny ios nelaim — darbinink luomo praradimas.

7. SOCIALINI REFORMATORI GADYN JE

Socialini Reformatori gadyn s bendras charakteris

At jo reakcija. Ji at jo iš tos pus s, kuri tam reikalui yra labiausia pašaukta, b tent, iš pa ios Bažny ios. Tos reakcijos tikroji išraiška buvo garsioji Leono XIII enciklika *Rerum novarum*, kuriai keli pareng , kad ir kryžiaus keliais eidama, devynioliktojo amžiaus krikš ioniškoji demokratija. Gi Pijus XI savo enciklikoj *Quadragesimo anno* tokius pavartojo žodžius prieš tuos asmenis ir sroves, kurie naudojo religij ginti savo turimiems medžiaginiams turams ir užimamajai pozicijai tvirtinti: „Nenustosime niekad smerk t žmonis , kurie dav prieš žast Bažny i kaltinti ir vaizduotis, kaip turtin g j šalinink ir neturin i jokio pasigail jimo kan ioms ir reikalams t , kurie yra išstumti iš priklausomos jiems teis s dalyvauti šio gyvenimo g rybi naudojime.“

Šis oficialin s Bažny ios žygis atidar vartus kovai su ateizmu ir materializmu socialiniuose s j džiuose, o taip pat su tais siekimais, kurie nor jo sujungti religij su socialiniu konservatyvizmu. Proudhono kaltinimai, kurie vairiausiai pavidalais ir formomis skamb jo ir aid jo nuo j paskelbimo dienos ligi m s gyvenam j

laik ir kurie labai ryškiai ir aus r žian iu b du susikristalizavo Lenino š kyje — „religija yra žmoni opijumas“, paskelbus tas enciklikas, pakibo tuštumoj. Nieks jau nebegal jo tvirtinti, kad Bažny ia stoja draug su turtingaisiais kov prieš darbininkij ir varguomen .

Iš antros pus s, labai susilpn jo tik jimas materialistine filosofija, kuri šiandien, atrodo, jau yra atgyvenusi savo amži ir tapusi nebe pažangos, bet regreso, atgaleigos išraiška. Žmoni jos mintis jau pasuko kitais keliais, nors dar ir šiandien, tokiu ar kitoku pavidalu, atsiranda devynioliktojo amžiaus ateizmo ir materializmo pagramduk ir šaukli . S lygos, kurios susiejo ateizm ir materializm su pla iais socialiniais s j džiais, nustojo b ti aktualios. Materialistin pasaul ži ra jau neb ra „amžiaus mada“, o Proudhono stiliaus m tomi Bažny iai kaltinimai nustojo pagrindo. Dar daugiau, tie, kurie savo elgsena ar skelbiamomis teorijomis tiek tokiems kaltinimams pagrindo, pa ios Bažny ios autoritetingiausiu b du, nepaisant j reikšm s, turimos takos ir užimam viet , buvo pasmerkti.

Ne iš karto atsirado, subrendo ir išbujojo tos srov s, kurios iš jo gyvenimo aren , kaip vykusi žmonijos minties, tik jimo ir veiksmo pasikeitim argumentas ir liudininkas. Jos, kaip ir visi kiti dideli s j džiai, buvo reikalingos laiko br sti, rengtis ir pasireikšti. Bet šiandien jau matome, kaip pla iai jos pasireišk siekimu vykdyti nebe ateistinius ir materialistinius d snius, bet krikš ioniškuosius principus. Tai yra tikroji revoliucija, kuri vyksta, mums matant, ir kuri

tur s toli siekian i pas k . Tie laim jimai, prie kuri veda ateistinis ir materialistinis „teisingumas“, ir kuriuos matome Soviet Rusijoje, kalbamajame perversme yra savo padar krikš ioniškosios demokratijos naudai. Klysta tie, kurie laiko tuos naujus reiškinius susidarusi konjunkt r laikiniais padariniais. Jie nenori suprasti, kad tie reiškiniai — ši modernin krikš ioniškoji demokratija su visais savo palydovais — yra didži j gyvenimo pakitim išraiška ir naujosios eros žodis. Gali jie tur ti dar vairi pergyvenim , gali patirti pasisekim ir nepasisekim eil , bet, nepaisant to, krikš ioniškoji demokratija pasiliks nauj j laik ir busim j amži veido formuojantis veiksnys.

Sunki buvo krikš ioniškajai demokratijai liberalinio kapitalizmo pradžia. Ateistiniai-materialistiniai veiksniai taip apsunkino jos gyvenimo ir darbo s lygas, kad pradžioje atrod , jog ne tik jos veiklos bei takos, bet ir gyvenimo laikas baig si. Daug kas jai giedojo amžin atils . Bet pasiskubino. Sirgo, bet nemir . Linko, bet nepal žo, dair si, klaus si, tyr , studijavo tylomis ir, pagaliau, prabilo ir pajud jo. Nekart main keli . Neišlaik t pa i taktik ir strategij , keit ir tobulino priemones, bet siekiamas tikslas ir programos turinys buvo visuomet tas pats, nes jie krikš ionyb s padiktuoti, o krikš ionyb , Dievo mokslas, nesikaitalioja.

Krikš ioniškoji demokratija niekad nebuvo mirusi. Ji buvo gyva ir nauj kapitalistin er žygiavusi iš feodalin s sistemos. Perdaug laiko reik t visus jos veik jus pamin ti ir visus jos

pasireiškimus konstatuoti. Priminsiu tik paskirus, asmenis ir tuos kolektyvus, kurie n dien krikš-ionišk j demokratij suk r , kurie, kad ir kukliais savo darbais ir savo darb rezultatais bei patyrimais, telk jos r mams statybin medžiag , kurie buvo jos pranok jais, nors ir kitokiais vardais save vadino.

Krikš ioniškoji demokratija, niekeno nediriguojama ir niekeno nevadovaujama, savo darb prad jo visuose Europos kraštuose. Vienuose anks iau, kituose v liau. Pirmiausia prad jo dirbti Pranc zijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Šveicarijoje, Italijoje ir Belgijoje, v liau — Ispanijoje ir Portugalijoje. Italijoje, pavyzdžiui, organizuota krikš-ioniškosios demokratijos veikla, sutelkta vadinamoje opera dei Congressi, jau buvo žinoma 1865 m. Pranc zijos L'Oeuvre des cercles catholiques d'ouvriers ir kitais pavadinimais socialini studij ir veiklos organizacijos pasireišk anks iausia. Jie jau veik devynioliktojo amžiaus pirmoje pus j. Ta veikla siejama su Lamennais, Lacordairu ir Ozanamu.. Vokietijoje t krikš ioniškai demokratišk - j veikl "prad jo Ketteleris dar prieš 1848 m., vadinasi, kiek v liau, negu pranc zai. Lietuva, kad ir labai skirtingose nuo Vakar Europos valstybi s lygose gyveno, bet nuo jos neatsiliko. Jei nuo jos skyr si, tai tik užsimojimais ir metodais bei savo veiklos ribomis, nes j tur jo priderint prie jos turim veikimo s lyg .

Kapitalistinio laikotarpio krikš ioniškosios demokratijos istorija skiriasi du labai skirtingus periodus: brendimo period — ligi 1891 m.

geguž s m n. 15 d., t. y. ligi Leono XIII enciklikos Rerum novarum, ir subrendus — po Rerum novarum. Brendimo periodas taip pat gana ryškiai skiriasi dvi dalis: pirmas periodas ligi 1884 m. spalio m n., t. y. ligi Fryburgo Unijos k rimo, vadinamas Socialini Reformatori gadyne, ir antras — nuo Fryburgo Unijos ligi Rerum novarum paskelbimo.

Krikš ioniškosios demokratijos brendimo periodo pirmoji dalis savo vientisos ir centralizuotos organizacijos netur jo, netur jo ir suvienodintos veiklos. Tai buvo dažniausia, bent pradžioj, partizaniško pob džio paskir organizuot b reli ir pavieni žmoni veikla, m tymas š - ki, bet ir tai dažnai nedr sus ir nesuderintas. Ši veikla ir pasireiškimas prasid jo visuose kraštuose. Kai kur jau buvo šaukiami kongresai arba mažesni rateli pasitarimai nusistatyti veiklai, programoms ir patikrinti, išrikiuoti, suorganizuoti turimas j gas. Visi to laiko krikš ionys demokrat tai sutiko, kad yra bloga pasauly, kad pasaulio kin santvarka darbo žmon ms yra nepalanki, ir d lto j milžiniškosios mas s nenupelnytai daug vargo ir skriaud ken ia, kad tai negalima abejingai ži r ti, ir kad krikš ionyb pareigoja veikti, bet nebuvo vienodos nuomon s, kaip veikti.

Veikimo programa ir socialin je srityje siektini tikslai katalikus suskald du priešiškus sparnus: radikal j — krikš ionis demokratus ir konservatyv j. Toks skilimas buvo pasireišk s visoj Europoj, bent tuose jos kraštuose, kurie kalbamuoju laiku buvo stoj visuomeninio

darbo bar . Tarp ši abiej sparn kilo atkakli ir karšta kova. Ji suk l daug sunkum ir pavoj , kuriais rimtai susir pino kiekvienas, kam brangi buvo katalikyb ir kam r p jo grei iau ir s kmin iau išspr sti socialinis klausimas ir pagerinti nepaken iamoji darbinink b kl . Kiliusi kova kliud vienam ir kitam tikslui siekti.

Pranc zijoj konservatyviajam sparnui vadovavo žinomas sociologas ir sociologijos mokslo k r jas L e P l a y , o v liau K. P e r i n , pažangiajam gi — krikš ionims demokratams — grafas D e M u n a s, markyzas De la T o u r d u P i n C h a m b l y ir kiti. 1878 m. pranc z katalik suvažiavime C h a r t r e s mieste, kuriame buvo norima surasti tarp kovojan i sparn sugyvenimo b das, konfliktas dar paaštr jo. Ypatingo aštrumo jis pasiek 1890 m. tarptautiniame katalik kongrese, sušauktame Belgijos mieste Liege, kuriame dalyvavo pranc zai, šveicarai, austrai, vokie iai, belgai, anglai, Jungtini Amerikos Valstybi katalikai ir kiti. Radikaliajame — krikšioni demokrat — sparne stojo P a s c a l , D e l a T o u r d u P i n C h a m b l y , žinomas pramonininkas H a r m e l , vysk. D o u t r e l o u x , H e l l e p u t t e , kun. P o t t i e r , vysk. K o r u m . kun. j z u i t a s L e h m k u h l , k u n i g a i k š t i s L o e w e n s t e i n , J . B a c h e m , kun. W i n t e r e r , K u e f s t e i n , vysk. B a g s h a v e , D e c u r t i n s , d e C a p e d a , k a r d i n o l G i b b o n s o (J A V) , L a n g e n i e u x (P r a n c z i j o s) , M a n n i n g o (A n g l i j o s) ir M e r m i l l o d o (Š v e i c a r i j o s) atstovai ir kiti žym s katalik darbuotojai ir B a ų n y i o s atstovai. Konservatinink sparno id jas gyn kun. F o r b e s , j z u i t a s C a u d r o n , kun. B e s s e , T h e r y , vysk. F r e p e l ir kiti.

Klausimas, kuo skyr si tarpusavyje kovojanios šalys? Konservatininkai teig , jog socialin klausim galima išspr sti labdaros keliu. Iš valstyb s jie nelauk jokios pagalbos ir buvo priešingi jos intervencijai darbinink ir bendrai socialiniame klausime. Politikos srityje jie joki ideal netur jo ir joki reikalavim nestat . Jie jung altorius su sostais, tik dami, kad, j supratimu, gerieji valstybi valdovai patys susipras pravesti pribrendusias reformas.

Krikš ionys demokratai tvirtino, kad darbinink klausimas yra socialinio teisingumo klausimas ir reikalavo jam išspr sti tarp kita ko ir valstyb s intervencijos, pirmoj eil j — žmon ms nauding statym . Politikos srityje jie reikalavo suteikti darbininkams daugiau takos valstyb s gyvenime, duodant jiems rinkim teises ir t. t.

Tokia katalik tarpusavio kova buvo kenksminga ne tik katalikams, kurie susiskald silpnino savo 'j gas ir stiprino savo prieš , mažino savo tak t pa i darbinink tarpe ir valstyb s gyvenime, bet ir paiai Bažnyiai. Yra istorijos negin ijamai patvirtintas faktas — kur susiskaldo katalikai, ten jiems duobkasio nebereik, jie patys save pasilaidoja. Tod l, pašalinti tai kovai ir iš jos kylantiems pavojams, Šv. T vas Leonas XIII nusprend nurodyti pasaulio katalikams, kuriais keliais jie turi eiti visuomen s darbe ir kuriais d sniais privalo jame vaduotis. Tai padar netrukus po min to Liege kongreso, b tent, 1891 m. geguž s m. 15 d., paskelbdamas enc. R e r u m n o v a r u m, kuri tuo metu kilusius nesusiprati-

m klausimus išsprend , nustat katalikams veikimo ir orientavimosi d snius ir laikinai sustabd tarp katalik sismaginus i kov . Deja, tik laikinai, nes netrukus pa ios enc. Rerum novarum iškeltos mintys dav progos tai kovai kilti iš naujo. Ji suliepsnojo tokia pat aistra, kaip ir pirmoji, prieš rerumnovarin . Jai malšinti tam pa iam Leonui XIII teko skelbti nauja, specialiai tam reikalui skirtoji, enc. Graves de communi.

Ir vien ir kit kov Šv. T vas pats atsid j s sek . Jo simpatijos buvo krikš ioni demokrat pus je. Tai matyti tarp kita ko ir iš jo laišk , rašyt šveicar krikš ioni demokrat vadui Decurtinsui, kuris, su pranc zu De Munu konservatinink ypatingai smarkiai buvo puolamas. Tuose laiškuose Šv. T vas giria jo darbus ir ragina eiti toliau tais paiais keliais.

Dr sesnis ir radikalesnis demokratiškos krypties katalik sparnas kaskart vis stipr jo. Radikaliosios krikš ioniškosios demokratijos eil s augo. Jai pad jo augti, stipr ti ir bujoti tas aiškus faktas, kad Šventasis Sostas savo dviem min tom enciklikom stojo jos pus je, palaikydamas ne konservatinink , bet krikš ioniškosios demokratijos tezes. Ji savo doktrina sistemino ir dr siai žygiavo ten, kur j šauk gyvenimas, kur daugiau buvo žmoni vargo, kur socialinis neteis ingumas sunkesn naš t ant silpn j krov . domu, kad tam radikalesniam sparnui dažniausia vadovavo aukštesn s kilm s ir pasiturin i sluoksni žmon s.

Kriškioni demokrat s j d vienur prad jo kunigai, kaip, pvz., Vokietijoje, kitur — pasaulininkai, kaip, pvz., Prancūzijoje, Austrijoje, Belgijoje.

Socialiniai Reformatoriai paskiruose kraštuose

Vokietijoje. Stipriausiai šiame periode veik Vokietijos kriškioniškoji demokratija. Ten jau buvo suorganizuota kriškioni demokrat partija, pavadinta Centru. Tiesa, tuo metu ia jungsi politiniu atžvilgiu gana vairaus, nevienodo nusistatymo žmonės: radikal s demokratai, aiškaus konservatyvaus nusiteikimo žmonės ir net nacionalistinis pakraipos. Kiek vliau ši partija daugiau apsitvark, bet nesusivienodino ligi pat savo mirties, t. y. ligi Hitleris j uždar. Bet katalikybės punkte buvo labai vieninga ir stipri. Savo stipryb turjo progos patikrinti paioj savo jaunystės pradžioje, susikirtusi su galingu geležiniu kancleriu Bismarku kult rkampfo metu. Bismarkas paskelb mirtin kov katalikybei, žinom istorijoje kult rkampfo vardu. Ypatingai katalikams buvo skaud s geguž s statymai, paskelbti 1873 m. geguž s m n. 15 d., kurie paliet katalik švietimo teises. Tikras pr siškas junkeris, plieno valios, stiprios fizin s j gos ir milžinas giu, Bismarkas met katalikams pirštin. J dr siai pak l kriškioniškosios demokratijos, suburtos Centr, steig jas ir jos vadas Windthorstas — kietavalis, kaip Bismarkas, nuoseklus ir radikalus demokratas, nenumaldomas ir nepalaužiamas katalikas, mažo giu, beveik liliputiškos stat ros vyras, d l ko jis buvo vis vadinamas „mažoji ekselencija“; ne

d lto, kad jis b t buv s kada ministeriu, bet d lto, kad visur mok jo laikytis, kaip ekselencijai dera, ir kad toj kietoj, nenumaldomoj ir atkaklioj kovoj katalikiškasai liliputas Windthorstas parblošk protestantišk milžin Bismark . Tai buvo puikus krikšioniškosios demokratijos pasirodymas ir laim jimas. Po to vykio vokie i krikšioniškoji demokratija gijo ypatingos reikšm s ir takos. Be jos pritarimo jokia koalicija negal jo išsilaikyti. Ji sigijo idealistin s kovos dvasios, geležin s drausm s ir atsparumo. Bet tur jo ir minus — j prad jo brautis m gšt s valstybin lov oportunistinis elementas, kuris silpnino moralines kr. demokratijos j gas. Tokios buvo kult rkampfo pas kos Vokietijos krikšioniškajai demokratijai.

Jau šiuo ankstyvuoju laikotarpiu katalikiškoji Vokietija tur jo gaus b r žmoni , kurie rimtai, su prastu vokie iam sistemingu, jo prie krikšioniškosios demokratijos pritaikymo moderniesiems laikams. Jie šioj srityj padar labai daug. J taka pasiek vis Europ . Net Leonas XIII ne be pagrindo pavadino savo didžiuoju pirmataku baron Wilhelm Emmanuel Ketteler , kuris iš tikr j suvaidino labai svarb vaidmen ne tik Vokietijos krikšioniškosios demokratijos k rime, bet ir viso pasaulio.

Ketteleris, juristas, apygardos teismo darbuotojas, v liau kunigas, 1846 m. Holsteino klebonas, 1848 m. Frankfurto parlamento atstovas, 1860 m. Mainzo vyskupas. Jis savo kova prieš socialines negeroves ir savo si lomomis socialin mis reformomis pralenk ir Markso bei Las-

salio veikl toj srity ir j Komunist Manifest . Tuo b du, Ketteleris ir jiems yra tam tikra prasme pirmatakas.

Ketteleris tur jo ir savo aiški socialin program , kurioje, tarp kita ko, fig ravo tokie klausimai: darbo atlyginimas, darbo valandos, poilsio problema, vaik , jaun mergai i ir moter darbas, darbinink draudimas ir t. t. Jo socialin programa buvo radikaliam demokratiška, bet visai suderinta su krikš ioniškais d sniais. Ji buvo pavyzdys ir kit krašt krikš ioniškajai demokratijai. Jo tezi dauguma dar ir šiandien nepaseno ir nenustoj savo reikšm s.

Vokietijos krikš ioniškoji demokratija jau savo gyvenimo pavasary buvo supratusi ir gerai vertinusi valstyb s intervencijos reikalingum socialinio klausimo sprendimo srityj. D lto, šalia savo visuomenin s veiklos, jie pla iai panaudojo ir parlament . Daugel savo nusistatym jiems pavyko paversti statymais. Šioj srityj pasižym jo kun. Hitze, Gröber, min tas Windthorstas ir kiti.

Bene 1878 m. jau funkcionavo socialiniams klausimams tirti institutas. Jis veik Frankfurte prie Maino ir priklaus prie senesni j tos r šies institut , kuriais vairi krašt krikš ioniškoji demokratija nus jo Europ . Jam vadovavo kunigaikštis Loewensteinas.

Pranc zijoje. Antr viet kalbamoj srity už m Pranc zija. Šituo nenoriu pasakyti, kad pranc z krikš ioniškoji demokratija b t prad jusi dirbti v liau, sekusi ar imitavusi Vokietij . Ne. Pranc zioj krikš ioniškai demokratiška veik-

la prasidjo anksiau. Jos nuopelnai krikšioniškajai demokratijai labai dideli. Ji jos sukrimdjo daug savo vertingo našo. Ji d l jos kovojo, aukojosi ir net kraujo praliejo, kaip niekas kitas pasauly. Bet pranczai neturjo savo Kettelerio, antra, j konservatoriškasis katalik sparnas buvo stipresnis ir agresingesnis, treia, ar d l savo individualizmo ar d l temperamento, k l labai aštrius, kietus ir ilgus tarpusavius ginus. „Raudonasis kunigas“, „raudonoji krikšionyb“ ir kiti pravardžiovimai radikaliesiems darbuotojams socialin j srity buvo m tomi ne kieno kito, bet t pa i katalik . Iš jusiems iš v ži ginams likviduoti Leonas XIII paskelb enciklik *Graves de communi*. Ji daugiausia buvo reikalinga pranczams. Štai šitos priežastys kiek silpnino prancz krikšioniškosios demokratijos veiklos temp ir pasakas, kurios, nepaisant to, vis d lto yra didel s ir reikšmingos.

Šios moderniosios krikšioniškosios demokratijos veikl Europoj pirmieji pradjo pranczai. Kun. *Lamennais* (1782—1854), dominikonas *Lacordaire* (1802—1861), Friderikas *Ozanas* (1813—1853), karininkas ir diplomatas *De la Tour du Pin Chambly* ir eil kit — tai vis garsieji krikšioniškosios demokratijos krjai ir jos pirmataikai. J taka šiame darbe išjo toli už Pranczijos sien . Pranczija dav , kaip ir ligi šiol duoda, labai daug ir labai rimt šios r šies teoretik ir knygy . Iš j paminini: *Lemire*, *Six*, *Naudet*, *Gayraud*, *Fraineau* ir kiti.

Prancz krikšionys demokratai pirmieji kr ir socialini studij ratelius — *Cercles*,

kuri pavyzdžiu pasek ir kit valstybi krikš-
ioniškoji demokratija, ir kurie nepaprastai daug
pad jo pagrindinai išstudijuoti socialiniam klausimui ir j pagr sti Kristaus mokslo d sniais. T
rateli virš n ir centras buvo sukurtas kiek
v liau Fryburge, taip pat pranc zo iniciatyva.
Pasikeitus gyvenimo s lygoms ir reikalams,
vieton rateli pranc zai šio amžiaus pradžioj
(1904 m.) pas save k r *Semaines Sociales de France*, kurios su dideliu pasisekimu
ir nauda veikia ligi šiol.

Atskiro, bent trumpo, pamin jimo vertas
Friderichas O z a n a m a s — 1848 m. revoliucijos
dalyvis ir n dien s moderniosios krikš ioniško-
sios demokratijos pirmatakas.

Kalbamasis laikotarpis pirmoj eil j stat po-
litik , ne socialinius klausimus ir socialines re-
formas. Socialin sritis tuomet nebuvo mados
klausimas, nors buvo ne tik pribrendusi, bet jau
gerokai perbrendusi. Kaip visi, taip ir katalikai
vis d mes buvo sukoncentrav politiniame li-
beralizme, o ekonominis liberalizmas mažai kam
kvaršino galv . Tai buvo bendra vis , be pa-
ži r skirtumo, an laik visuomen s klaida.
Tos klaidos pas k suformulavo Pijus XI, pa-
siguosdamas, kad Bažny ia prarado darbininkij .
Tiesa, t laik krikš ioniškoji demokratija so-
cialinius klausimus k l ir nagrin jo. Jos lai-
kraštis *L'A v e n i r*, vadovaujamas *L a m e n -*
n a i s ir kit , socialiniam klausimui skyr ne-
maža d mesio, bet jo socialin akcija nebuvo
s kminga, nes jis dar netur jo išbaigtos pro-
gramos, kalb jo daugiau atitrauktai, teoriškai,

be to, nemaža kliud jo romantiškasis stilius ir nepakankamai preciziškai suformuluotos mintys.

Ozanas ano meto sigal jusios paži ros atžvilgiu už m griežtai priešing pozicij , vadinasi, vieton telk s visas j gas kovai su politin mis negerov mis, visa sukoncentravo kovai su socialin mis negerov mis. Ozanas buvo šioj srity didel šviesa ir didysis daktaras savo meto socialin ms problemoms. Jis visuomet buvo artimame kontakte su darbininkija ir varguomene. Jis žvelg aukštai ir toli. Vienoj savo kalboj, dar prieš revoliucij , jis griežtai pasmerk liberalin doktrin ir piršo laisvas darbinink organizacijas su tam tikrose ribose valstyb s intervencija, kontrole. „Darbinink sunkme iu valstyb savo meile privalo ateiti jiems pagalb . Meil yra tas gerasis samarietis, kuris pila aliej užpuolik sužeistojo keliauninko žaizdas. Teisingumas gi apsaugoja keliauninkus nuo užpuolik ir sužeidim .“ Išvada aiški — meil ir labdara darbininkams yra reikalinga ir naudinga, bet teisingumas yra reikalingesnis ir naudingesnis. Teisingumas apsaugoja nuo išnaudojimo ir, be to, su savim atsineša meil .

Ozanas, sutelk s visas savo j gas socialin ms problemoms, rado reikalo ir laiko liesti ir politines problemas. Ta iau politika jam tiek ter p jo, kiek ji stodavo skersai kelio jo siekiamoms socialin ms reformoms ir religiniams idealams, ar buvo reikalinga tiems tikslams siekti priemon . Tuo metu buvo labai opus ir painus klausimas: monarchija ar respublika. Ozanai gi tas klausimas buvo labai aiškus. „Monarchija,“

sak jis, „yra režimas medinimis kojomis, kuris nesugebės žygiuoti naujos kartos pdomis.“ Prancz katalik daugumas tuo metu buvo labai prisirišęs prie sosto ir stengsis su juo tokiais pat ryšiais sujungti ir Bažnyia. Tokio t dviej veiksni — sosto ir Bažnyios sujungimo li dnas pas kas Ozanamas numat ir t solidarum vadino *detestable solidarité* — pasibiaur r tinu solidarumu. Prieš t solidarum jis kovojo atvirai ir kietai.

Panašiai tuo pa iu reikalu pasisak ir Montalembertas t vui D'Alzon: „Bažnyios susiedinimas su sostu sukompromitavo Bažnyia,“ rašo jis, „ir pažemino vis kunigij .“

Tuometin prancz katalik spauda buvo apsti. Buvo laikraš i ir aiškiai demokratin s krypties, bent tokios, kaip ano meto žmoni demokratija buvo suprantama. Ta iau n vienas t laikraš i Ozanamo netenkino. Netiko jam net modernusius L'A venir. Jis su savo naujoviškai suprasta demokratija, tokia, koki mes j suprantame, esamuose laikraš iuose netilpo. Tad 1848 m. vasario m n. Ozanamas vyksta pas gars j dominikon L a c o r d a i r su pasi lymu leisti nauj laikraš t ir su savo programos projektu. Locardairo planai ir siekimai visai sutapo. Tuo b du gim naujas prancz laikraštis L'E r e N o u v e l l e, kuris prancz krikš ioniškosios demokratijos gyvenime, nors ir neilgai gyvuodamas, suvaidinio labai svarb teigiam vaidmen. Naujojo laikraš io tikslas — s u t a i k y t i demokratij su Kristum ir Bažny ia teisingumo ir meil s keliu. Ozanamas

t tiksl , kviesdamas katalikus pasekt Pijum IX ir palinkt darbinink mases, taip formulavo: pakeisti socialin tvark ir pada- ryti j krikš ioniška.

L'E re Nouvelle redaguoti buvo pakvies- tas kun. Moret, žmogus giliai ir nuosekliai demo- kratini nusistatym , skubi socialini reform šalininkas ir Bažny ios rišimo su buržuazijos interesais nenumaldomas priešininkas.

L'E re Nouvelle demokratijos ir socialini reform klausim pastat taip, kaip ligi šiol ne- buvo statyta. Ji prabilo nauja ne prasta kalba. Daugelis katalik demokratij siejo su didžiosios revoliucijos žv riškumais. Ji jiems buvo baisi. Toki paži r buvo ir vyskup tarpe. Taip, pvz., vysk. Grousset demokratij vadino „m s laik erezija“, su kuria „reiks ilgai kovot, kaip su jansenizmu“. Bet už tai buvo ir toki , kurie visu savo autoritetu j r m . T tarpe buvo ir Pary- žiaus arkivyskupas Affre. To pranc z didvyrio svarbiausias programos punktas buvo pana i- kinti pauperizm , ir t darb jis trauk vis savo kunigij . Jis buvo gryniausio kraujo, m s laik prasme, demokratas.

Prieš L'Ere Nouvelle stojo an laik buržua- zija: ir katalikiška ir bedieviška, r, kaip anais laikais j Ozanamas ir kiti vadino — volteriška. Buržuazija buvo jos atkakli priešinink d l jos programos, kuri aiškiai stojo prieš jos interesus. Jos programon buvo traukta, tarp kita ko, ir statymo globa specialiai moterims, vaikams, seneliams ir bendrai darbininkams, arbitražo komitetai, darbinink dalyvavimas moni admi-

nistracijoj ir pelne, perreformavimas gamybos režimo ir t. t. Vadinasi, buržuazija buvo L'Ére Nouvelle priešinink, nes ji buvo buržuazini sluoksni interes kenk ja.

L'Ére Nouvelle ne tik savo programa buvo nepriimtina buržuazijai, bet ir savo agresija. Ji kiekviena proga j puol. Jos puolimai buvo kieti ir skaud s. Ypatingai j skaudžiai puldavo Ozanamas. „Dievas nubaud sost ir didikus, o šiandien baudžia buržuazij,“ raš jis viename straipsny. Kitur pasmerk materializm, kuris, jo gilia numatymu, tur jo pakenkti ir demokratijai ir darbinink interesams. „Materializmo užnuodyt taur išg r ir buržuazija.“ An laik buržuazija buvo sosto, t. y., monarchijos pagrindas ir atrama. L'Ére Nouvelle aiškiai pasisak prieš sost ir ypa prieš sosto siejim su Bažny ia. Tuo b du, L'Ére Nouvelle buvo nepalaikytina buržuazijai ir dl jos politin s linijos, o volteriškai buržuazijai — ir dl jos aiškios pozicijos prieš materialistin pasaul ži r. Tuo b du, Ozanamo organ L'Ére Nouvelle puol dalis katalik, visa buržuazija ir visa materialistin s pasaul ži ros visuomen. Atakos buvo smarkios ir negailestingos, Lacordaire pab go ir 1848 m. rugpj io 20 d. si l L'Ére N o u v e l l e leidim sustabdyti, bet pasipriešino Ozanamas. Jo teigimu, savo valia sustabdyti laikrašio leidim reikšt duoti pagrindo jo priešams kaltinti jo leid jus oportunistu ir nepastovumu. Ramindamas Lacordair, Ozanamas pranašiskai nupasakojo savo siekam ideal ateit: „Tekš pergyvent daug sunkum ir daug sukr tim, bet

anksčiau ar vėliau demokratinis darbininkas — jį disgrasuoja prieš Kristaus tikėjimą.“

L'Ére Nouvelle bent tuo metu buvo išgelbėta. Bet neilgam. Gausus ir stiprus priešas kovą laimėjo, ir L'Ére Nouvelle — tas epochinis reikšmingas laikraštis — turėjo pasitraukti iš kelio savo priešui.

L'Ére Nouvelle žlugo, Ozanamas mirė, arkivyskupas Affre žuvo 1848 m. revoliucijos barikadose didvyriška mirtimi, nešdamas kovojančioms pusėms taikos žodį. Bet į pastą suklaužė. Ji augo, brendo ir geravė. Dar reikės laiko, dar reikės optimizmo ir atsparumo bei pasitikėjimo Dievo Apvaizda, nes teks pergyventi pašalų audrą bei šiurpią sukrėtimą, ir demokratija grįš prieš Kristaus. Šiandien jau matome milijonus žygiuojančių po Kristaus vėliava.

„Kils audra, bet nenusigėskime,“ sakė Ozanamas, „Kristus ir šiandien yra laivelyje. Jis nemiega. Jis niekad tiek ir taip nebūdavo, kiek kad dabar būdi“ (Žiūr. Paryžių Leflono skaitytą pasakaitą ciklų apie 1848 revoliuciją. La Liberté, 1948 m. kovo mėn. 24 ir La Croix).

Visa tai vyko prieš Karolio Markso Komunistų Manifesto paskelbimą. Vadinasi, Prancūzijoje krikščioniškoji demokratija, vedama Ozanamo ir kitų, o Vokietijoje — vysk. Kettelerio su jo bendradarbiais, savo veikla pasireiškė anksčiau už marksistinę ar socialdemokratinę veiklą.

Friderichas Ozanamas ir Karolis Marksas — dkinga tema, kuri dar laukia gabios rankos ir

žvalgaus proto. Visu platumu jos dar nieks nebuvo paliet s.

Austrijoje. Austrija neatsiliko nuo krikšioniškosios demokratijos k rimo darbo. S stato atžvilgiu Austrij visai teisingai vadino „lop imperija“. Ji buvo vairi taut junginys: vokiečiai, vengrai, čekai, slovakai, lenkai ir kt. Visose min tiose tautose krikšioniškoji demokratija augo ir brendo. Vyravo ir pirmavo vokiškoji imperijos dalis. Kalbamasis laikotarpis austr krikšionims demokratams dav stipri vyr eil . Iš j pamin tini: baronas Vogelsangas, grafas Kuefsteinas, grafas Blome, Lueger, Lichtensteinas, mons. Schleicher ir kiti. Iš j paskutinysis kunigas, Luegeris — kalvio s nus, visi kiti aukštos kilm s žmon s, aristokratai. D lto socialdemokratai j veikl pasity iodami vadino socialaristokratizmu. Bet tie socialaristokratai parod , kad jie sugeba s kmingai rungtis ir su proletariškais raumenimis. Pati austr valstyb buvo katalikiška. parlament ji visuomet si sdavo ar daugum ar arti jos krikšionidemat . Ta iau jos sostin Viena buvo raudona, marksist centras. Jie savivaldyb laim davo du tre daliu savo atstov . Kalvio s nus — Karolis Luegeris sigeid Vien paimti savo rankas. Ir nors socialdemokratai tur jo savo talkininku imperatori , kuris jam kliud t viet užimti, ta iau, nepaisant to, nors iš kelinto karto, vis tik j už m . Raudonoji marksist armija ne steng sulaikyti jo vadovaujamos veržlios krikšioniškosios demokratijos. Jai Viena pasidav . Luegeris mok jo sostin valdyt, vald ilgai ir krikšioniškai demokratiškai. Jo valdymo lai-

kotarpis — Vienos aukso laikotarpis. D kingoji Viena savo gerajam burmistruui pastat paminkl . Vienoj aikšt j ant aukšto akmens pjedestalo stovi petingo ir masyvaus vyro su pla ia barzda fig ra. Giliu žvilgsniu ji ži ri savo miest , tarsi jo laim j ieškodama savosios. Tai Luegeris. Jo asmeny pagerbta ir krikš ioniškoji demokratija, nes Luegeris — jos personifikacija.

Dar svaresn fig ra — tai baronas von Vogelsangas, konvertitas, labai pažangus, radikalus ir uolus demokratas ir tikras krikš ionis, nenumaldomas liberaliniai kapitalistinio kio priešininkas, pla i užsimojim reformatorius. Kuefsteinas, Vogelsango mokinys, nepailstantis vyras, gilus istorijos, socialini klausim ir teologijos žinovas. Blome — karininkas, diplomatas, Vatikano santarybos dalyvis, konvertitas, kaip ir jo mokytojas.

Buvo kam dirbti. Ir padar daug, nors dirbo labai nepalankiose s lygose. Krikš ioniškosios demokratijos nem go ir kliud dirbti ne tik socialdemokratai, bet ir senasis imperatorius Pranciškus Juozapas. Atmosfera buvo tokia, kad pradžioj po pos dži skirstydavosi kas sau, grup mis bijodavosi rodytis. Ypa nedr sdavo eiti kartu su kunigu. Pra jo metai, kiti ir dar vieni — visa pasikeit . Krikš ioniui demokratui Viena nusilenk , o kunigas pasidar m giamiausias ir garbingiausias žmogus. Tai krikš ioniškosios demokratijos laim jimai.

Austr grup daug brangaus našo dav pasaulio krikš ioniškosios demokratijos statybai.

Kitose Austr imperijos dalyse krikšioniškas - demokratiškas s j dis reišk si ir brendo, nors ne tokiu pla iu užsimojimu ir ne tokiais rezultatais, kaip kad vokiškojoj jos daly. Pamin siu tik kai kuriuos reikšmingesnius asmenis: slov n krikšioniškosios demokratijos vadas ir organizatorius buvo kun. Korošec, ek — kun. Šramek, Slovakijoj — garsus kovotojas už savo tautos laisv ir tautos didvyris kun. Hlinka, vengr — grafas Esterhazy. Kiekvienoj pamin toj daly krikšioniškoji demokratija k r si su vairiu pasisekimu. O tas pasisekimas priklaus nuo to, kiek ir kokie žmon s tam s j džiui vadovavo. Silpniausiai krikšioniškoji demokratija pasireišk ekijoj ir Vengrijoj.

Italijoje. Krikšioniškosios demokratijos atgimimas Italijoj sutapo su tuo taip ilgai nusit susiu tarp Vatikano ir Kvirinalo konfliktu. Popiežiai uždraud katalikams dalyvauti rinkimuose parlament . Negalima buvo naudotis nei pasyvine, nei aktyvin rinkim teise. Tas draudimas neliet savivaldybi . Bet tie nenormal s santykiai labai daug kenk katalikams ir buvo rimta kli tis s kmingai vystytis krikšioniškajai demokratijai. Suprantama, politinei krikšioniškajai demokratijai reikštis ten nebuvo joki s lyg . S lygos atsirado tik 1919 m., kai Benediktas XV leido katalikams dalyvauti rinkimuose parlament . Ligi to vykio gal jo reikštis tik socialin krikšioniškoji demokratija, bet ir ji tur jo susidurti su tais paiais sunkumais ir kli timis.

Vienas žymiausi to laikotarpio krikšioniškosios demokratijos šul buvo Pizos universiteto

politin s ekonomijos prof. Toniolo, artimas Leono XIII bendradarbis, žmogus, kuriuo popiežius pilnai pasitik jo ir kuriam pavesdavo atskirus uždavinius atlikti, kaip, pvz., išanalizuoti demokratijos s vok ir nustatyti, kas yra demokratija, Milano kunig seminarijoj d styti krikšioniškosios demokratijos doktrin ir kt. Ital krikšioni demokrat istorijoj Toniolo paliko neišdildom p dsak . Jis senokai yra apleid s š pasaul , bet Italija jo nepamiršta. D kingas Vatikanas šiuo metu rengiasi išleisti visus jo raštus, nes jie nenustoję savo aktualumo ir vert s. Jo k riniai bus brangus našas krikšioniškosios demokratijos literat r .

Kuriamosios Italijos krikšioniškosios demokratijos eil se buvo daug šviesi ir pasišventusi vyr , kuri pažym tini: Liberatore, Murri, Medolago ir kiti. D lto ir j darbas ger vaisi dav , nors teko dirbti nepaprastai sunkiose ir nepalankiose s lygose.

Šveicarijoje. Maža Šveicarijos žem . Be to, jį n ra katalik kraštas. Joje yra katalik vos 40%. O ta iau tas mažas kraštas su katalikišk ja mažuma krikšioniškajai demokratijai turi nemaža nuopeln . Palietus krikšioniškosios demokratijos istorij , pro Šveicarij tylomis praeit negalima. Leono XIII laik prieš rerumnovariniam laikotarpiui Apvaizda dav gaus b r garbing , gabi ir pasišventusi vyr , kurie krikšioniškajai demokratijai yra padar milžiniškos naudos. Juos galima laikyti jos t vais. Tai Leono XIII arai, Puškino žodžiais tariant, didvyri pulkai. Tiems pulkams dav ir Šveicarija žmoni .

Pirmą vietą tarpe užėmė Gasparas Decurtins. 1889 m. jis, būdamas federalinio departamento pramonės ir žemės ūkio reikalams nacionalinis patarėjas, savo memorandume vyriausybei drįsiai įsmerkė už nekreipimą reikiamą dėmesį jau pribrendusiam socialiniam klausimui. „Nelaimingas ir pragaištingas laisvės supratimas ir aiškinimas ir jurisprudencijos klaidingas naujosios darbo konvencijos traktavimas,“ rašo ten jis, „privedė prie to, kad valstybė jau ilgą laiką yra uždariusi akis socialinio klausimo pribrendimui ir išsivystymui.“

Decurtins buvo vysk. Kettelerio mokinys ir Italijos prof. Toniolo bei Prancūzijos grafo De Muno vienalaikis. Tad jo taktika ir siekimai nesiskyrė nuo pamintų didžiųjų vyrų. Jis apkaltino politines partijas už apsileidimą ir nesirpinimą tuo didžiuoju ir skaudžiuoju darbininkams konfliktu, kuris kilo tarp darbo ir kapitalo. Luom konfliktą ir kovą paskelbė Marksas ir Lassalis. Luom sugyvenimą ir bendradarbiavimą paskelbė Leonas XIII. Leono XIII pusę stovėjo tokie šveicarėnai, kaip Gasparas Decurtins ir Juozas Beckas, Ernestas Feigenwinteris ir kan. Jungas, Schorderetas ir kan. Roggero ir visa eilė kitų garbingų krikščioniškosios demokratijos pionierių. Visi jie garbūs ir nuopelnę vyrai. Bet iš jų vis išsiskyrė Decurtinsas. Jo drąsa, pasiaukojimas idealams ir sugebėjimas dirbti į iškilą ligi Leono XIII draugų eilės. Jis buvo popiežiui skundžiamas. Popiežius gi gyrė Decurtinsą ir drįsino jį toliau taip pat kryptimi dirbti, nes jis jo darbus gerai žinojo. Pasirodžius *Rerum novarum* enciklikai, Decurtinsą ne tik katalikams

darbininkams aiškina, bet eina su ja socialist kongresus, radikal suvažiavimus, protestant susirinkimus ir, jiems aiškindamas naują encikliką, katalikams ir Šventojo Sosto priešus veria ploti ir šaukti popiežiui „valio“. Leonas XIII giria jo tokius darbuot atskira b r e v e, nes, kaip joje rašoma, tokiu keliu einant, darbininkai supras, kad „enciklikoj Rerum novarum yra stipriausi veiksniai ginti jiems priklausomoms teisoms ir parengti pastoviems pagrindams, ant kuri gali būti kurta teisingumu pagrįsta tvarka“.

Decurtinso ir jo talkinink jau senai nebėra gyvųjų tarpe. Tačiau jo idealai ir dvasia viešpatauja šveicar katalik tarpe. Šveicar krikščioniškoji demokratija stovi pažangiosios visuomenės pirmosiose eilėse. Ji yra viena ištikimiausių darbo ir vargo žmonių gynėja ir rėmėja. Ji neša teisingumą, kur neteisingumas ir skriauda viešpatauja. Ji neša meilę ten, kur ji nėra žinoma, ir be jos žmonių sielos sustingo ir atgrubo. Dėlto, nors šveicar katalikai yra mažumoj, bet jų balsas atidžiai klausomas visos šveicar visuomenės, ir jų tautos valstybės gyvenime peržengia tas ribas, kurias jiems yra nutiesęs katalikų nuostimtis. Jie savo darbais ir idealais tai yra visai pelnytai laimėję.

Belgijoje. Belgija taip pat nemaža prisidėjo prie krikščioniškosios demokratijos atstatymo. Ji turi vis eilę žymių vyrų, naudingai dirbusiems tamė bare. Vienam jų, bėtent prof. Helleputtui, net priskiriama krikščioniškosios demokratijos vardo išradėjo garbė. Tarp kitų darbuotojų pa-

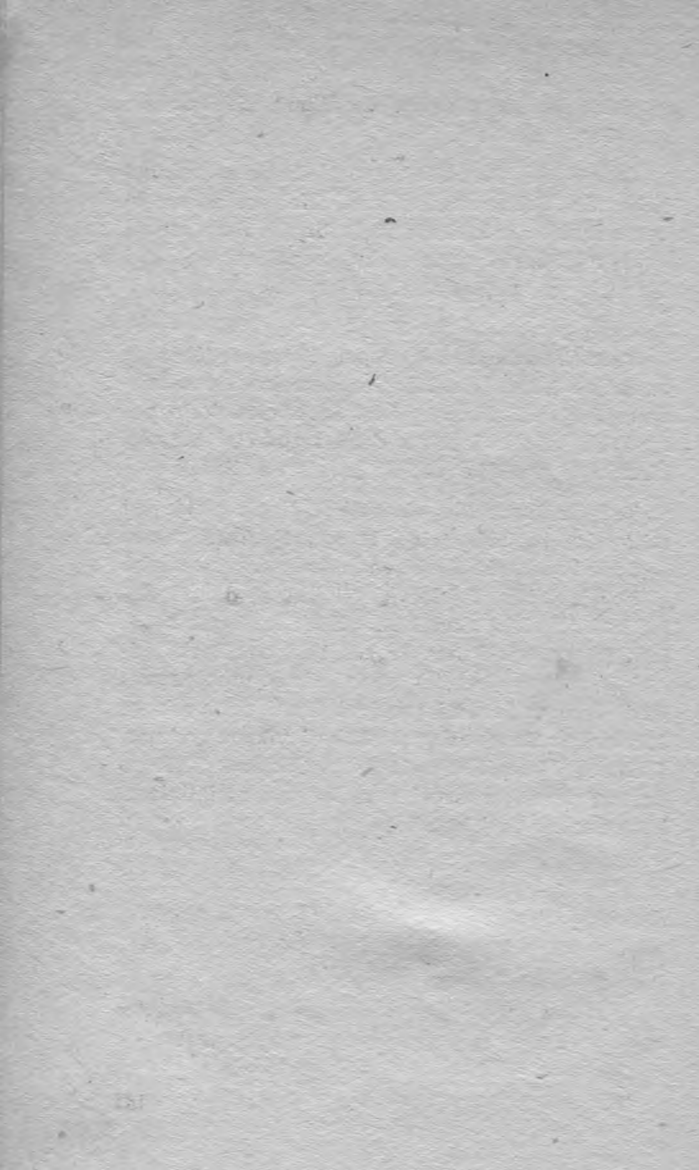
min tini Renkin, Carton de Wiart, de Poutier, kun. Cardijn ir kiti.

Olandijoje. Olandijoje t pat darb s kmingai dirbo dr. Schaepmann, kun. Nolens, Ruys de Beerenbrouk ir kiti. Šis paskutinytis ilgus metus buvo ministeriu pirmininku, nepaisant to, kad Olandija yra protestantiškas kraštas.

* * *

Taip katalikiškai Europai tempus j gas ir pasta ius krikš ioniškosios demokratijos atstato darb rim iausi žmoni b rius, kaip pasaulie i taip ir kunig , darbas spar iai st m si pirmyn ir prad jo reikštis gerais rezultatais.

Ta iau Roma dar vis tyl jo. Ji tik atsid jusi sek vis s j džio eig ir krypt . Tam visam s j džiui pritar . Jis buvo reikalingas, nes sek iš krik ionyb s. Jis buvo reikalingas dar ir d lto, kad jo viet skverb si užimti karingas ateizmas ir materializmas. Ir tik 1880 m. Roma si-steig organ (cercle) socialin ms problemoms tirti. Jam vadovauti paskyr Tyro arkivyskup Jacobini ir Genevos apaštališk j vikar vyskup Gaspar Mermillod . 1882 m. Leonas XIII t organ perreformavo savo intym socialiniams klausimams tirti komitet .

8. FRYBURGO UNIJA

1884 m. spalio mėn. Šveicarijos Fryburg, pas kard. Mermillod, suvažiavo tokie krikščioniškosios demokratijos šulai, kaip kunigaikštis Loewensteinas, grafas Kuefsteinas, markyzas De la Tour du Pin Chambly ir Milcent, aptarti eilei klausimų, liečiančių krikščionišką demokratiją. Tuo būdu užsimota prie jos eiti sujungtomis Europos jėgomis ir pat krikščioniškosios demokratijos reikalą sutarptautinti. Tuose pasitarimuose dar dalyvavo kard. Mermillodo sveikieji ir intymūs draugas, garsus Luveno universiteto viešosios teisės ir politinės ekonomijos profesorius ir Belgijos krikščioniškosios demokratijos žymus darbuotojas Karolis Perin.

Tas suvažiavimas buvo labai naudingas. Tarp kitų nutarimų svarbiausias Katalikų unijos ekonominiams ir socialiniams klausimams tirti steigimas. Originalia kalba jis buvo vadinamas Union Catholique d'études économique et sociales. Blome teigimu, tas nutarimas padarytas, prancūzų atstovui De la Tour du Pin Chambly pasiūlius. Sutrumpintai ne tik gyvojo kalboje, bet ir raštuose tas steigtasis organas paprastai vadinamas Fryburgo Unija.

Fryburgo Unija — svarbus faktas krikščioniškosios demokratijos gyvenime. Istorikai tos

Unijos steigimo dat panaudoja kaip naujos faz s krikš ioniškosios demokratijos istorijoje rib . Pravers tad prie jos kiek ilg liau stabtelti.

Štai kai kurie pirmo Unijos suvažiavimo nutarimai: Kalbamosios Unijos nariais turi b ti ne atsitiktiniai žmon s, bet pastov s, tam darbui parengti. drausmingi, visa siela atsidav savo šefui — popiežiui ir savo darb remia katalik religij . Visi Unijos nutarimai siun iami Šv. T -vui. Darbe reikalaujama b ti ankštam kontakte su vyskupais. Tikslas — pažinti visuomen je sigal jusias blogybes, surasti b dus joms pašalinti ir sukurti paken iam socialin tvark . Darbuose pasiremti Šv. Tomo Akvinie io filosofija. Savo nusistatymus socialin je ir ekonomin je srityje derinti su Bažny ios mokslu ir d v a s i a .

Visiems jau veikusiems ir naujai sukurtiems socialini studij rateliams — *cercles* — Fryburgo Unija dav toki pat krypt ir dvasi , kokia ji pati vadavosi. Visi paskir valstybi socialini studij rateliai buvo lyg skyriai, o pati Unija t studij centras. Kiekvienos tautos rateliai šauk savo metinius tautinius suvažiavimus, Unija gi šauk kasmet tarptautin suvažiavim . Tarpininku tarp Šventojo Sosto ir Unijos išrinktas kard. Mermillodas. Jis tur jo Šv. T v informuoti apie vis Unijos veikl ir gauti iš jo daugiausia „direktyv ir palaiminim “. Unijos nariai gal jo b ti tik katalikai. Kit tik jim žmon s ir organizacijos nebuvo priimami. Visi tautiniai rateliai tur jo si sti Unijai savo nutarimus ir pageidavimus.

Fryburgo Unijai nustatytas toks charakteris: 1. katalikiškas; 2. slaptas, vadinasi, nei nutarimai, nei suvažiavim dalyviai neskelbiami. Tai padaryti gal jo tik Unija, kai ras reikalingu tai padaryti; 3. teoretinis, tiesioginiai ir betarpiškai studij , vadinasi, ne praktikos, ne vykdymo, ne akcijos.

1885 m. spalio m nesio 23 d. priimta Unijos konstitucija, kuri pareng speciali komisija, sudaryta iš ši nari : pirm. Kuefsteino, vicepirminko — Manna ir sekretoriaus — Loesewitz. 1886 m. ji kiek pakeista. Konstitucija buvo labai trumpa, tik 5 paragraf . Pirmiau paduotas vardas yra konstitucinis. Unijos charakteris — tarptautinis. Kiekviena tauta gal jo tur t Unijoje tris atstovus. Suvažiavimai šaukiami kasmet. Kiekvienas dalyvauj s Unijoje kraštas sudarydavo savo ribose taryb . Konstitucijos pri mimo metu buvo nustatytos šios tarybos: Vokietijai — baronas Wamboldt ir t vas Lehmkuhl; Austro-Vengrijai — grafas Pergen ir grafas Esterhazy; Pranc zijai — grafas de Mun, baronas d'Avril ir Milcent; Šveicarijai — d'Amman, Decurtins ir de la Rive; Belgijai — kunigaikštis d'Ursel ir prof. Helleputte ir t. t. Iš tautini taryb silpniausiai veik Šveicar ir Belgijos. Stipriausi Unijos šulai buvo: Mermillod, Blome, Kuefsteinas ir De la Tour du Pin. Tai buvo kertiniai Unijos akmenys. Ypa svarbus buvo kard. Mermillodo asmuo. Kit manoma, kad Unija mirusi kartu su kardinolu.

Vyriausioji Unijos valdyba buvo tokia: pirminkas — kard. Mermillodas, garb s pirmininkas

— kunigaikštis Loewensteinas, vicepirmininkas
— grafas Blome, studij sekretorius — grafas Kuefstinas, nariai — markyzas De la Tour du Pin Chambly, Python ir kiti.

Iš kit žymiausi j Unijos darbuotoj žinotini: garsus teologas ir Unijos šviesa t vas Lehmkuhl, grafas Medalago, kun. Morel, A. Hyrvoix, baronas de Wamboldt, kunigaikštis Loewenstein, Depoin, Decurtins, Python, t vas, v liau vyskupas, Jaquet, H. Lorin, markyzas René de la Tour du Pin Chambly, baronas Vogelsang ir kiti.

Štai kai kurie Unijos išspr sti klausimai: darbo režimas, atlyginimas, darbo dienos ilgis, šventadienio šventimas, nakties darbas, vaik ir moter darbas, darbas sprogstam medžiag gamyklose, kasyklose ir kitose mon se, ypatingai kenksmingose žmoni sveikatai, prekybos mon se, vairiopus draudimas ir kt. Nuosavyb s režimas bendrai, kaimo nuosavyb s specialiai. Kredito režimas, banknot emisija, anonimins bendrov s, kooperatyvin s bendrov s, nuošimiai ir pelnas ir t. t. Visuomen s reorganizacija. Valdžios vaidmuo socialiniam gyvenime, intervencijos klausimas socialin j ir ekonomin j srity. Socialini problem sprendimas tarptautin j plotm j. Korporatyvinis režimas ir kiti. Ilgiausia buvo svarstomas darbo klausimas. Jis nusit s beveik 3 metus. Darbo atlyginimo tezes patiek garsus teologas t vas j zuitas Lehmkuhl, kredito klausimo tezes — Henri Lorin.

Kiekvienas klausimas buvo sprendžiamas visoj platumoj. Sprendimai buvo detal s, aišk s, pažang s ir demokratiški. Jie buvo Vatikano

bent tylomis — tacito consensu — tvirtinami, tuo b du buvo ir tikri. Ramia s žine juos galima buvo naudoti. Enciklika R e r u m n o v a r a m Unijos sprendim dal sitrauk savo skiltis. T sprendim dalis nepaseno ir šiandien. Jie ne-
nustojo savo aktualumo.

Fryburgo Unijos praktiškoji reikšm buvo didel . Ji sustiprino tautinius socialini studij ratelius. Savo sprendimus per tautines tarybas ir per savo metinius suvažiavimus greitai išplatindavo ir išpopuliarindavo. Kadangi vi-
suose kraštuose katalikai tur jo savo atstov parlamentuose, tad Unijos nutarimai pagal turi-
mas galimybes vairiuose kraštuose buvo paver-
iami statymais. Fryburgo Unija sužadino di-
desni susiinteresavim socialiniais klausimais ir nurod visas blogybes ir iš j kylan ius pavojus, supažindino pasaul su Bažny ios socialinio mokslo reikšme ir pažangumu, sustiprino kov visuose kraštuose už socialines reformas krikš-
ioniška ir demokratiška linkme, socialin klau-
sim padar tarptautin s reikšm s klausimu, ir toj plotm j tas klausimas buvo sprendžiamas ne tik teoretiškai, bet ir praktiškai. Savo veikla Unija suinteresavo ir nekatalikiškus kraštus, pvz., Rumunij , JAV ir kitus. Unijos nutarimai juose buvo ne tik diskutuojami, bet ir realizuojami. Ta iau Unija tur jo ir prieš . J puol pirmoj eil j marksistai ir kai kuri krašt protestantai. Unija savo rezoliucijomis patiek rimtos medžia-
gos sukurti krikš ioniškai politinei ekonomijai. Tai padar visa eil rimt ekonomist rašytoj , kaip, pvz., prof. T o n i o l o , W e i s s , A n t o i n e ,

Vogelsang, Rudolf Meyer, Liberatore ir kiti. Kadangi Unija buvo gyvoji jung tarp krikš ioniškosios demokratijos ir Vatikano, tad krikš ionims demokratams buvo didel s reikšm s moralin stiprintoja ir šviet ja, nes tiek joki abejoni nekelian i princip , lie ian i j darbo srit .

Enciklika *Rerum novarum* buvo paskelbta 1891 m. geguž s m n. 15 d. Ji, kaip jau esu min j s, Unijos darb dal sitrauk savo lapus. Tai buvo didelis Unijos laim jimas. 1892 m. vasario m n. 23 d. mir Unijos pirmininkas kard. Gasparas Mermillod. Savo mirtimi Unijos pirmi ninkas tars i nor jo pasakyti: socialiniais klausimais Bažny ia tiesioginiai pradeda kalb ti, tad Unija gali pasitraukti šal , o kartu su ja ir jos spiritus movens, inspiratorius ir palaikytojas bei ilgametis pirmininkas. Ir faktinai taip buvo. Kard. Mermillodui mirus, netrukus užgeso ir Fryburgo Unija. D l tinkam dirbti ir vadovauti žmoni tr kumo užgest negal jo, nes toki žmoni jai netr ko. Ji pasitrauk iš kovos baro d lto, kad ji savo tiksl pasiek , ir nebebuvo jai kas daryti. Sustipr jusi krikš ioniškoji demokratija stojo plat ir tikr gyvenimo keli ir gal jo juo žygiuoti savomis j gomis. Fryburgo Unija yra istorijos faktas. Istorija jai paliko plat ir švies lap (Pla iau Fryburgo Unijos klausimu rašo: C. Massard, *L'Oeuvre Social du Cardinal Mermillod*. Louvain, 1914 m. ir Max Turmann *Le Développement du Catholicisme Social*. Paris. 1900 m.).

Šiandieninis Fryburgas gyvena dar Fryburgo Unijos atmosfera ir prisiminimais. Jis yra švei-

car krikšioniškiosios demokratijos centras. Jis dažnai švysteli ta ar kita šviesa viso pasaulio krikšioniškajai demokratijai. 1947 metais sik r tok žibur nuolatinio charakterio. Jis pavadintas Socialini ir politini moksl Tarptautiniu Institutu. Tas institutas yra Fryburgo universiteto ribose, kaip autonominis socialini ir politini moksl mokymo ir tyrim centras. Jo tikslas — pagilinti pagr st krikšioniškais d sniais politin , socialin ir ekonomin santvark . Šiuo metu, kai visuomeninis gyvenimas yra sukr stas ir išjudintas iš pa i pagrind , kiekvienas inteligentas, kaip lygiai ir tebestudijuoj s studentas, privalo šalia savo profesini studij ir darb mokslškai sigilinti ir išstudijuoti iš katalikiško požvilgo valstyb bei visuomen ir visas su jomis susijusias problemas. Iš kitos pus s, Institutas pabr žia savo tarptautin charakter , tuo b du palaikydamas Fryburgo Unijos tradicij . Tas jo tarptautinis charakteris n ra fikcija. 1947 m. lapkri io m nesio pradžioj Instituto pos dyj dalyvavo ši krašt atstovai: Anglijos, Austrijos, Belgijos, il s, Ispanijos, Olandijos, Italijos, JAV, Pranc zijos, Vengrijos, Vokietijos ir kit . Dalyviai labai margi: aukšt mokykl profesoriai, ekonomistai, advokatai, diplomatai, buv ir tebes ministeriai ir t. t. Visi atvyko, gaivinami vieno noro — sukurti tarptautin entant t , kurie r pinasi krikšioniškais d sniais pagr sti socialinius ir politinius mokslus bei gyvenimo praktik . Tai buvo pirmas tos r šies suvažiavimas. Turima vilties, kad kalbamasis Institutas savo reikšme ir nauda virs

moderniesiems gyvenimo reikalams antrąją Fry-
burgo Uniją (La Liberté, 1947 m. lapkričio mėn.
8 d.).

9. RERUM NOVARUM

Leono XIII pontifikatas

Rerum novarum — organiškoji krikščioniškosios demokratijos dalis. Ši didžiojo Leono XIII enciklika — moderniosios krikščioniškosios demokratijos svarbiausias šaltinis ir pagrindas. Nepažinus Rerum novarum, negalima pažinti krikščioniškosios demokratijos. Štai dėl ko, vartydami krikščioniškosios demokratijos gyvenimo lapus, turim kiek dirstelti ir Rerum novarum veid, bent trumpai, bent tiek, kad turim apie jį apytikrą supratimą.

Didysis kankinys ir uolus Bažnyios ir jos mokslo gynėjas Pijus IX mirė. Jis užbaigė panašiai kaip jis popiežius kankinys ir Bažnyios gynėjas netrumpą eilę ir kartu sunkiai sivaizduojamam Bažnyios ir popiežius nelaimi ir pažeminimui laikotarpiui. Prancūzų revoliucija, Napoleono laikai, neriboto absoliutizmo ir racionalizmo viešpatavimas, revoliuciniai sėjimai siautėjimas, Paryžiaus komuna, Bažnytinis valstybės žlugimas, masonų tokos išbujojimas ir sigalėjimas — tai vis tokios rūšies Bažnyios nelaimės ir smūgiai, kurie labai ryškiai atvaizduoja, kas teko Bažnyčiai ir jos vairininkams iškentėti. Tačiau audra žavo ilgą laiką. Visu smarkumu ji atakavo šv. Petro Uolą. Jos priešai dėžė gavo ir rankas iš džiaugsmo trynė, bėdami tikri, kad jau — jau pragaro vartai jos vietoje sikurs.

Mason demonstracijos su juodomis v liavomis po Pijaus IX ir v liau Leono XIII langais t - žusiais balsais š kavo: „Mirtis paskutiniajam popiežiui!“ Bet nesusi bavo Petro Uola, ir nepal žo joks šio nelaimingo ir sunkaus laikotarpio popiežius. Jie išlaik , iškent jo ir paveld t d e - p o s i t u m f i d e i pilnumoje perdav savo p - diniams.

Pijaus IX apleist Apaštališk j sost Apvaizda pasodino Leon XIII. Jis prad jo nauj popieži grandin , kuriuos Dievas skyr šv. Petro sostui su aiškiu uždaviniu: gr žinti pasaul Kristaus Bažnyiai ir pravesti laiko pagimdytas reformas. Pijus IX mir atkaklaus, kietavalio ir ištikimo sargybinio ir gyn jo vietoje, nesuabejoj s, nesusvyrav s ir nepasitrauk s iš savo vietos. Jis apleido š pasaul , atlaik s pragariškas audras ir patyr s daug kartumo, paniekinim ir apleidim . Leonas XIII kop sost jau po audr . Jis pasi m sunkaus, bet b tino, tiems laikams darbo: tikinti pasaul apie katalik mokslo tikrum , kilnum ir reikalingum žmogaus laimei ne tik aname amžiname, bet ir šiame žemiškame gyvenime. To tikslo jis pasiek . Pasaulis Leono XIII moksl ir pastangas suprato, vertino ir pri m . Jo mirt jis nuoširdžiai apgailestavo. Tiesa, pasaulis dar nepritaik jo mokslo savo gyvenimui, nes visuomet yra lengviau nuslysti nuo tiesos kelio, negu j gr žti. T evoliucij paskubina ir s kmingai gyvendina vairios nelaim s, kataklizmai. Bet Leono XIII žod pri m protus ir širdis. Jis ten savo daro: auga, stipr ja, vystosi ir, praslinkus kuriam laikui, savo vaisi duos — žmonija gr š prie savo prarastojo Dievo.

Leonas XIII savo toli ir giliai matan ia akimi žvelg ir pažino varginusi pasaul lig ir m si s kming priemoni tai žmonijos ligai gydyti.

Šv. T vas savo mokslu ap m vis tuometin visuomenin gyvenim , ypatingai tas jo vietas, kurios buvo užatakuotos, ligos paliestos ar pasvirusios. Taip socializmo ir anarchizmo ligai, kuri skaudžiai paliet visuomen s tvark , jis paskyr enciklik *Quod Apostolici muneris*. Labiausia nesveik filosofiniai-socialini srovi užatakuotai šeimai jis pašvent enciklik *Arcanum*. Išbujojus valstybi etatizm ir kilusi dl to valstyb s kriz popiežius gyd enciklikomis *Diuturnum illud* ir *Immortale Dei*. Susikirtusioms dviem griežtai priešingoms srov ms — absoliutizmui ir anarchizmui Leonas XIII paskelb dvi enciklikas: *Libertas*, kurioje išnagrino pilie io laisv s problem , ir *Sapientiae Christianae*, kurioje nurod pilie io teises ir pareigas. Kilus darbinink klausim , kur pagimd darbdavi skriaudos ir darbinink revoliuciniai s j džiai bei visa kapitalizmo sistema savo siekimais ir tvarka, Leonas XIII išsprend dviem enciklikomis — *Re rum novarum* ir *Graves de communi*. Jose jis nurod tikr j keli socialiniams darbinink s j džiams ir išved tvirtus ir aiškius pamatus krikš ioniškajai demokratijai. Kadangi socialin s ir religin s klaidos atsirado sveiko proto pakrypimo ir vairi klaiding filosofini srovi sigal jimo pas koje, tod l popiežius paskelb enciklik *Aeterni Patris*, kuria nustat žmogaus protui deram viet ir dav pradži labai gyvam filosofiniam s j džiu, kuris pavadintas neo-

scholasticizmu. Be ši pamin t enciklik , lie ian-
i bendrai žmogiškos civilizacijos klausimus,
Leonas XIII paskelb vis eil enciklik , kuriose
išnagrino jo eil tuomet vyravusi klaid reli-
gin j srityj, kaip, pvz., Satis cognitum —
apie Bažny ios vieningum , Divinum illud —
apie Švent j Dvasi , Tametsi cura — apie
Krist Išganytoj , Providentissimus
Deus — apie Švent j Rašt . Šia paskutini ja
enciklika jis sugriov visas teorijas, neigusias
jam viršgamtin charakter , dav pradži gyvam
biblini studij s j džiui ir gr žino Šventajam
Raštui pasaulio opinioj religin charakter .

Gyvos ir stiprios Leono XIII enciklikos suža-
dino stipr ir judr katalikišk j intelektualin
s j d , kuriame, tiesa, pirmavo dvasininkai, bet
pasaulininkai neatsilikdavo, ir j skai ius vis
pastebimai augo. Katalik prieš pla iai varoma
propaganda apie „Bažny ios persenim “ t r jo
nustoti pagrindo akivaizdoje to fakto, kad inte-
ktualai prad jo ži r ti Bažny i , kaip am-
žinai gyv ir patraukl veiksni j , kaip toki ,
gerbti. „Nesuprantu, kaip po enciklikos Rerum
novarum galima b ti antiklerikalu,“ pareišk li-
beralas rašytojas M. Barers. O garsus pranc z
literat ros kritikas Ferdinandas Brunetiere gr žo
Bažny i , Leono XIII socialini enciklik pa-
veiktas. Tai ne pavieniai faktai. Jie Leono XIII
epochai b dingi.

Antras Leono XIII varytas baras buvo poli-
tiniai-diplomatin sritis. Jis steng si užmegsti su
valstyb mis gerus santykius, kurie ar visai suiro,
ar atsipalaidavo anais sunkiais laikais. Šv. T vas,

žinodamas, kad Kristaus karalyst yra „ne šiame pasauly“, ir kad Bažny ios uždavinys n ra tvar-kyti ir valdyti valstybes, megzdamas santykius su ta ar kita valstybe, visuomet skaitydavosi su ta santvarka, kuri toje valstyb je buvo. Tuo b du jis tar si ir su absoliutine monarcija Rusija ir su pranc z respublika, tur damas visuomet tik vien tiksl prieš akis: Bažny ios ir siel gerov . Tokios taktikos d ka jam pavyko laimingai likvi-duoti Bažny ios persekiojim — kult rkampf Vokietijoje ir bent dalinai sušvelninti Pranc zijoje antibažnytini mason veiki . Taip pat buvo lai-mingi jo žygiai Bažny ios naudai Norvegijoje ir Šveicarijoje. Tarptautini s politikos forume Leo-nas XIII buvo gerbiamas ir tur jo nemaža takos. Ispanai su vokieiais tur jo sen byl ir nesisek-taikiu b du j išspr sti. Pagaliau po ilg bandy-m 1884 m. abi pus s nusprend j atiduoti spr sti Leonui XIII. Ir jo sprendimas abiej su-interesuot pusi buvo priimtas be gin ir mur-m jimo. Jau tas faktas parodo, koku autoritetu jis naudojosi politik pasaulyje.

Rerum novarum paskelbimo priežastys

Leono XIII laikais labai aktualios buvo dvi problemos, kurios suk l žmonijai daug r pes-i ir atneš daug nelaimi . Tai buvo politinis liberalizmas ir ekonominiai-socialinis liberaliz-mas. Tas dvi dovanas pasauliui patiek nauja kapitalistiniai-industrin sistema. Ligi Leono XIII popiežiai daugiau d mesio kreip politin libera-lizm . J manymu, jame reik jo ieškoti tuomet pa-saul sl gusi nelaimi šaltinio. Leonas XIII savo

d mesio centr perk l ekonomin liberalizm , kuris pasauliui atneš labai sunki lig serij . J tarpe buvo ir darbinink klausimas. Darbinink klausimo tolimesn s priežastys buvo kelios, pvz.: panaudojimas technišk išradim , pakeitimas santyki tarp darbdavi ir darbinink , suplaukimas turt nedaugelio žmoni rankas, masi nuskurdimas, darbinink pasitik jimo savo j gomis sustipr jimas, papro i pagedimas, doros susmukimas ir visa eil kit . Šios priežastys labai juntamai pakeit socialiniai- kinius santykius. Tas kit jimo procesas prasid jo aštuoniolikto amžiaus pabaigoje.

Darbinink klausimo artimesni priežas i pats Leonas XIII nurodo keturias ir, b tent, šias: panaikinim sen darbinink organizacij . Leonas XIII tur jo galvoje vidurini amži vadina mus cechus. Supasaulietinim valstyb s ir jos institucij , t. y., valstyb s atsiejim nuo religin s takos. Tokioj valstyb j statym šaltiniu vieton Dievo ir Evangelijos pasidar „žmoni valia“, suprantama, vadovaujama j bedievišk j vad . Toliau seka rajuš lupikavimas — usura vorax. Pagaliau, sutelkimas nedidel s žmoni saujel s rankose prekybos ir darbo samdymo; Žodžiu, enciklika Rerum novarum buvo tuomet gyvent s lyg padaras.

Pirmoji tad enciklikos pasirodymo priežastis yra darbinink klausimas. Tai pasako ir pats jos autorius enciklikos pradžioj. Ji, kartu su kitomis socialinio pob džio enciklikomis, sudaro vien Bažny ios mokslo sintez apie žmonijos visuomen s religiniais pagrindais organizacij .

Bet tai ne vienintelis jos pasirodymo priežastis. Kita, ne tiek svarbi, kiek pirmoji, bet vis tik aniems laikams aktuali ir reikšminga, tai, jau gan plačiai pirmiau aiškinti, katalik tarpusavyje ginai ir kovos. Šia enciklika šv. Tvas pasiryžo visus tuos nesutikimus likviduoti ir statyti visus vien, jo nurodyt, darbo bar. Tas darbo baras yra krikščioniškoji demokratija.

Enciklikoje Rerum novarum keliamoms problemoms gvildinti Leonas XIII buvo pagrindinai pasirengęs. Joje liečiamas klausimas jis buvo labai rimtas žinovas. Su darbininko klausimu pirmą kartą jis susidūrė, bdamas nuncijum Briuselyje. Tą klausimą jis po to studijavo nuolatos ir jam daug dėmesio ir laiko pašvėdavo. Leono XIII gilus socialinio klausimo žinojimas paliudija eilę jo ganytojinė laišku socialiniais reikalais, paskelbtą jam esant Perugijos vyskupu. Tai paliudija ir pati enciklika Rerum novarum. Ji pirštu prikišamai parodo autoriaus didelį apsiskaitymą liečiamais klausimais ir praktikos patyrimais toje srityje. Prie tų patyrimų eilės priklauso ir Amerikos darbininkų draugijos Darbo Riteriai. — Knights of Labour — byla. Tą draugiją apskundę pramonininkai popiežiui, kaip turinti revoliucioni tendencijų ir palinkimų. Leonas XIII ją ištyrė, kard. Gibbonsui tarpininkaujant, pagrindinai ir bylą išsprendė griežtai ir teisingai. Jis leido darbininkams jai priklausyti, bet su viena sąlyga, kad iš jos statuto būtų išmesti kai kurie išsireiškimai, kurie kiek „socializmu ir komunizmu trenkia“. Tą sąlygą „Darbo Riteriai“ priėmė.

Pagaliau šia proga tenka priminti, kas buvo anksčiau kalbėta, btent, kad Leono XIII buvo

Romoje kurtas specialus Komitetas socialiniams klausimams studijuoti, kuriam vadovavo kardinolai Jacobini ir Mermillod. V liau Šveicarijos Fryburge vadinam Socialini Reformatori buvo kurta Fryburgo Unija, kurios pirmininku buvo kard. Mermillod. Su vienu ir kitu komitetu Leonas XIII palaik glaud ryš. T komitet pirmininkai smulkiai informuodavo Šv. T v apie j darbus ir nutarimus.

Tuo b du, Leonas XIII, stodamas rengti enciklik darbinink klausimu, tuo reikalu tur jo daug rimtos surinktos medžiagos ir teorinio pasirengimo bei praktikos patyrimo.

Rerum novarum turinys

Ši enciklika, kaip ir visos kitos, pavadinta dviem pirmaisiais jos žodžiais. Tai tradicinis paprotys vadinti popiežiaus enciklikoms. Enciklika Rerum novarum sudaryta iš žangos, dviej pagrindini dali ir užbaigos.

žangoje autorius kalba apie vykusius pasikeitimus socialiniai-ekonomini j žmonijos gyvenimo srityj, apie darbinink klausimo svarbum , jo sunkumus ir pavojingum , pagaliau apie darbinink klausimo priežastis.

Pirmoji enciklikos dalis yra pašv sta socializmo, ar, teisingiau pasakius, jo vieno punkto — kolektyvizmo kritikai. Pozityvinis popiežiaus protas nurod jam pasirinkti labai vykus b d sugriauti socialistiniams principams. Po trumpos polemikos eina ramus, ilgas ir gilus d stymas apie nuosavyb s teises. Popiežius rodin ja, kad

nuosavybės teisė žmogui skyrė prigrįmęs teisė. Ji skirta jam, kaip asmeniui ir kaip šeimyniniam visuomeniniam nariui.

Šioje pirmoje dalyje liejami tokie klausimai: Socialistinė santvarka. Bendroji nuosavybė kenksminga darbininkui. Privatinė nuosavybė darbininkui yra tikslas, taupumo vaisius ir būdas savotiškai pagerinti. Bendroji nuosavybė priešinasi prigrįmtajai teisei. Privatinė gi nuosavybė yra iš prigrįmtosios teisės, nes jos reikalaujama, ir skirta žmogui pareigų pildymui. Darbas uždeda dirbančio asmens antspaudą ant darbininko medžiagos ir suteikia jam teisę. Bendroji nuosavybė pavojinga šeimai. Šeima vyresnė už valstybę, šeima turi teisę nuosavybė, todėl valstybė neturi teisę šeimyniniam nuosavybė keisti bet koki kitais, šiuo atveju bendrais. Bendros nuosavybės vedimas grasina visuomeniniu pakrikimu.

Antroji enciklikos dalis apima pozityvų ir tikrą darbininkų klausimo sprendimą. Šis klausimas sprendžiamas Bažnyčios, valstybės ir visuomeninių organizacijų. Antroji dalis aiškina šiuos klausimus:

1. Bažnyčios veikla. Bažnyčia bendradarbiauja savo mokslu: ji moko, kad socialinė nelygybė ir negalios yra susietos su žemiškuoju gyvenimu, ir kad visiems socialiniams sluoksniams yra skirta tarpusavyje bendradarbiauti.

Auklėjamoji Bažnyčios veikla. Ji auklėja visuomenę gyventi taikiai, ypatingai pabrėždama teisingumo reikalą santykiuose tarp darbdavių ir

darbinink . Didel aukl jamoji reikšm jos mo-
kymo apie amžinyb .

Praktiškoji Bažny ios veikla. Tik Bažny ia
pasiekia siel gelmes. Ji atnaujina visuomenes ir
remia j medžiagin gerov , ugdydama žmon se
dorybes ir steigdama gausias visuomeninio
pob džio institucijas. Taip ji veik pirmaisiais
savo gyvenimo amžiais, taip veikia ir tolimes-
niais savo istorijos laikotarpiais. Šioj dalyj en-
ciklika nagrin ja ir santyk valstybin s socialin s
globos su krikš ioniškuoju gailestingumu.

2. Valstyb s socialinis vaidmuo. Valstyb s pa-
reigos darbinink klausimo srityje. Pirmoji vals-
tyb s pareiga — r pintis visuomen s gerove,
antroji — globoti varging j sluoksnius.

Valstyb s veikla yra apr žta. Principas: vals-
tyb žengia visuomenin gyvenim tik tada,
kai to reikalauja visos visuomen s ar jos sude-
damosios dalies reikalai. Principo pritaikymas:
atsitikimai, kuriais reikalinga valstyb s inter-
vencijos.

Kai kurie ypatingi valstyb s intervencijos rei-
kalingumo atvejai: privatin s nuosavyb s ap-
sauga, darbo apsauga: nedarbas — streikas, dar-
bo dvasin s ir medžiagin s s lygos, moters ir
vaiko apsauga, teisingas užmokesnis, masi pra-
turtinimas.

3. Profesini organizacij socialiniai uždavi-
niai. T organizacij naudingumas. J esimo
teis plaukia iš prigimties reikal ir iš dabar-
tini socialinio gyvenimo s lyg . Pagyrimas ka-
talik socialini darbuotoj . Nurodymai, kaip

kurti profesines organizacijas. J veikimo programos. Lauktos katalikišk j profesini organizacij veiklos pas kos.

Pabaigoje enciklika ragina valstyb s vyrus, turtuolius, darbdavius ir darbininkus bei dvasininkus skubiai ir neatid liojant, kiekvienam savo vietoje ir savo srityje, imtis nurodytos joje veiklos. Tik tokia, gerai organizuota ir išvystyta, veikla galima panaikinti gr sming blogyb su šaknimis. Tos veiklos s kmingumo b tinos s - lygos: krikš ioniš k papro i atnaujinimas ir suteikimas Bažny iai pilnos laisv s.

Enciklika Rerum novarum tur jo duoti, kaip esame mat , darbinink klausimo išsprendimo vaizd ir, be to, kilusi katalik tarpe gin išsprendim . Pagal tuos du jos tikslus ir dvi paži r r šys joje pastebimos: bendrosios sprendimo linijos ir visai konkret s išsprendimai.

Enciklika konkre iai ir galutinai išsprend šiuos klausimus: a) atmet socializmo siekiam kolektyvistin santvark , nes ji laužo prigimt - j žmogaus teis nuosavyb s tur jim ; b) atmet liberalin santvark , nes ji sudaro s lygas neteisingam turt padalinimui ir pažemina darb ; c) pripažino, nors apr žt , valstybei intervencijos socialiniai-ekonomin srit teis ; d) savo moksle apie darb ir nuosavyb nustat ir pabr ž , kad darbo klausimas yra ne gailastingumo, bet teis s ir teisingumo klausimas; e) nustat darbo atlyginimo princip . Darbo atlyginimas turi b ti priderintas gyvenimo ir šeimos reikalams. Tik šis „gyvenimiškas“ ir „šeimyninis“ atlyginimas yra teisingo darbo atlyginimo norma; f) pripažino

koalicijos, t. y. telkimosi į organizacijas, teis prigimties teis s reikalavimu.

„Kitoms problemoms spr sti popiežius tik atskleidžia akira ius, duoda nurodym , palikdamas katalikams studij ir diskusij laisv “ (M. Turmann, *Le Développement du catholicisme social depuis l'Enciclique Rerum novarum*. Il laida. Paris, Alcan, 1909 m. 13 pusl.). Tai neišspr st klausim sri iai, katalik laisvoms diskusijoms ir studijoms, enciklika paliko šiuos klausimus: darbinink klausimo priežastys, kolektyvizmo esm , šeimyninio turto apdraudimas, privatin s nuosavyb s socialinis apsunkinimas, valstybinio intervencionizmo ribos, teisingo atlyginimo nustatymas laiko ir vietos s lygose, darbo apsaugos rib ir detali nustatymas, krikš ionišk j profesini organizacij - korporacij gyvendinimo b dai, visuomenini organizacij veikla ir uždaviniai ir kt.

Min t klausim Leonas XIII savo enc. *Rerum novarum* nespren d lto, kad jie arba yra per daug konkret s, per daug praktiški ir nuolatos kinta kartu su besikei ian iomis gyvenimo s lygomis bei aplinkyb mis, arba buvo per daug bendro pob džio ir tuo metu dar sunku buvo juos konkre iai ir galutinai išspr sti.

Rerum novarum vedamoji id ja ir aktualumas

Katalik sociologai gyvai diskutuoja, kuri yra enciklikos *Rerum novarum* vedamoji id ja. Daugumo linkstama prie tos nuomon s, kad ši id ja

esanti krikšioniškosios nuosavybės idėja.

Nuosavybė, kaip svarbiausi visuomeninio konflikto punktai, Leonas XIII liečia tuojau enciklikos pradžioje ir dar kelis kartus toliau, pabrėždamas gyvenamosios santvarkos neteisėtumą, nes joje turto turėjimas yra nedidelis žmonių saujelis privilegija, o milžiniškas visuomenės dalį sudaro proletariatas, kurio vienintelis turtas yra proles — vaikai. Visa pirmoji enciklikos dalis yra skirta privatinei nuosavybei, kurioje rodinama, kad žmogus teisus nuosavybės turėjas atsineša su savimi šį pasaulį kartu su savo prigimtimi. Bet ir antrosios enciklikos dalies svarbiausias objektas iš esmės yra nuosavybė, nors pirmu akies pažvelgimu atrodo jis užimantis tik antraeilę vietą. Tik sižirkinim ir sigilinkim: visa socialinio srities auklėjamoji Bažnyčios veikla, Leono XIII mokymu, privalo sukurti apie privatinę nuosavybę ir, be to, apie klausimą, kaip tai nuosavybė naudoti. Toliau — valstybės veikla, to paties Leono XIII teigimu, toje pačioje srityje privalo siekti to, kad kiek galima didesnis žmonių skaičius pageidautų nuosavybės sigyti ir kad jos sigytų. Tad galima pasakyti, kad vedamoji enciklikos Rerum novarum idėja yra: aprūpinti privatinę nuosavybę kiek galima didesniems žmonių skaičiams.

Iš enciklikos Rerum novarum vedamosios idėjos plaukia ir jos aktualumas.

Visuomet aktualiais pasiliks Leono XIII sprendimai apie ekonominį socializmą ir liberalizmą, apie darbo atlyginimą ir organizacijas ir

t. t. Ne tik dėl to, kad jie dar nėra gyvendinti, bet ir dėl to, kad toje enciklikoje jie klasiškai teisingai išsprendė. Lygiai taip pat vis gilesnės refleksijos žadins tai, kad Leonas XIII yra pasakęs apie valstybės uždavinius ir Bažnyčios pareigas, nes apsileidimai šioje srityje vien ar persistengimas kitam, pvz., valstybės pastangos prasilaužti pro ją pastatytas intervencijos ribas, yra ir bus aktualu. Ypatingo dėmesio kreipėsi Leono XIII, paremtas šv. Tomu Akviniečiu, mokslas apie privatinuosius nuosavybės.

Nu dienų pasaulis dvejopu būdu pergyvena Leono XIII mokslo tikslumą ir teisingumą. Pergyveno pirmiausia maždaug ligi 1870 m., liberaliniame laikotarpyje, santvarka, paremta liberaliniu privatinuosiu nuosavybės supratimu, ir patyrė tos santvarkos pražūtį, nes ji nuvedė kovą vis su visais ir tokie luomai, kokios pasaulis nebuvo matęs. Dabar pasaulis pergyvena kitą laikotarpį: nuosavybės socializacijos. Jis turi galimybes sekti bolševikinę Rusiją vesti pilną kolektyvizacijos santvarkos realizavimą. Žmonija, kaip ligonis, mėtosi iš vieno į kitą kraštutinumą.

O tai, jei kur, tai ypač aiškiai išsivertė — viduryje išganymas. Kiekvienoje minėtoje santvarkoje yra kilnus elementas, bet yra kartu ir kažkas nenatūralaus. Liberalinėje santvarkoje yra sveikas ir kilnus principas, kad privatinuosius nuosavybės yra vienas kilnus santvarkos kertinis akmuo. Šalia jo yra nesveikas ir nekilnus kitas, jokio autoriteto nesuvaržytas, ekonominis laisvės principas. To principo rezul-

tate — vargingieji sluoksniai atiduoti turting j sauvalei, iš ko kilo aršios klasi kovos.

Kolektyvistin j santvarkoj sveika ir kilni yra vedamoji mintis apie socialin medžiagini g - rybi paskirt , bet už tai nesveika yra bendros nuosavyb s institucija, kuria kolektyvizmas remia savo kin sistem , nes ji atima iš masi nuosavyb , o ekonominis gyvenimas d l privatin s nuosavyb s panaikinimo nustoja tokio galingo veiksnio, kokis yra individualin kiškoji iniciatyva.

Katalik mokslas apie nuosavyb atmeta, kas yra bloga ir nesveika tose santvarkose, ir pasi- lieka, kas yra kilnu ir suderinta su žmogaus prigimtimi. Ta iau, nepaisant to, jis n ra kažkoks mišinys ar eklektizmas. Katalik nuosavyb s mokslas yra surišta vienalyt ideologija, sklandi savo detal mis logiška sistema. Šios gilios kriz s metu, kuri sunkiai gyvena n dienis pasaulis, Leono XIII paskelbta socialiniai-ekonominio gyvenimo tvarka yra vienintel tikra priemon , kuri gali išvesti žmonij sveik j keli ir sudaryti jai tinkamas s lygas atgauti prarastai pusiausvyrai ir prad ti kurti laukiam rami ir patenkinam medžiagin ir dvasin gerov .

Rerum novarum ideologija ir reikšm krikš ioniškajai demokratijai

„Žinau, kad, Katalik Bažny ios mokymu, valstyb su visu jos gyvenimu yra ideologin , bet tas jos mokymas n ra privalus katalikams,“ pasak vienas m siški aideologinink . Pirma jo teigimo dalis yra visai teisinga. Bažny iai vals-

tyb yra ideologin . Ta iau antroji dalis visai klaidinga ir savo pas komis pavojinga. Katalikas visur privalo b ti katalikas: bažny ioj, šeimoj, politikoj, visuomen s darbe ir kiekviename žingsnyje, lygiai taip, kaip ir lietuvis visur ir visuomet tokiu privalo reikštis. Tas n ra katalikas, kas ne darbus katalikybe matuoja, bet katalikyb darbais. vienus darbus eina, kamža apsilvilk s ir kryži rankas pasi m s, o kitus eidamas, ne tik jokios katalikyb s žym s nepasilieka, bet ir atsipalaiduoja nuo bet kokio katalikiško pareigojimo, pasilikdamas sau pilniausi savo geidžiams laisv . Apie socialini popiežiaus enciklik saistom j gali kalb siu sekan iajame skyriuje. Enciklikos Rerum novarum ir, tuo b du, socialiniai-ekonominio gyvenimo ideologiškum paliesiu dabar.

Kalbamosios enciklikos ideologija nesunkiai žvelgiama. Kiek giliau enciklik pastudijavus, ji stoja prieš akis visu savo ryškumu. Ji dvelkia nuo pirmojo popiežiaus rašto puslapio. J formuluoiant, galima sutraukt šiuos punktus:

1. Ekonominis gyvenimas turi vaduotis pasaul ži ra, ideologija. Pasaul ži r randame ir socializmo ir liberalizmo pagrinde. Tai istorinis ar filosofinis materializmas. Bet jis nepakankamas, nes ne stengia išaiškinti viso gyvenimo, kur gali išaiškinti tik kriš ioniškas pasaulio supratimas ir kainavimas viso gyvenimo ryšium su amžin ja žmogaus paskirtimi ir jo prigimtimi ir ryšium su viršgamtiniu pasauliu. Tad prigimtis privalo lemti socialinio gyvenimo santvark .

2. Gyvenimo „prigimtis“ gl di tame, kad visa ko viešpats yra Dievas, žmogus gi yra tik laikinas valdytojas, kuris gauna medžiagines g - rybes kaip priemon , reikaling pasiekti Dievo paskirtam tikslui.

3. Gyvenimo „prigimtis“, toliau, gl di tame, kad pavesti žmon ms valdyti turtai privalo tarnauti visiems, visai žmonijos giminei.

4. Gyvenimui yra reikalinga privatin s nuosavyb s institucija, bet ji turi b ti apr žta visos visuomen s reikalais ir interesais. Tur jimas turi b ti privatus, bet naudojimas — bendras, sako Leonas XIII, sekdamas šv. Tomu Akvinie iu.

5. T princip realizavimas gr žins visuomeinei taik arba artimo meil s karalyst . Per teisingum meil . Tik šiuo keliu einant galima išspr sti darbinink klausim . Iš ia kyla reikalas bendradarbiauti Bažny iai, kuri turi mokyt ir aukl t, valstybei, kuri turi saugoti silpnuosius nuo galing j neteisingumo, ir organizacijoms, kuri pareiga — kylan ius tarp luom konfliktus likviduoti.

Enciklika *Rerum novarum* užbaig krikščioniškosios demokratijos pirm j brendimo laikotarp ir atvert nauj istorijos lap . Šis Bažny ios Galvos raštas — didelis jos laim jimas, nes jame oficialiai patvirtinta tai, kas jo buvo skelbta ir siekta. Antra, Bažny ios Galva paragino dvasininkij visomis j gomis pad ti darbo žmon ms pakilti iš savo skurdo ir sudaryti jiems geresnes gyvenimo s lygas. To paraginimo rezul-

tate krikšioniškąją demokratiją susilauk daug naujų pagalbinių savo darbo bare, todėl jos darbas nuo 1891 m. labai pagyvėjo ir sustiprėjo. Kalbamoji enciklika suteikė krikšioniškajai demokratijai daug pasitikėjimo savimi ir pašalinoto perdidelį, kartais, atsargumą ir svyravimą, kurie kliudė spartesniam ir tikresniam žingsniu žygiuoti savo pasirinktuju keliu.

Enciklika *Rerum novarum* daug padėjo krikšioniškajai demokratijai savo aiškiais katalikų visuomeninį karščiau siai diskutuojamais klausimais išsprendimu. Leonas XIII joje nustatė valstybės, Bažnyčios ir darbdavio pareigas darbininkų atžvilgiu ir visai katalikijai nurodė, kuriuo keliu reikalinga eiti socialinį gyvenimo srityje ir kokią reformą siekti. „Gėda ir nežmoniška yra,“ rašė jis joje, „laikyti žmogų pelno rankiu ir vertinti jį tik jo raumenų gausumu.“ — „Kai darbininkas, batinomas ar didesniu nelaimu suveriamas, priima jam nenaudingą darbo sąlygą, ir priima ją tik todėl, kad jam ją primeta monsinjoras savininkas ar, bendrai, darbdavys, tuomet vyksta smurtas, prieš kurį teisingumas pakelia balsą.“ — „Nereikia manyti,“ tęsia popiežius toliau, „kad Bažnyčia tiek yra sigilinusi savo sielų ir pinimų darbu, kad visiškai nepaiso to, kas reikalinga mirtingam ir žemiškam gyvenimui. Ypatingai, kas liečia proletariatą, tai Bažnyčia nori ir reikalauja, kad jis pakiltų iš savo skurdo ir kad laimėtų geresnes, medžiagines gyvenimo sąlygas.“ Tad tie, bent katalikai, kurie ligi šiol buvo kitokios nuomonės ir kliudydavo krikšioniškajai demokratijai savo užsibręžtą tikslą siekti, Bažnyčios pakluso ir patys sąjungė

jos reikalaujam j darb ; vadinasi, enciklika sudar krikš ionišk j demokratijai geresnes ir lengvesnes s lygas socialiniam teisingumui gyvendinti ir šalinti iš gyvenimo vairias negeroves.

Laim ta daug, net labai, bet ne visa. Reik jo stipri kov kovot, reik jo daug priešo kli i pašalint ir nemaža jo stiprovi griaut. Ne visur, ne visiems ir ne visuomet vienodai s kmingai tos kovos vyko. Tai priklaus ir nuo kario ryžtingumo ir pasiaukojimo ir nuo vado sugeb jimo.

10. GRAVES DE COMMUNI *)

Kov pavojus ir priežastys

Leono XIII enciklika *Rerum novarum* yra moderniosios krikščioniškosios demokratijos pradžia. Ji jai nuties pagrindus. Bet ji nedav pilnos sistemos. Katalikai, ją realizuodami, kai kuriuos klausimus aiškino vairiai. Toks nevienodas jos supratimas sukėlė katalik tarpe smarki tarpusav kovą. Tuo būdu, kilo tokie pat nesusipratimai, kurie buvo prieš šios enciklikos pasirodymą ir kuriuos ji kuriam laikui buvo numalšinusi.

Katalik tarpusav kova yra žalinga ir pačiai Bažnyčiai. Ji jos ilgiau pakosti negalėjo. Tai kovai nuraminti Leonas XIII paskelbė naują, specialiai krikščionims demokratams skirtą, encikliką *Graves de communi*. Ji ne tik išaiškino ir papildė tuos klausimus, dėl kurių katalik buvo kovojama, bet davė krikščioni demokrat veiklai eilę naujų nurodymų. Todėl, kalbant apie krikščioniškąją demokratiją, negalima tylomis praeiti ir pro enc. *Graves de communi*, kaip negalima nutylėti ir apie *Rerum novarum*. Jį, bent trumpai, teks panagrinti.

Leonas XIII savo enciklikos *Graves de communi* pradžioje kalba apie baisią kovą, kilusią socialinės ekonomijos srityje, keliančią rimtą pavojų visuomenės ramybei ir gerovei. Tos kovos

*) Pasinaudota: M. Krupavičius „Mūsų Keliai“, Kaunas, 1921 m.

ir gin priežastim yra, pirmiausia, doros ir filosofijos klaidingi d sniai, pla iai skleidžiami vairi element , ir vykusios gamybos srity permainos, vedus mašinas ir, apskritai, naudojant naujuosius technikos išradimus sumažinti darbui ir pasididinti pelnui. Prieita prie to, jog susidar didelis pavojus visoms valstyb ms.

Tam pavojui pašalinti Šventasis T vas nuo pat savo valdymo pradžios kreip katalik akis gresiant pavoj ir rod kelius, kuriais tur jo eiti, kad jo išvengt . To siek jo enciklika Quod Apostolici muneris, išleista 1878 m. gruodžio m. 26 d. Pavojui did jant, Šv. T vas jau pozityviai nurod katalikams paimtas iš Evangelijos teises, pareigas ir b dus ginti teisingumui ir tikybai. Tai buvo padaryta enciklikoj Rerum Novarum. Joje Leonas XIII ragina katalikus darb . Prieš augan i revoliucij ir socializmo j g jisai nor jo pastatyti gerai suorganizuot , stipri visuo- men s darbais ir sujungt katalikišk ja dvasia ir viršgamtine meile katalik j g .

Ar pavyko Bažny ios galvai tos katalik pa- j gos suspiesti? Atsako pats Leonas XIII t klausim gvildenamoj enciklikoj šiais žodžiais:

„Ir neapsivyl me, a i Dievui, savo viltimi. Nes net nekatalikai, neskub s tiesos balsui su- prasti, neabejodami pripažino, kad teisingai Baž- ny iai priklauso privilegija globoti visus luomus, o ypa varginguosius (miseri).“

Pažym j s apie š katalik nusistatym , Leo- nas XIII toliau kalba, kas yra dabar katalik tarpe:

„Labai gausing vaisi ,“ rašo jis, „dav m s mokslas katalikams, nes jie iš jo sigijo ne tik dr sos, bet ir paj g vykdyti gerai pradžiai ir pasi m pageidaujamos šviesos, kurios padedami, gal jo tikriau ir vaisingiau š klausim tirti. D lto katalik tarpe paži r skirtumai ar visai išnyko ar žymiai sušveln jo. Praktikoje v l patva- rumu tiek pasiekta, jog vargdieni b klei pa- gerinti, ten ypa , kur jie buvo labai spaudžiami, ar vesta nemaža nauj labdaros staig , ar pra- pl sta jau pirmiau s kmingai dirbusios; prie j priklauso: biurai neapsišvietusiems žmon ms ju- ridinei pagalbai teikti, skolinamos kaim kasos, savitarpio pagalbos ir nuo nelaiming atsitikim apdraudimo draugijos, darbinink s jungos ir kitos tolygios bendrov s ir naudingos staigos.“

Tai visuomeninei katalik veiklai, nukreiptai „ginti liaudžiai (plebi), kuri dažnai yra stumiama dorinius sp stus ir pavojus, kaip lygiai varg ir bandymus“ (Graves de communi), pradžioje nebuvo duodamas joks vardas. Paskiau prad ta j vadinti krikš ioniškuoju socializmu. Tuo var- du j vadino liberalai, socialistai ir konservatiniai katalikai. Bet t vard Šv. T vas atmeta ir pa- lieka tik šiuos: visuomenin krikš ioniškoji liau- dies veikla ir krikš ioniškoji demokratija. Smul- kiau kalba apie krikš ioni demokrat vard .

Nors Šventasai T vas visai nutyli apie es- minius skirtumus tarp konservatyvi katalik visuomeninio darbo ir naujos srov s, krikš ioni demokrat , ta iau, be kai kuri panašum , tarp j buvo ir esm s skirtum .

Krikščionių demokratų modernioji srovė, kaip jau esminis, kilo, tik paskelbus encikliką Rerum Novarum. Uoliausiai ir garsiausiai apie ją buvo kalbama ir toje pakraipoje dirbama Prancūzijoje, Italijoje ir kitur. Kr. demokratai kreipėsi liaudį ir kūrė grynai liaudies organizacijas.

Prancūzijoje kilo kovos ir mokslininkų visuomeninė veiklos. Prieš krikščionių demokratų stovėjo konservatyvūs katalikai visuomenininkai, susitelkę prie mėnesinio žurnalo Association Catholique.

Konservatyvūs katalikai šnairavo prieš krikščionių demokratų, kad jie pirmiausia jo darbininkus ir daugiausia jėgą bėgė rėpė, kad mažai vertino jų labdaros darbą; prikaišiodavo, kad jie ar katalikų vienybė ir kad, organizuodami pačius darbininkus, sukelsi kovą.

Kurdami politikos partijas, kr. demokratai vedė savo veiklos sritį ir politiką, nors nevisiškai laikė politiką privaloma krikščioniškosios demokratijos dalimi. 1896 m. Reimso kongrese nusprendė, jog krikščionys demokratai pirmoje eilėje turi statyti visuomeninius klausimus, o dėl politikos vedimo savo darbuotė paliko laisvą visoms organizacijoms apsispręsti; bet, jei kuri jėga nuspręstų siveisti politiką, tai būtina turi reikalauti respublikinės tvarkos valstybėje. Kai kurie tokių valdžios lyčių pirmieji takto, bet žymiausi jų vadai, kaip antai Naudet (Démocratie et démocrates. Paris, 1900 m. 282 pusl.), Fonsegrive (La crise sociale. Paris, 1901 m.

471—482 pusl.), rodin jo, jog respublikos valstybės lytis plaukianti tiesiog iš Evangelijos dvasios.

Kilo smarki polemika. Tai buvo didelė klišė katalikų vaisingai veiklai. Šv. Tvas rpinosi klišė pašalinti. Tam tikslui jis jau 1897 m. pavedė profesoriui Toniolo išanalizuoti krikščioniškosios demokratijos švok. Tas darbas jo buvo atliktas eilį straipsnių, išspausdint žurnale *Rivista Internazionale di Scienze sociali*.

Ginijamieji klausimai

Ginams nenutilus ir po šio prof. Toniolo išaiškinimo, Šventasis Tvas laik savo pareigatuos ginus „statyti tam tikras vžes ir tiksliau nustatyti, kas katalikams reikia manyti šiuo klausimu“ (*Graves de communi*). Ir savo rašte *Graves de communi* kreipia akis šiuos ginijamus klausimus: 1. ar krikšč. demokratija siekia tik liaudies valdžios (*civitas popularis*) ir nori pakeisti valdžios lyt, 2. ar ji dirba išimtinai vienam visuomenės luomui, b tent liaudžiai, ir 3. ar siekia išsivaduoti iš teis tos dvasinės ir civilinės valdžios. „Be to,“ rašo toliau Leonas XIII, „manome duoti kai kuri nurodym, kurie gal t pagilinti katalik veikl ir padaryti j naudingesne visuomenei“ (*Graves de communi*).

Taigi, Šv. Tvas, kaip matyt iš to rašto, nemanoma nustatyti krikščionims demokratams visos programos, bet sprendžia tik ginijamus klausimus, kad tuo b du, nurodyt laisv diskusijų ribas, apsaugot katalikus nuo klaiding šiuo dalyku pažiūr ir tuo b du sustiprint katalik

veikla. Dėl to vairi krašt krikščioniškoji demokratija savo programose turi vairi skirtum, tiesa, ne esmės, bet atsitiktinai savo program punktais, prisitaikindama prie laiko ir vietos reikal.

Išia aišku, jog jokie dogmatizmo paniai ir Romos nurodymai nevaržo katalikišką politinį partiją, jei Popiežius net tokiuose smarkiuose ginuose palieka laisvoms diskusijoms vietas, o tik kai kuriais punktais duoda nurodym, kad suburt katalikus vienyb.

Pirmas abejojimas lietuvių politik. Šiame klausime Aukščiausiasis Krikščionių Mokytojas pareiškia, jog „krikščioniškoji demokratija išskiria grynai politinį reikšmę, ir reiškia išimtinai krikščionišką darbą liaudies gerovei (nihil aliud significatum praeferat, nisi hanc ipsam beneficam in populum actionem christianam)“ (Graves de communi).

Reikia mums pasiaiškinti, kaip supranta Šventasis Tėvas žodį „politika“ ir kaip jis ją turi galvoje. Paliestais žodžiais Apaštalas Sostas nori išspręsti giną, ar krikščioniškoji demokratija tvirtai yra surišta su respublikine valstybe lytimi ir, ar siekia pakeisti politinį tvarką. Mat, priekaištą Leonas XIII taip suformulavo: „Bijoma . . . kad tuomi slaptai neremt siekimo tik liaudies valdžios, ar jos išlimo aukščiau už kitas valstybines formas; kad nepasirodyt, jog krikščioniškoji tik jimo tala yra apsiribojusi tik liaudies gerove, neliesdama kitam sluoksniui, kad pagaliau vylingu (fucatus) vardu nebūt slepiamas noras išsiveržti

iš po teis tos civilin s ar dvasin s valdžios“ (Graves de communi). Antra, savo moksl šiuo klausimu Popiežius taip grindžia: „Kiekvienoj valstyb s formoj pilie iai gali ir privalo laikytis t sakym , kurie jiems liepia myl ti labiau už visa Diev , o artim , kaip pats save“ (Graves de communi). Tai reiškia, jog kr. demokratija lyginama su vykdymu gamtos ir Evangelijos d s ni , kurie visur vykdyti galima ir reikia. Išvada iš visa to tokia, kad krikš ioniškai demokratin veikla, turinti savo tikslu vien skriaudžiam j gerov , „neprivalo, bent labiau, vertinti vien valstyb s form už kit .“

Bet krikš ioniškoji demokratija politikos darb gali naudoti kaip priemon siekti savo tikslams. Kas kita yra politika d l politikos, kas kita v l — politika kaip priemon demokratijos ir visuomen s tikslams siekti. Juo labiau politikos darbas yra reikalingas, nes m s laikais valstyb normuoja darbo s lygas ir tuo b du gali pagerinti varguomen s likim ar j pabloginti. To be valstyb s pagalbos šiandien pasiekt nebegalima. Apaštal Sostas katalik niekad nest m nuo politikos darbo (nekalbu ia apie išimtinus atsitikimus), priešingai, prie to darbo juos žadino. Leonas XIII kelis kartus tuo reikalu raš . Enciklikoje *Immortale Dei*, pvz., taip raš : „Susilaikyti visai nuo dalyvavimo viešuose darbuose b t klaida, nes tai reikšt nenor ti nei darbu, nei pagalba kelti visuomen s gerov s.“ Tad aišku, jog katalikai turi teising priežas i dirbti vieš j darb . Kaip „jokia valstyb s forma principu n ra smerktina, taip lygiai negalima principu smerkti mažesnio ar

didesnio žmoni dalyvavimo valstybės valdyme“ (Immortale Dei). „Liaudis gali rinktis sau valdytoją, kad tik laikytis teisėtumo, liaudis gali sau nusistatyti tokią valstybės tvarką, kokia geriausiai tinka jai, pro iamis ar pranok jai papro iamis“ (Diuturnum illud).

Atsakys pirmąjį klausimą, Šventasis Tvas eina toliau prie antro ir trečio. Ar tiesa, kad krikščionys demokratai, susirpinimo pirmoje darbo žmonių, turi neigti ir spausti „aukštesnius luomus, kurie nemažiau reikalingi apsaugoti visai visuomenei ir parengti pažangai?“ Negali ir neprivalo. Krikščioniškoji vliavoje rašyta meilė, kuri nieko neišskiria, nors gali pirmiausia būti nukreipta tuos, kurie daugiausia reikalingi pagalbos. Kaip Bažnyčia nenaikina to gimto solidarumo ryšio, kuris žmones jungia, taip elgiasi ir krikščionys demokratai, kurie žengia po Kristaus vliava. „Tad dėl gimtos liaudies su aukštesniais luomais vienybės ryšio, užmegsto stipriai krikščioniškosios brolybės dvasia, kas tik daroma liaudžiai gelbėti, visa išganingai atsiliepiama ir aukštesnius luomus, juo labiau, kad tam tikslui pasiekti reikalingas ir privalusis bendradarbiavimas“ (Graves de communi).

Pagaliau reikia aiškiai pažymėti, jog krikščionys demokratai neturi mažiausio noro būti nepaklusnūs teisai civilinei krašto pastatyta valdžiai ir Bažnyčiai. Krašto teisai pastatyta valdžiai klusnumo reikalaujasi žin. Juo labiau reikalingas klusnumas ir pagarba Bažnyčiai valdžiai, kuri steigė pats Kristus, ir reikalinga

ne tik Sv. Petro Sostui, bet ir vyskupams. Toks krikšioniškas statymas.

„Peržvelg pagrindinius dėsnius,“ rašo Šv. Tvas, „tikimės, jog liausis visi nesusipratimai dėl krikšioniškosios demokratijos prasmės ir pavojaus baimės dėl pačios tuo vardu pažymtos veiklos“ (Graves de communi).

Krikšioniškosios demokratijos kelrodis

Pirmąjį savo enciklikos dalį Šv. Tvas baigia pozityviu nagrinėjimu tikslų, kuri siekia krikšioniškoji demokratija, t. y., veikla liaudies gerovei, ir ją pat nustato tos veiklos kelius, kurie nieko savyje neturi nei demagoginio, nei chimerinio.

„Apleidus nelaisvas nuo perdėjimo ir klaidos nuomones dėl taip suprastos demokratijos esmės ir padarini,“ rašo Šv. Tvas, „tikrai neatsiras niekas, kas galėtų tuos siekimus smerkti, tuos, bent, siekimus, kurie eina gamtos ir Dievo dėsniais prie to, kad sušvelnint būklę, kurie dirba rankomis, amate, kad iš lengva galėtų sau ateit rengti, kad galėtų laisvai, kaip šeimoje, taip lygiai ir viešajame gyvenime vykdyti savo dorines ir tikybinės pareigas, kad jaustis es žmonės, bet ne gyvuliai, krikšionys, bet ne stabmeldžiai, kad tuo būdu lengviau ir noriau siektų to, kas yra reikalingiausia — amžinos laimės, kuriai esame sutverti. Tokia privalo būti programa, tokis tikslas visų, kurie nori pakelti liaudį tikrai krikšioniškojoje dvasioje ir apsaugoti ją nuo socialistinės ligos“ (Graves de communi).

Visuomenės tvarka gali būti pastovi ir vesti prie laimės, kiek ji remsis natūraliu dalyku būviu. O tas natūralus dalykas vis yra pareiga Dievui, sau pačiam ir artimui. Dievui — meilės ir klusnumo pareiga, sau ir artimui arba visuomenės labui — pareiga teisingumo, atiduodančio kiekvienam tai, kas jam priklauso, ir meilės, jungiančios visus ir duodančios daugiau, negu priklauso. Pareigos sąvoka yra pagrindas, teisės sąvoka yra tik tos pareigos atbalsis, atsakytojas: turiu toki pareigą — turiu, vadinasi, ir teisę ją vykdyti ir ginti. Iš kitos pusės, niekas neatliks pareigos, nedarydamas iš savęs aukos.

Pareiga tad ir teisė, surištos su auka, sudaro visos visuomeninės santvarkos pagrindą.

Tad kiekvienas turi teisingumo ir meilės pareigą savo artimui, pareigą, normuotą iš vienos pusės gabumais ir ištekliais to, kas jį vykdo, ir to reikalais, kuriuos jis liečia. Turtingas, mokytas žmogus, turintis visuomenėje poziciją, turi pareigą skirti didesnę duoklę artimui, nes daugiau turi, daugiau yra gavęs. Todėl, kas yra vargingas, mažiau mokytas ir mažiau tikibiniai ir doriniai apšviestas, daugiau reikalingas iš kitų medžiaginės pagalbos, patarimų, nurodymų, globos, dorybės skydo ir artimo tobulumo. Kadangi visuomenėje yra daugiausia tokios rūšies žmonės, dėl to ir vis darbas visuomenės labui turi būti kreipiamas pirmiausia suvargusių, neturtelių, apleistų, išnaudojamų ir skriaudžiamų žmonių gerovė. Tokiose sąlygose vyks stebuklas: žmogus, turintis turto ir proto, palinks sirausti juose, sunaudoti savo trumpą gyvenimą asmens

patogumams, pamirš save, išsižad s savo asmens, globos ir tarnaus vargšams ir skriaudžiamiems. Tai padarys stipr s dvasia asmenys, gali nai, kurie valdo medžiag ir gyvenim , bet netarnauja jiems vergiškai.

Tai ne svaja, ne chimera.

Kristaus dovanos

Kristus pasauliui atneš nauj sakym — m a n d a t u m n o v u m , kad visi savo tarpe myl t si: „Aš jums daviau nauj sakym myl ti vienas kit ; kaip aš jus myl jau, kad ir j s vienas kit myl tum te“ (Jon., 13, 34—35).

„Nors tokis savitarpio r mimosi uolumas turi pirmiausia liesti nykstamas siel geroves, ta iau neprivalo apleisti ir šio gyvenimo reikal ir patogum “ (Graves de communi). Neprivalome ia pamiršti t brangi Kristaus žodži , kuriais paklausim , ar jis yra Mesijas, savo pasiuntinybei patvirtinti atsak : „Akli mato, raiši vaikš ioja, vargšams skelbiama evangelija,“ ir t , apie kuriuos pasak kalb damas- apie paskutin j teism , jog daugiausia d mesio kreips tai, kas kaip savo artim myl jo. Kristus, nutyl j s gailestin guosius darbus, lie ian ius siel , primin tik k n lie ian ius darbus: „Buvau išalk s, ir j s mane pavalgydinote; buvau ištrošk s, ir j s mane pagird te“ (Mat. 25, 35—36).

Dar daugiau, Kristus sako vargšuose, skriaudžiam j asmeny, J pat matyti. „Iš tikr j , sakau jums, kiek kart j s tai padar te

vienam Šit mano mažiausi j broli , man padar te“ (Mat. 25, 40).

Stabmeldži gady n je toki žodži nežinojo.

Bet nuo tos valandos, kada Angelai paskelb piemenims Dievo Vaikelio gimim , liaudžiai at jo kita gady n . „Eikit prie Man s visi, kurie vargstate.“ Kame veikia Kristus? K jis lanko? Daugiausia Galil jos kininkus ir vargšus. Vis savo moksl Dievo S nus apvilko prienamiau siomis pla ioms minioms formomis, tik retkar iais vartoj o dialektik Jeruzal j. Mok s Kris tus, tai vargš Mokytojas. Savo kalne pasa kyto pamokslo, kuris yra puikiausias meil s ir dvasios galyb s himnas, Išganytojas nekreip mokytus ir turtuolius, bet liaudies minias. Jis pasirinko pamokslui laik , kada buvo liaudies apsuptas: „Ir matydamas Kristus mini ženg kaln .“

Kristus atneš minioms eko nom in išvadavim . Vergas nepažino teisingumo. Visur ir visi j skriaud . Dievo S nus savo neišsemiam a išmintimi tar tik š trump žodel : „Vertas darbininkas savo užmo kesnio.“ Pra jus devyniolikai amži , Mokytojo iš Nazareto p dinis t Kristaus žod taip nu šviet : „Darbo privalo užtekti darbininkui pra gyventi.“ Tas Žodis padar perversm visame pasaulyje; ir taip jis sisunk m s krauj , jog ir sivaizduoti negalime, kaip gal t atrodyti, jei kas dirbdamas tur t išmalda gyventi. Be to, tas žodis turi tokios j gos, jog t valand , kuri teisingai vertint darb , kurioj nustatyt tei sing jo ir užmokesnio santyk , išnykt nepasi-

tenkinimo, brudžimo ir visa griaušanios revoliucijos audrą gemalas.

Kristus atnešė minioms dorin išvadavim . Jis turtuoliui pasak : tas vergas tai ne tik žmogus, kaip ir tu, lygus su tavim, bet ir tavo brolis, bendrojo mūsų vis Dangaus Tavo sūnus. O tarnui pareišk : tu esi žmogus ir turi siel ; tavo siela bus girdoma mano krauju ir maitinama mano kūnu. Ar tas išvaduotasis vergas, sulygintas su savo viešpačiu, puls jis su peiliu? Ne. Vergas, sustiprįs dvasia, taps šventas ir didvyriškai pralies kraują už savo Išganytojų .

Viešpats Jzus neturėjo kitokios doros inteligentams ir kitokios liaudžiai, darbo žmonėms. Kaip turtuoliui, taip lygiai ir vergui, kuris nežinojo kam gyvena ir nepatyr laimės valandų, Kristus nurodė dorin tobulybę ir dangir, be to, pasak : „Palaiminti vargšai.“ O po to, kad dar labiau apsaugot ir sustiprint jį dorin vertybė žemėje, davė jam moterystės sakramentą ir savitarpio meilę .

sivaizduokime tą valandą , kada Kristus sakė miniai: „O jūs taip melsitės: Tve mūsų, Kuris esi danguje.“ Nuo tos valandos turime lygi višiemis visuomeninį etiką , dorą . Jūs, vargšai, paniekinti, išnaudojami, vergai esate turtuoli ir galingųjų broliai, sudarote su jais vien visuomeninį šeimą , tarp jų ir jūs nebėra neperžengiamos sienos. Tai paskelbimas Dievo vaikams laisvės ir lygybės »

„Tą dieną , kada Kristus, parpuolęs ant kelių prieš dvyliką žuvininką , mazgojo jiems kojas ir

sak jiems taip pat daryt ateity kitiems, tapo steigta demokratija, ir pasaulis pamat hierarchin j visuomen j lig šiol nematyt graud regin : ji, nepaisant jos b do kietumo ir sustingusios puikyb s, kas kart vis šveln jo ir prad jo tarnauti vargstan i j minioms. Ir toms minioms, tai plebs christiana (krikš ioniškajai liaudžiai) tarnauja krikš ioniškoje santvarkoje karaliai savo globa ir valdžia, karinga bajorija ginklu, turtuoliai turtais, mokyti — tiesos ieškojimu, mergait s — ligonin se ir prieglaudose, misijonieriai — žodžiu ir krauju, kunigai apaštalavimu ir, kad nekilt jokio abejo jimo, jog pareiga tarnauti liaudžiai nepaken ia išim i, pats popiežius save pasivadino Servus servorum Dei — Dievo tarn tarnas“ (Edw. Jaroszynski, Leon XIII i demokracja chrzescjanska. Krakow, 1899 m. 27—28 pusl.).

Nepaisant medžiagini turt ir visuomenini skirtum , krikš ioniškojoj visuomen j prad jo atsirasti savitarpio pasitik jimo, meil s ir pagarbos šilumos ir širdingumo. Ten visi broliai, o broli tarpe n ra nelygyb s, skriaud j , pavyduoli ir keršintoj .

Kas pažvelgs blaivia akim krikš ioniškosios visuomen s gilum , ten pamatys t krikš ionišk j demokratij , nors jos nenor t pripažint ir j neigt . Pamat j ir min tas istorikas liberalas Vernes, kuris pats prisipaž sta, jog, stodamas istorijos tyrin ti, buvo Renano, J. Deniso, E. Haveto sek jas paži roj krikš ionyb . Bet, krikš ionyb s nugal tas, atidav jai garb .

Demokratij suk r krikš io-nyb . Jos nebuvo stabmeldži visuomen se, jos n ra ir ši dien kraštuose, kur pamirštas krikš ioniškasis mokslas.

M s laik visuomen s, didžiuodamosios laisve, lygybe, kult ra, pažanga, daugely gyvenimo sri i remiasi šlykš iausia vergija. Taip an-tai, iš santyki tarp darbinink ir darbdavi iš-stumtas pareigos supratimas, ir d lto darbinin-kai paversti vergais.

Mašin vedimo fabrikus pradžioje manyta, kad smulk s ir vikr s vaik pirš iukai kai kuriuos darbus geriau atliksi , negu suram-b jusieji suaugusi vyr pirštai. Ir kilo vaik prekyba. Paskirtu laiku prievaizdai rinkdavo vaikus nužym toje vietoje, o fabriko savininkas rinkdavosi iš j tinkamiausius. Dirban ius vai-kus laikydavo mokiniais, ir d lto jie negaudavo atlyginimo, duodavo jiems tik but ir išlaikym , bet neužtenkam ir blog ; netrukus tie vaikai prad jo negird tai mirti. Darbo diena t s si, apskritai imant, 16 val., bet dažnai tekdavo dirbti dien ir nakt . Lancashire tuo metu neat-šaldavo vaik lovel s, nes vieni iš j keldavo, o j vietas guldavo sugr ž iš nakties darbo kiti. Prievaizd atlyginimas buvo rišamas su vaik darbo našumu, d lto prievaizdai negailes-tingai versdavo vaikus dirbti be jokio kv ptel -jimo, dažnai ligi apalpimo. Daugelis vaik nor davo nusikratyti tuo „mokslu“ ir b gdavo, bet pagautuosius, kaip kokius žmogžudžius, surakindavo pan iais. Vienintel pagalba jiems buvo mirtis, ir jie gausingai j kreipdavosi. Vaik nusižudymai tuomet nebuvo retenyb .

Taip buvo XIX amž. Angluose. Kitur b ta dar blogiau.

Vienas darbo inspektorius 1842 m. praneša, jog angl angli kasyklose vaikai prad davu darb nuo šešeri met amžiaus. Vaikai saugodavo kasyklose duris, tad darb tur davu eiti anks iau už visus, o baigti j tik tada, kada paskutinis darbininkas išeidavo. Gyveno visiškøj tamsyb j ir buvo vien vieni. J darbo aplinka skyr si nuo izoliuoto vienut je kalinio gyvenimo aplinkos tik tuo, kad ia nors retkariais pravažiudavo vežim lis su anglimis ir tuo b du pa vairindavo j gyvenim . Nuo šešeri met amžiaus jau patys vaikai tur davu traukti tuos vežim lius; o daugely viet jiems reik davu virš vilkti anglies gabalus ant pe i kop iomis. Požemi koridoriai buv toki žemi, jog net jauniausi vaikai b dav priversti r plioti keturp sti ir, be to, tokioj pozicijoj traukti paskui save prikraut angli vežim l... (Herkner, Kwestja społeczna w Zachodniej Europie. Warszawa, 1905 m. 18-19 pusl.).

Tai tikriausia stabmeldyb .

Krišk ioniškoji detnokratija yra tokia visuomenin santvarka, kurioje visi visuomeniniai sluoksniai — aukštesnieji ir žemesnieji — dirba bendrajam labui, o pirmiausia apleistiesiems ir skriaudžiamiesiems vargšams, kad sustiprint j dvasi , kad padaryt j gyvenim paken ia-mesn , vert žmogaus ir krišk ionio vardo; kurioje reikia visiems vaduotis teisingumu, teisybe ir meile, kad visi joje jaust si kaip broliai, lyg s prieš Diev Dievo vaikai, kad visi, kaip broliai, myl dami Diev , patys myl t si.

Išmalda ir teisingumas

Išmalda nėra paniekinimas ar pažeminimas, krikščioniškosios demokratijos supratimu, bet yra meilės reiškinys. Reakcija prieš išmaldą kyla tik sustabdyti jį tarpe, kur nustota dvasios reikalų supratimo, kaip yra buvę senoviniame stabmeldystėje (Seneka gailėstingum vadina *vitium pusilli animi* — silpnos sielos yda, *pessimo cuique familiarissima* — blogiausi žmoniai pildoma. *De clementia* 1, 2, 5).

„Kaip didžiai neteisinga yra manyti,“ rašo šv. Tvas, „kad ji nedaranti garbės žmogui, matyti jau iš to, jog ji stiprina visuomenės ryšius, nes gimdo savitarpio patarnavimo reikalą. Juk nieks žmoniai nėra tiek galingas, kad galėtų be kitų pagalbos gyventi, ir nieks nėra tiek suvargęs, kad kuo nors negalėtų kitam padėti. Tad yra natūralus dalykas, kai žmonės su pasitikėjimu kitų pagalbą prašo ir noriai jį vienas kitam teikia“ (*Graves de communi*).

Išmalda yra ne tik gamtinio, bet ir viršgamtinio patarnavimo reiškinys. Vargšas gauna medžiagines pagalbą, o už ją atsiteisia dvasinę — palaiminimą ar maldos pavidalą. Nusizėmęs Dievui nusidėjėlis, noris suteikti pagalbą aname pasaulyje esantiems mylimiems žmonėms, skausmo suvargintoji širdis, trokštanti suteikti pagalbą išklydusiems ar nusidėjėliams, žinąs, jog yra savutur tik prievaizda ir jog atiduodamas kitiems, kas nuo jo reikalą atlieka, pateisina savo nuosavybę — visi jie duoda išmaldą, kad savo sielos reikalus patenkintų. Teisingiau pasakius, jie ne-

duoda išmaldos, bet patys jos prašo. Tuomi jie nerodo savo didumo ar aukštumo ir neniekina t , kam j duoda, nes ir iš iman i reikalauja pagalbos (Graves de communi). „Nes to tarnavimo atlikimas,“ sako Apaštalas, „ne tik papildo tai, ko tr ksta šventiesiems, bet taip pat duoda gausi vaisi daugeliu d kojim Viešpa iui. Išm gin t patarnavim , jie garbina Diev d l j s klusnumo išpažinimo Kristaus Evangelijai ir d l palankumo suteikimo jiems ir visiems; jie meldžiasi už jus, nes jie myli jus nuoširdžiai d l gausiausios jums Dievo suteiktos malon s“ (2 Kor. 9, 12-14).

Išmalda neatstoja teisingumo, bet j papildo. Pirmas visuomenini santyki d snis yra teisingumas. Priešinga b t teisingai santvarkai, jei gailėstingumo vardu b t duodama, kas teisingumo reikalauja.

Antra vertus, pats išmaldos skirstymas ar dalinimas priklauso nuo civilizacijos s lyg ir paži r vargo priežastis ir priemonės jam pašalinti. Tad krikš ioniškojo gailėstingumo pildymas turi laiko pob džio, gali b ti reiškiamas organizuotu b du, gali rinkti vargšus, kad patys vargšai nesieškot išmaldos, gali užb gti vargui už aki , gali šalinti pa ias vargo priežastis, bet ne gydyti jo reiškinius,

„Teesie tai tikra,“ baigia Šv. T vas pirm j savo enciklikos dal , „kad tokios katalik pastangos pad ti liaudžiai ir pakelti jai visai sutinka su Bažny ios dvasia ir geriausiai atitinka amžiniems jos pavyzdžiams. Nedidel s svarbos yra, ar visa tai, kas min t j tiksl veda, vadinsis krikš ioniškoji veikla liaudies gerovei, ar krikš ioniškoji

demokratija, kad tik būtų su tinkamu palankumu ir tinkamai vykdomi mūsų duotieji nurodymai. Bet didelė svarbos yra tai, kad tokiuose svarbiuose klausimuose katalikai turėtų vien pažinti, kad susitaikyt savo siekimuose ir darbe. Ne mažesnė svarbos yra tai, kad pati veikla augt ir didėtų priemoni ir bendradarbiškais iumi“ (Graves de communi).

Luom santykiai

Antra Leono XIII rašto apie krikščioniškąją demokratiją dalis apima nurodymus, kaip pagilinti visuomeninį katalikų veiklą. Ten kalbama apie dalyvavimą joje aukštesniame luome, į santykius su esamomis staigomis, apie vienybės išlaikymą, dalyvavimą tame darbe dvasininkų, klusnumą vyskupams ir davimą tinkamo pavyzdžio.

„Pirmiausia,“ kalba šv. Tėvas, „reikia traukti vargšus gerovės keliu darbui oresnieji piliečiai.“ Jis kalba apie „tuos, kuriems gimimas, turtas, gabumai ar mokslas suteikė visuomenėje didesnio orumo“ (Graves de communi). Tada gimimas, paveldėti visiškai padidinti, kuri dažiausia yra ištis kartų kruopštaus darbo vaisius, teisingai gyventas tartas, proto gabumai ir mokslas, proto ir doros kultūra, didesnis žinojimas, stipresnė valia, tikslus nusistovėjusių galvojimų, tobulesnė dorybė — visa tai, didesniu ar mažesniu laipsniu, prisideda prie sudarymo aukštesniame luome, tam tikrą visuomenės dalį padaro oresne. Sudarę jie vadinamąją visuomenės orenybę, autoritetą. Tokie dalykai yra gyvenimo fak-

tas. Juos neigti gal t tik tie, kurie nenori ar nesugeba pažvelgti tikrenyb , kurie m gsta chimerinis utopijomis gyventi.

Taigi, t sluoksni bendradarbiavimas, Šv. T vo manymu, šiame darbe yra labai reikalingas. „Jei to bendradarbiavimo pritruks, labai maža tegalima bus nudirbti to, kas yra pageidaujama liaudies b klei pagerinti. Kelias prie to tikslo bus juo tikresnis ir juo trumpesnis, juo daugiau ir toliau bendradarbiaus pilie iai“ (Graves de communi).

Ar aukštesni j luom bendras darbas visuomenin je veikloje yra laisvas, ar aukštesn s teis s sakytas? Ar jis yra laisvos valios reikalas, ar pareiga? Atsako tai pats Šventasis. T vas taip: „Trokštame, kad tie pilie iai sid m t tai, jog jiems n ra laisvas pasirinkimas r pintis ar nesir pinti maży i laime, bet jie yra pareigoti tam darbui dirbti“ (Graves de communi). Tie žmon s, kurie šiame pasauly yra Dievo bet kuriuo b du geriau apr pinti, nedar malon s, jei tomis dovanomis dalijasi su j reikalaujan iais ir neturin iais, bet tik atlieka savo pareig . ia be noro skverbiasi prieš akis tas Viešpaties palyginimas apie tarn , kuris, gav s talent , pakas j žem ir nedar apyvartos, už k Jo buvo pasmerktas, ir ver ia mus, padarius išvad , pritaikyti t palyginim sau. „Nes kiekvienas asmuo negyvena tik sau, bet ir visuomenei; jei vieni ne stengia nešt visuomen s gerov s turty n priklausan ios savo dalies, tegu tai padaro kiti su didesniu dosnumu. Tos pareigos svarbum nurodo gytieji turtai, iš kuri tinkamai reiks atsi-

skaityti prieš Diev, j aukš iausi j Dav j “ (Graves de communi). Be to, aukštesnysis luomas privalo atsiminti, jog, jei laiku toms negerov ms nebus pastotas kelias, tad ir patys pražus ir visuomen pražudys.

Tai yra nat ralus kelias, ir krikš ionyb j aprobuoja, nor dama, kad žemesni j luom gerov s kilimas eit aukštesni j pasiaukojimo darbu.

Liaudis liaudžiai

Ta iau tai nereiškia, kad pa iai liaudžiai nereikt r pintis savo b kl s gerinimu ir tobulinimu. Pirmiausia d lto, kad Dievas ir jai dav prot ir vali, kad tobulint si ir gerint si savo gyvenimo s lygas. Antra, d lto, kad labiau tinka žmogaus vertybei, jei jis pats savo paj gomis išimtinai, ar bent žymia j dalimi, stengiasi kopti visuomeniniais laiptais aukštyn.

Tikslas dirbti liaudžiai n ra tik pad ti ir gerinti jos b kl, bet taip pat j pa i rengti tam darbui dirbti, kad, jei ne visi, tai bent gabesnieji, darbštesnieji jos nariai gal t patys, be kit pagalbos, savo tikslo siekti. D lto Šv. T vas, girdamas gailastingumo staigas, priduria: „Dar daugiau girtinos yra pastangos pratinti darbininkus ir amatininkus b ti taupiams ir apsikriems, kad ilgai niui patys, bent dalinai, gal t apsir pinti. Tokis darbas ne tik palengvina aukštesniesiems dirbti vargingesni j gerovei, bet ir pa ius nuskriaustuosius bei išveld tuosius dorina, nes juos žadina pa ius r pintis savo b kl s pagerinimu, tuo pa iu apsaugoja juos nuo atsitiktinum ir nuo netiks-

laus geidži vartojimo, pratindamas lavintis doryb se“ (Graves de communi).

Tuo b du, žemesni j luom organizavimasis be aukštesni j pagalbos Šv. T vo yra leidžiamas. Jis gali b ti teis tas, kaip tos savišalpos reiškiny s, kuriai liaudis turi visišk os teis s ir reikaling gabum . Jis gali b ti teis tas ir kaip faktinos b kl s reiškiny s, nes aukštesniojo luomo gal žymi žmoni dalis atsisako nuo to darbo, stovi nuošaly, yra pasingi, nedarbingi gyvenimo eigos, skriaudimo ir išnaudojimo steb tojai; dar blogiau, daugelis j patys yra tais išnaudotojais ir skriaud jais ir dažnai stoja kov prieš t išganing j Šv. T vo saky t j liaudies gerovei kelti darb . Bet jeigu kit sluoksni toks bendradarbiavimas b t priverstinai išskiriamas, jeigu darbas b t prieš juos, kaip tokius, varomas, krikš ioniškoji demokratija tokios darbo pakraipos pak st negal t ir atmest , kaip praigaišting ir priešing Kristaus mokslui, kaip skelbian i luom kovos obals .

Toliau Šv. T vas primena apie asmen ir organizacij santykius su episkopatu, pareikšdamas: „Kaip paskiri asmens, taip ir visos organizacijos, visame, kas tuo reikalu siekiama, b t visiškai klusn s vyskup autoritetui“ (Graves de communi), o baigdamas paragina duoti visiems ger pavyzd , kunigus gi uoliai dalyvauti krikš ioni demokrat darbuose.

Enciklik saistomoji galia

Popiežius Pijus XI savo enciklikos *Quadragesimo anno* gale taip rašo: „Negalima ne-

pastebti to didžiojo nenuilstamo katalik uolumo, kuris pasireiškia grynai socialinije ir ekonominije, o taip pat ir mokyklini je ir religini je veikloje. Tai iau dažnai ta nusistebjimo verta ir labai tempta veikla neduoda pelnyt vaisi . To reiškinio priežastis — perdidelis j g išblaškymas.“

Kaip reikalinga suprasti t popiežiaus apgailėstaujam j j g išblaškym ? Kurios priežastys jas blaško ir t popiežiaus giriam darb daro dažnai mažai vaising ?

Tai vyksta d lto, kad tik katalik dalis jauiasi esanti Šv. Sosto socialini enciklik surišta ir pareigota. Katalik daugumas arba j visai „nežino ir pažint nesistengia, arba, jei ir žino, tai j doktrin lengvap diškai atmeta, nepripažindama jai jokios saistomosios galios, ir pasilieka prie savo sen , dažnai katalik dvasiai priešiško ar svetimo ir su katalikybe nesuderinamo , princip . D lto popiežius ragina katalikus sueti artim vienyb socialini j , kin j ir kitose srityse. „Tad tesusijungia,“ rašo jis, „visi geros valios žmon s, kurie, Bažny ios Ganytoj vadovaujami, yra pasiryž stoti ger ir taiking kov už Kristaus reikal ; kiekvienas Bažny ios vadovaujamas pagal jos mint , pagal savo gabumus, paj gas ir s lygas tegu paremia krikščionišk j visuomen s atgimim , kurio pirm j užbraiž dav Leonas XIII savo nemirštamoj enciklikoj Rerum novarum . ia nedera ieškoti sav s ir savo naudos, bet Kristaus reikalo (Pil. II, 21). Negalima siekti bet kuria kaina laim jimo savo asmeniškoms paži roms, reikia b ti

pasirengusiam j atsižad ti, nors jos ir geriausio-
mis atrodyt , jei to pareikalaus aukštesnis bend-
rasis g ris. Visa darytina tuo tikslu, kad vi-
same ir virš visa ko viešpataut Kristus ir saki-
n t Kristus, Kuriam „gyrius, garb ir valdžia
per amži amžius“ (Apr. V, 13).

Kokia reikalinga s lyga tai artimai vienybei
pasiekti? Vieninga paži ra socialini
enciklik saistom j gali .. Tam klau-
simui geriau suprasti reikalinga b t kiek pla-
t liau išsiaiškinti Šv. T vo neklystam j moko-
m j autoritet , nors, vis to klausimo problema-
tik ap mus, užimt perdaug vietos ir laiko.
M s gi siekiamam tikslui tai n ra b tinai rei-
kalinga. Tad teks iš tos problematikos paliesti
tik tai, kas bus reikalinga m s keliamam klau-
simui geriau nušviesti.

Ar kiekvienas Šv. T vo pamokymas yra neklai-
dingas ir ar Bažny ia tuo tik ti reikalauja. Ne.
„Popiežius moko neklaidingai tik tada, kai jis
moko e x c a t h e d r a, t. y., kai jis, eidamas vis
krikš ioni ganytojo ir mokytojo pareigas, savo
aukš iausiu apaštališkuoju autoritetu nustato
tik jimo ar dorov s moksl , kurio privalo laiky-
tis visa Bažny ia“ (Conc. Vatic. Denz. 1839).

Savo neklaiding j moksl popiežiai skelbia
vairiai. Pastovios nustatytos tam reikalui tvar-
kos neturi. Kartais jie tai skelbi bule, kaip, pvz.,
buvo paskelbta Šv. Mergel s Marijos Nekalto
Prasid jimo dogma. Šiam reikalui pasinaudojama
ir enciklika, bet retai ir tik išimtiniais atsitiki-
mais. Popiežius Pijus IX, pvz., 1864 m. gruodžio
m n. 8 d. pasmerk nat ralizm , komunizm ir

socializm enciklikoj *Quanta cura*. Kai enciklikoje popiežius *ex cathedra* skelbia visam pasauliui tik jimo ir doros tiesas ir pareigoja vis pasaulį jas priimti galutiną formą — *ententia definitiva*, tai pasako š savo nusistatym aiškiai ir suprantamai. Jei tai nepadaryta, galima prileisti, jog ia nekalbama *ex cathedra* (Pesch, *Praelectiones dogmaticae*. I⁵, 1915, 357).

Popiežiai, kalbami *ex cathedra*, vartoja tokius išsireiškimus, kurie aiškiai pasako, kas ir kaip skelbiama. T išsireiškim dažniausia sutinkami tokie: *definimus, declaratio dogmatica, ex plenitudine potestatis, si quis dixerit... anathema sit* ir t. t. Nordami dar stipriau užakcentuoti skelbiamą mokslo neklaidingumą ir jo visiems privalomumą, kaip skelbiamą *ex cathedra*, pabrūžia, jog šis raštas skelbiamas *ex cathedra*: „*declarat se aliquam definitionem ex cathedra dare vel dedisse.*“ Ta iau, tos formulės ne visuomet naudojamos, skelbiant *ex cathedra* bet kur mokslui. Tam pačiam tikslui pasiekti nėra reikalinga pasmerkti priešingą skelbiamam *ex cathedra* mokslui doktrina (Minges. *Comp. Theologiae Dogmaticae Generalis*. III t. II laida. Regensburgas, 1923 m. 245 p.).

Nors popiežiams priklauso tik jimo ir doros klausimuose neklystamo mokymo dovana — *magisterium infallibile*, ta iau jie t savo autoritet ne visuomet naudoja. Bet, kai j panaudoja, tai katalikui j tuo būdu paskelbtasis mokslas priimtinas be svyravimo ir abejojimo. Sutikimas su juo ir jam pritarimas — *assensus* — yra privalomas.

Kai popiežiai skelbia k nors iš tik jimo, doros ar bet kurios kitos srities, nesinaudodami savo aukš iausia neklystamo mokymo galia, tai vis tiek j mokymo reikalinga klausyti ir j priimti, nors kitokiu b du, negu pirmuoju atveju, t. y., *ex cathedra* paskelbto. Šiuo atveju jis priimtinas taip vadinamu *vidiniu* nuolankiu pritarimu — *assensu interno religioso* — ir j vykdyti, nors toks mokymas n ra iš esm s neklaidingas.

Kaip reikalinga suprasti min t vidin nuolank pritarim ? Tai toks pritarimas, kuris savime — per se — baim s suklysti visiškai nepašalina (Pesch I. 393), bet Hurteris sp ja, jog iš to neseka, kad tikintieji gal t bet kada kiekvienu savo noriu tuo mokslu vidiniai abejoti (*Medulla Theologiae Dogmaticae*. 1885. p. 245). Vadinasi, kas yra paskelbiama aukš iausio bažnytinio autoriteto — popiežiaus ne definityviai ir ne neklystamai, nuoširdus katalikas privalo priimti ir tik ti, bet ne absoliu iai tikru pritarimu — *super omnia certo assensu*, bet tik nuolankiu (Fr. Egger. *Enchiridion Theologiae Dogmaticae generalis*. 1893. p. 591). Hurteris š paaškinim dar patikslina taip: šis nuolankus pritarimas, nors ir neprivalo b ti absoliu iai neabejotinas ir virš visa ko tvirtas — *super omnia firmus*, bet vis tik turi b ti tikrai vidinis pritarimas - ir sutikimas. Be to tur t žlugt ir dorovin ir protin santvarka (Op. cit.p.245).

L. von Rudloff, dar daugiau patikslindamas lie iam j vidinio nuolankaus pritarimo klausim , taip rašo: „Šio klusnumo pareiga baigiasi labai retais atvejais, b tent, tada, kai kas nors, siti-

kin s e s s kalbamais klausimais tikrai kompetingas, pakartotinai s žiningais vis pagrind tyrimais prieina išvad , kad sprendimas yra klaida pagr stas“ (Diekamp, Trumpa Pasaulie i Dogmatika. Išvert Dr. M. Ražaitis. Stuttgart. 1947 m. pusl. 22).

Kokios r šies popiežiaus raštus katalikui privalu klausyt nurodytu b du bendrai, buvo nurodyta anks iau, b tent — kas skelbiama aukšiausio bažnytinio autoriteto — popiežiaus — ne definityviai ir ne neklystamai; t. y., ne ex cathedra. Š klausim detalizuoja Koters (Lehramt. Lex. für Theologie und Kirche. T. VI. Kol. 457). Jis nurodo t rašt tarpe enciklikas ir Kongregacij sprendimus.

Socialinis enciklikomis, prie kuri r šies priklauso ir paliestos ia Rerum novarum ir Graves de communi, popiežiai taiko nekintamus krikš ioniškosios moral s d snius aktualioms, vadinasi, ir kintamoms gyvenimo reikal s lygoms. T enciklik tikslas ne dogm , bet nurodym gyvenimui skelb i m a s. J skelbiamais principais, kaip gair - mis, nukaišomas žmogaus gyvenimo kelias. Tod l jos pa ios savaime neduoda Bažny ios moko mojo autoriteto neklystam sprendim (nebent netiesioginiai ryšium su atitinkamu objektu), ir jose skelbiamas socialinis ar ekonominis mokslas tuo b du n ra tik jimo objektas ir gali pasiduoti evoliucijai, t. y., kisti, kaip, pvz., yra pasidav s tai evoliucijai Pijaus XI mokslas, paskelbtas enciklikoj Quadragesimo anno apie socialin ir ekonomin santvark , sulyginant su užim-

ta tais paiais klausimais Leono XIII pozicija enciklikoj *Rerum novarum*. Taciau, nepaisant to, socialinis popieži enciklikos yra klusnumo dorybės objektas. Kodėl? Nes jos liečia dorovę, kurios nekintamos normos taikomos aktualiems gyvenimo reikalams, o antra, jos autorius yra teisėta ir kartu aukščiausia Bažnyčios valdžia ar autoritetas. Dėl to jos saisto visus ir pareigoja klausyti kunigijai ir pasauliečiams. Jos pareigoja visus ne tik prietylos klusnumo — *obsequium silentii*, t. y., ne tik draudžia kovoti prieš jas viešai, bet ir saisto, kaip buvo minėta, pripažinti teisingomis ir joms pasiduoti (*assensus internus religiosus*).

Klusnumo savo žodžiams reikalauja ir pats popiežius enciklikoje *Graves de communi*. „Kokios kas bebūt nuomonės tais klausiniais, kurie prileidžia abejojimą,“ rašoma joje, „visuomet taip tebene nusiteikis, kad, Apaštališkajam Sostui savo žodėtarius, jis būtų linkęs nuolankiausiai jį klausyti“ (*Acta. S. S. XXXII. publ. 393*),

Visuomeninė santvarka reikalinga reformos išseno. Šiandien tas reikalas nepaprastai padidėjo. Ne Bažnyčios uždavinys nustatinti ateities santvarkines formas ir pakeitimą techniką ir tempą. Tai teoretinis ir praktinis specialistų reikalas, kurie reformos pagrindinius dėsnius privalo imti iš paties gyvenimo. Valstybės gi pareiga — sveikas reformas paremti ir naujas gyvenimo formas savo autoritetu sankcionuoti. Bažnyčios gi pareiga paskelbti santvarkinį permainų etiką ir nušviesti tokius klausimus moraliai, kaip santykis

asmens su visuomene, nuosavybės klausimas, proletarijato aprieminimas turtu ir t. t. Tokios reformos turės pakeisti daug ką — ligšiolini visuomenini santykių formą, paprolius ir nuotakas, bet beatodairiniai reikia išsaugoti nepalies žmogaus prigimtį, esmines asmens teises ir visą tai, kas yra prigimties ir etikos sakymas. Pagerintu kolektyvu pilietis turi pasitikėti, bet jis jį pasitikės tik tuomet, kai jame jausies esą žmogum ir kai su juo sutaps savo visuomeninę kultūrą ir visuomeninį sąžinį sakomas. Iš to pasitikėjimo gims pilietinė karybinė dvasia, nuo kurios daug priklausys naujų visuomeninių formų likimas.

Kaip iš vienos pusės fatališkai pasitarnauja visuomeninėms reformoms į rimtą ir tikslų kompromituojančios kalbos ir raštai bei siekimai, revoliucijos ir teroro grasinimai, absurdiniai bolševikinės santvarkos piršimai ir prievarta grėdimas, taip iš antros pusės katalikai privalo pirmauti, rengiant piliečių ateities santvarką, ir auklėti juos naujai socialinei kultūrai krikščioniškosios socialinės etikos populiarinimo keliu. Tuo metu, kai radikalizmo apaštalai viešai ir slaptai stiprina visuomenę sprogdinančius pradus, krikščioniškoji demokratija pozityviai privalo ugdyti tuos pradus, kuriais kalbamoji visuomenė reformuotą riboti atremta. Reikia pagaliau suprasti, kad žmonių sugyvenimas negali būti grindžiamas egoizmu, turtingųjų prievarta ir feodalizmo likuoliais, bet krikščioniškoju teisingumu ir meile, žmogaus vertybe ir broliškumu. Piliečiai privalo pripažinti etinį ir visuomeninį reformų ir pakeitimų

m reikal , turi tik ti j turiniu ir forma ir no-
r ti jas realizuoti.

Ta iau, kad ši milžiniškoji krikš ioniška pa-
saulio reforma gal t b ti pravesta, reikalinga
taip pat milžiniško krikš ioni j g tempimo ir
pastang . Taip, pastang , o ne abejingos tingi-
nyst s ir r pinimosi kuo tik nori, tik ne kalba-
muoju reikalu, kas labai dažnai m s — krikš-
ioni demokrat — šeimoje pasireiškia. Reika-
linga krikš ioniškieji visuomeniniai principai
pa žinti ir išmokti juos realizuoti. Di-
deli uždaviniai ir didel pareiga.

Kas reikalinga, kad b t galima lietuvišk j
visuomenin gyvenim pagr sti išmintingais ir
praktiškais Bažny ios teikiamais d sniais? Kad
daugiausia žmoni kantriai ir ištvermingai si-
gilint ir sigalvot popieži socialines ir poli-
tines bei ekonomines enciklikas ir kalbas, kurios
tuos d snius ir žiniais teikia. Pirmiausia reika-
linga sutvarkyti savo galvosen . B tina priemon
tam tikslui pasiekti — rimtas išstudijavimas po-
pieži visuomenini enciklik ir kit tolygi
enunciacij . Kai bus deramai sutvarkyta galvo-
sena, pagal j susitvarkys užsimojimai, planai,
darbai ir, bendrai, visa veikla.

Šie uždaviniai visu savo aktualumo ir atsako-
mingumo svoriu gula ant kiekvieno kataliko, o
ypatingai ant krikš ionio demokrato, kuris savo
veiklos, tikslu yra išsiraš s: „Sutvarkyti vis Lie-
tuvos gyvenim Kristaus mokslo d sniais darbo
žmoni b viui pagerinti.“

Visas Lietuvos gyvenimas guli griuv siuos, ne-
žmoniškose kaniose ir sunkiai sivaizduojamame

skurde. Tad ši dien gyvenimo s lygos kalb tas pareigas ir atsakomyb krikš ioniu demokratur didina.

Valanda jau išmuš . „Reikalinga tad kiekvienam stoti skirt j viet ir reikalinga tai padaryti grei iausiai, nedelsiant, kad ligos gydymo nudelsimas nepadaryt blogio nepagydomu. Tegu valstybi valdytojai pasinaudoja vieš j par dym ir statym globojamuoju autoritetu. Tegu turtuoliai ir monininkai gerai sis monina savo pareigas. Tegu darbininkai, kuri likimas ia sprendžiamas, savo teisi siekia išminties keliu. O kadangi religija blog gali sunaikinti pa ioj šaknyj, privalo visi suprasti, kad pirmoj eil j reikalinga susir pinti krikš ionišk papro i atnaujinimu, be kuri pasiliks be naudos visos žmogaus išminties padiktuotos priemons, nors jos b t pripažintos ir tinkamiausiomis tikslui siekti.“

„Kas d l Bažny ios, tai šioj srityje jos pagalbos niekad nepritruks, ir juo daugiau ji tur s laisv s, juo s kmingesn bus jos pagalba. Tai neprivalo pamiršti tie, kurie prie visuomen s gerov s budi. Dvasininkija turi tempti visas savas sielos paj gas ir vis savo uolumo sumanum ir . . . tedirba visomis j gomis visuomen s gerovei, pirmoj eil j tegu pati sigilins ir kituose sukurstys

— turtinguose ir vargšuose — vis dorybi karalien — meil . Trokštamos pagalbos galima susilaukti tik iš pla iai išsiliejusios meil s . . . Ji geriausias vaistas n dienei dvasios revoliucijai ir egoizmui gydyti.“

Tai Leono XIII žodžiai. Jie pasakyti senai — 1891 m. gegužės 15 d. encikliko *Rerum novarum*. Tačiau taip naujai skamba, tokie aktualūs ir taip tinkami šiuolaikiniams laikams ir reikalams, tarsi tik vakar būtų tarti ir tik mūsų problemoms spręsti taikyti. Krikščioniškosios demokratijos didysis uždavinys — tai, Leono XIII nurodyti, būdams blogyboms gydyti tinkamai panaudoti ir kitus šiuolaikinius gydymo darbus statyti. Tik tas kelias veda laimėjim visoms žmonijoms, ir kartu mūsų tėvynei Lietuvai. Šiuo gi metu Lietuvos laisvinimo ir vadavimo reikalas yra vyriausias mūsų šio gyvenimo tikslas ir uždavinys. Tad ta aplinkybė mus, lietuvius, privalo padaryti ypatingai uoliais. Leono XIII ir jo paminėti kalbėti pamokym sekėjais ir nurodyti priemoni naudotojais.

TURINYS

1. Krikš ionyb ir demokratija	5
2. Krikšioniškoji demokratija	
Kas yra demokratija.....	13
Moderniosios krikšioniškosios demokratijos šaltiniai.....	19
Dvejopa krikšioniškoji demokratija	21
Išvados.....	29
3. Krikšioniškosios demokratijos veidas	
Krikšioniškoji demokratija internacionale	33
Krikšioniškoji demokratija ir radikalumas	35
Krikšioniškoji demokratija ir etika	36
Krikšioniškoji demokratija ir Bažnyčia	38
Krikšioniškoji demokratija ir šeima	40
Krikšioniškoji demokratija ir nuosavybė	42
Krikšioniškoji demokratija ir ateities problemos.....	44
Krikšioniškoji demokratija ir religija	48
4. Krikšioniškoji demokratija politikoje	51
5. Krikšioniškosios demokratijos keliais	59
6. Krikšioniškoji demokratija kapitalizmo amžiuje	
Nauja situacija.....	67
Ateizmo ir materializmo signalimo priežastys.....	71
7. Socialiniai Reformatori gadinys	
Socialiniai Reformatori gadinys bendras charakteris.....	77

Socialiniai Reformatoriai paskiruose kraštuose.....	85
8. Fryburgo Unija.....	103
9. Rerum novarum	
Leono XIII pontifikatas	111
Rerum novarum paskelbimo priešastys	115
Rerum novarum turinys.....	118
Rerum novarum vedamoji id ja ir aktualumas	122
Rerum novarum ideologija ir reikšm krikš ioniškajai demokratijai	125
10. Graves de communi	
Kov pavojus ir priešastys	131
Gin ijamieji klausimai.....	135
Krikš ioniškosios demokratijos kelrodis	139
Kristaus dovanos.....	141
Išmalda ir teisingumas.....	147
Luom santykiai.....	149
Liaudis liaudžiai.....	151
Enciklik saistomoji galia.....	152

Visa No 2566,'DV
de la Direction de l'Education Publique
Autorisation No 2297
de la Direction de l'information
G. M. Z. F. O.

„L U X“ leidyklos leidiniai

1. Naujasis Testamentas, vert Juozapas Skvireckas, Kauno Arkivyskupas Metropolitas, IV. laida, 630 psl., 1947 m.
2. Dr. St. Gruodis, Krikšioniškos dorovs mokslas, II laida, 174 psl., 1947 m., kaina 0,50 DM.
3. P. L. von Rudloff, Trumpa pasaulie dogmatika, vert Dr. M. Ražaitis, 1947 ra., kaina 0,40 DM.
4. Kan. Dr. F. Bartkus, B k Mums Malonus, sekmadieni bei šventadieni šv. mišios ir lietuvi katalik dažniausiai vartojamos maldos bei giesms, 413 psl., 1948 m., kaina 2,59 DM.
5. Kard. August Hlond, Krikšioniškieji valstybinio gyvenimo d sniai, vert G. Tau ius, 46 psl., 1948 m., kaina 1 DM.
6. M. Krupavi ius, Krikšioniškoji Demokratija, 164 psl., 1948 m., kaina 2 DM.
7. Paskutini j Popieži Enciklikos ir Kalbos (spausdinama).
8. Psalmynas, naujas J. E. Arkivyskupo Metropolito Vertimas (spausdinamas).
9. Dievo Motinos pasirodymai Fati moje ir ko Ji laukia iš ms, vert Juozapas Skvireckas, Kauno Arkivyskupas Metropolitas (spausdinama).
10. A. Vai iulaitis, Italijos vaizdai (spausdinama).
11. J. Baniulis, Nuotaikos, originali k ryba ir vertimai iš anglosaks ir Oriento taut poezijos (spausdinama).
12. Socialinis Kodeksas, Katalikiškojo visuomen s mokslo apmatai (ruošiamas spaudai).
13. Lietuvos Krikšioniškoji Demokratija, ruošiamas spaudai, redaguoja M. Krupavi ius.
Kiti leidiniai
14. Tomas Ži raitis, O. P., Nevystan ios Ro ž s, šv. rožan ius ir gyvenimas, antras pataisytas ir papildytas leidimas, 1948 m., kaina 0,90 DM. Rankraš io teis mis išleido T vai Dominikonai.
15. „T v y n s S a r g a s“, kult ros, visuomen s, politikos ir socialini moksl žurnalas, Nr. 1 ir 2—3.
16. Vikt. Šimaitis Vytur liai Laukuos, eil raš i rinkinys mokyklinio amžiaus vaikams su spalvotomis dail. P. Osmolskio iliustracijomis, kaina 1.50 DM.